

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SOCIÁLNEJ PRÁCE

JANA LEVICKÁ

KATARÍNA LEVICKÁ

ANDREA BÁNOVČINOVÁ

DOMINIKA UHNÁKOVÁ

Trnava, 2016

Názov práce: Teoretické východiská sociálnej práce

Autorky: prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD., ©
Mgr. et Mgr. Katarína Levická, PhD.,
Mgr. Andrea Bánovčinová, PhD.,
Mgr. Dominka Uhnáková

Recenzovali: doc. PhDr. Peter Brnula, CSc.
Mgr. Veronika Hanzalíková, PhD.

Tento text je výstupom z projektu APVV- 0524-12: Identita sociálnej práce v kontexte Slovenska

Vydavateľ: Fakulta zdravotníctva sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave, 2016

ISBN 978-80-8082-962-9

	Obsah	3
	Úvod	5
1	Kapitola 1 Teória a jej miesto v sociálnej práci	7
1.1	<i>Vymedzenie základných terminologických pojmov</i>	7
1.2	<i>Model</i>	12
1.3	<i>Perspektíva</i>	14
1.4	<i>Koncept</i>	17
2	Kapitola 2 Deľba teórií	19
3	Kapitola 3 Modely sociálnej práce	24
3.1	<i>Medicínský model sociálnej práce</i>	24
3.2	<i>Ekonomický model sociálnej práce</i>	31
3.3	<i>Právny model sociálnej práce</i>	37
3.4	<i>Psychologický model sociálnej práce</i>	41
3.5	<i>Pedagogický model sociálnej práce</i>	44
3.6	<i>Sociologický model sociálnej práce</i>	49
4	Kapitola 4 Sociálne fungovanie	54
5	Kapitola 5 Paradigmy sociálnej práce	57
5.1	<i>Paradigma</i>	58
5.2	<i>Paradigma starostlivosti</i>	61
5.3	<i>Paradigma pomoci</i>	65
5.4	<i>Reflexia Payneho pohľadu na paradigmy sociálnej práce</i>	66
5.4.1	Reformná paradigma	67
5.4.2	Terapeutická paradigma	69
5.4.3	Poradenská paradigma	71
6	Kapitola 6 Paradigmy a teórie sociálnej práce	73
6.1	<i>Reformná paradigma</i>	76
6.1.1	Teórie spravodlivosti	77
6.2	<i>Terapeutická paradigma</i>	80
6.2.1	Základné prvky sociálnej práce v kontexte terapeutického paradigmatu	81
6.3	Poradenská paradigma	82

	Záver	84
	Zoznam literatúry	85

Úvod

Teória sociálnej práce je oblasť, ktorá je veľmi široká a pre študentov a študentky, ktoré začínajú svoju pregraduálnu prípravu pre oblasť sociálnej práce, stoja pred otázkou AKO celú problematiku uchopiť tak, aby sme o teórii nemali len informačné poznatky, ale aby sme ich vedeli prakticky používať. Preto je dobré, ak sa teóriami zoznamujeme postupne a zároveň sa v tomto procese zoznamovania zameriavame na aplikáciu informácií v praxi sociálnej práce.

Aby bolo Vaše prenikanie do otázok teórií sociálnej práce čo najmenej problémové, pripravili sme pre Vás študijné texty, v ktorých Vás chceme previesť krok za krokom tými poznatkami, ktoré potrebujete pre svoje ďalšie štúdium. V úvode tejto práce je preto zaradené krátke objasnenie pojmov ako sú veda, teória, model, perspektíva, koncept ap. S týmito pojmami sa budete vo svojom štúdiu bežne stretávať. My budeme očakávať, že týmto termínom porozumiete a že ich budete vedieť aj správne používať.

Následne sme sa zamerali na priblíženie otázok spojených s deľbami existujúcich teórií. Naším cieľom bolo, aby sa študenti okrem množstva delení jednotlivých autorov mohli zoznámiť aj s jednotlivými hľadiskami, ktoré si autori volia ako určujúce pre triedenie existujúcich teórií. V tretej kapitole sú popísané modely sociálnej práce. S cieľom lepšie priblížiť túto rozsiahlu problematiku, sme sa rozhodli spracovať modely sociálnej práce podľa jednotnej štruktúry. Aby bol text čo najprehľadnejší, využili sme formu tabuľkovej úpravy. Rozsiahlosť kapitoly je spôsobená tým, že popisuje 6 modelov, s ktorými sa v slovenskej sociálnej práci reálne stretávame. Každý model by mohol v podstate tvoriť samostatnú kapitolu.

V piatej kapitole sa stretnete s konceptom sociálneho fungovania, ktorý od 50. rokov minulého storočia je stále pokladaný za dominantný. Niektorí autori sociálne fungovanie pokladajú za paradigmu sociálnej práce. Čo je paradigma a aké je jej miesto v sociálnej práci o tom je 5. kapitola, ktorá je zameraná na teoretické objasnenie samotného termínu a následne sú popísané viaceré možnosti, ako je možné paradigmatický koncept aplikovať v sociálnej práci. Paradigmám je venovaná aj posledná, šiesta kapitola, v ktorej objasňujeme ako tzv. malé Payneho paradigmy vysvetľujú vznik sociálnych problémov a ako nás smerujú ku konkrétnym intervenciám.

Z vizuálneho hľadiska sme sa snažili, aby text nepôsobil fádne a preto sme doň zakomponovali grafy a tabuľky a tiež sme využili farebné zvýraznenia. Dúfame, že takto sa študenti budú v texte ľahšie orientovať.

Študijné texty sú pripravené v elektronickej podobe a sú určené ako študijný materiál pre študentov 1. ročníka bakalárskeho stupňa, pre akademický rok 2015/2016. Študijné texty sú uverejnené na webovej stránke našej katedry.

Ako autorky si Vás dovoľujeme upozorniť, že tieto texty využijete nielen pri parciálnej skúške z predmetu Teórie sociálnej práce I., ale budete ich môcť použiť ako jeden zo študijných materiálov, keď sa budete pripravovať na štátnu záverečnú skúšku.

Autorky

Kapitola 1

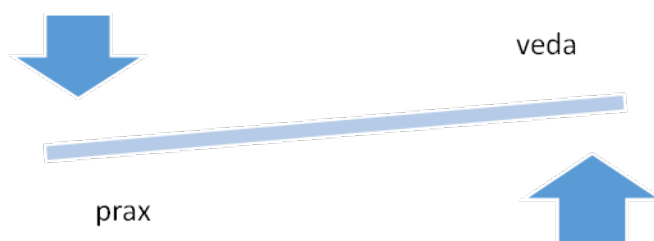
Teória a jej miesto v sociálnej práci

- ✚ V tejto kapitole sa bližšie oboznámime so základnými pojmami spájajúcimi sa s teóriou sociálnej práce
- ✚ Naučíme sa reflektovať rozdielne pohľady
- ✚ Študenti získajú potrebné teoretické poznatky, na základe ktorých budú môcť pokračovať v ďalšom štúdiu.

1.1 Vymedzenie základných terminologických pojmov

V minulom semestri sme sa naučili nazerať na sociálnu prácu ako na realitu, ktorá sa skladá z dvoch vzájomne sa ovplyvňujúcich rovín. Jednou rovinou je prax, teda oblasť konkrétneho výkonu sociálnej práce. Druhou rovinou je veda, teda tá oblasť ľudskej činnosti, ktorá sa prioritne orientuje na vedecké poznávanie.

Obr 1 Vzťah vedy a praxe

Zdroj: Vlastný

V tejto práci nechceme podávať exaktnú definíciu vedy¹. Chceme len poukázať na jej základné charakteristiky tak, aby študentky a študenti porozumeli významu teórie pre praktický výkon sociálnej práce. Zameriavame sa preto na objasnenie základných termínov, spojených s teóriou sociálnej práce, a na jednoduché vysvetlenie ich vzájomných vzťahov.

¹ Takáto ambícia patrí napr. do filozofie vedy. Cieľom tejto práce je iba poukázať na význam a miesto vedy v systéme sociálnej práce a hlavne na potrebu jej poznávania študentmi.

Veda je súhrn usporiadaných poznatkov viažúcich sa k určitej oblasti, ktoré vznikli na základe systematického záujmu o jej pravdivé skúmanie. Proces budovania vedy je dlhodobý a preto špecifickým spôsobom odráža aj historické súvislosti vzniku konkrétnych poznatkov. Veda ako celok preto býva najčastejšie charakterizovaná ako **zložitý, vnútorne diferencovaný, spoločensky a historicky podmienený systém**. K atribútom vedy patria najmä:

- 1) Predmet, ktorý veda skúma a vysvetľuje
- 2) Metódy, ktoré používa pri skúmaní predmetu
- 3) Terminologický aparát, teda súbor odborných pojmov, ktoré používa na pomenovanie javov a súvislostí, ktoré daná oblasť vedy skúma

Produktom vedeckej práce je systemizované poznanie, ktoré umožňuje *poznanie, porozumenie a následné využívanie tohto poznania v praktickej rovine*. Aby toto bolo možné, je potrebné obrovské množstvo poznatkov (informácií), ktoré obsahujú jednotlivé vedné oblasti usporiadať do uchopiteľných a osvojiteľných celkov.

Tieto „celky“ sú v podstate ucelenými súbormi myšlienok, ktoré nám podávajú vysvetlenie niečoho. V jazyku vedy ich nazývame teóriami. Howe (1987) hovorí, že **teórie** nám poskytujú vedecky overené objasnenie sveta, ktorý nás obklopuje a pretože teórie zachytávajú aj kauzálne súvislosti jednotlivých javov, robia svet zrozumiteľným. Teórie definujú to, čo vidíme.

Teórie podľa neho ovplyvňujú prax sociálnej práce v piatich kľúčových oblastiach, pretože nám umožňujú :

- ❖ pozorovať prax – teoretické poznatky nám umožňujú vedecky reflektovať to, čo v praxi vidíme
- ❖ opísať prax – pomocou terminologického aparátu vieme urobiť „popis“ pozorovaného tak, aby bol zrozumiteľný aj tým, ktorí neboli účastníkmi nášho pozorovania
- ❖ vysvetliť prax – zosumarizovať získané poznatky do logicky usporiadaných celkov tak, aby boli jasné prípadné kauzálne vzťahy, prepájať nové a staršie poznatky a pod.
- ❖ predvídať prax – na základe poznania prognózovať budúci možný vývoj
- ❖ intervenovať do praxe – realizovať konkrétne kroky ktorými chceme dosiahnuť zmenu, ako napr. kontrolovať a ovplyvňovať (Howe, 1987).

Súčasnú teóriu sú založené na viere v paradigmu, čo znamená, že definovanie pojmov teórie je zhodné s presvedčením paradigmy. Teórie paradigmy sú tak špecifické nástroje, ktorými sa riadi prax a výskum (Thompson,2000) .

Pre porovnanie uvádzame ďalšie pohľady na teóriu v kontexte sociálnej práce. Baker (2003, s. 434 In:Trevithick, 2012) ju chápe ako „*skupinu prislúchajúcich hypotéz, konceptov, konštruktov založených na faktoch a pozorovaniach, ktoré sa pokúšajú vysvetliť určité fenomény*“. Podľa Fookovej (2002, s. 38) teórie môžu mať formu jednoduchého konceptu alebo nápadu alebo pokusu vysvetliť vzájomne súvisiace koncepty. Dôležitým znakom teórie je, že prekračuje samotný opis a usiluje sa podať vysvetlenie prečo sa veci dejú.

Teória nám pomáha urobiť si obraz o konkrétnych udalostiach, prípadne o celku a zároveň nás upozorňuje na to, čo by sa v určitých situáciách mohlo stať. Trevithick (2012) zdôrazňuje, že žiadne teórie nie sú absolútne a preto je potrebné ich vnímať ako najoptimálnejší zosystemizovaný stupeň poznania, ktorý zodpovedá konkrétnemu času a ktorý je potrebné neustále overovať, dopĺňať či revidovať.

Úlohou teórie v sociálnej práci je zosumarizovať a ponúkať objektívne poznatky , aby sme porozumeli sebe samým, ostatným a svetu okolo nás. Budovanie poznatkov, a teda v konečnom dôsledku aj teórie, je procesom hľadania pravdy, objavovania reality. Súčasnú vedecké poznanie bojuje tiež s problémom objektivitu a subjektivitu poznania. Spôsob interpretácie poznania môže viesť k významným rozdielom. Napriek tomu sociálna práca poukazuje na fakt, že tak ako je samotný život charakteristický subjektívnym prežívaním každodennej reality, aj v jeho vedeckom obraze musia byť identifikovateľné mnohonásobné pohľady na skúmanú realitu. Paterson (2002, In: Trevithick,2012) poukazuje na to , že *odlišné pohľady do teórie prinášajú zaujímavé zistenia, ktoré sú prínosom pre rozvoj danej oblasti*.

Rengasamy (In Trevithick, 2012) zasa tvrdí, že sociálni pracovníci môžu teórie využívať k pochopeniu a objasneniu:

1. úloh a cieľov sociálnej práce v spoločnosti;
2. praktických teórií popisujúcich ako vykonávať sociálnu prácu;
3. teórií klientovho sveta (užívateľa služieb) vrátane jeho vnútorného psychologického) a vonkajšieho (sociálneho) sveta.

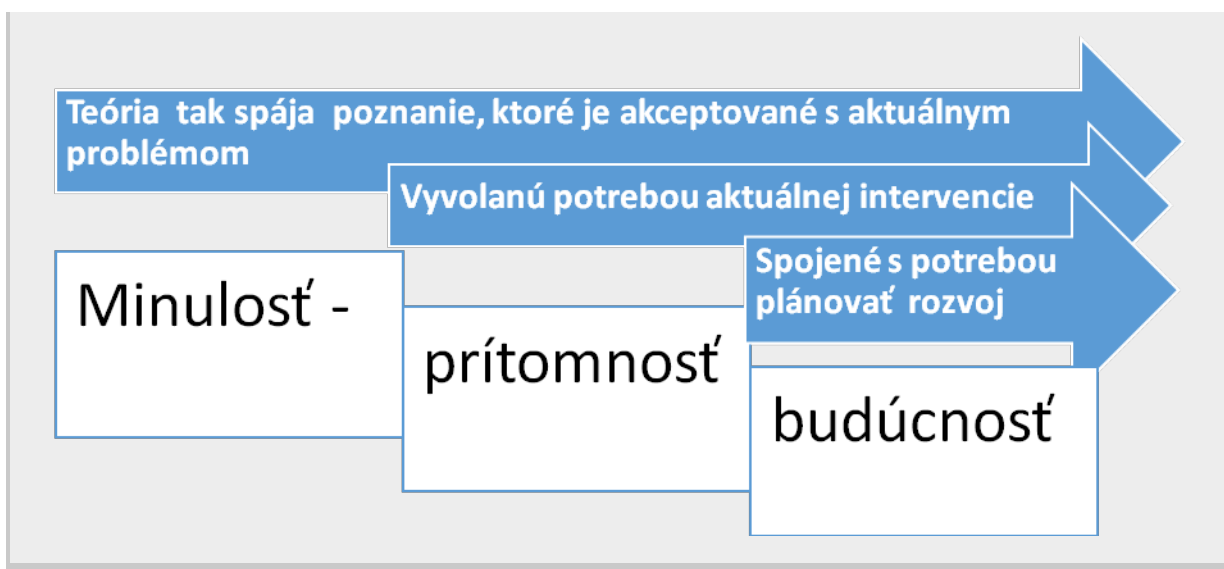
Bohatosť faktov, ktoré sú výsledkom vedeckého skúmania, patrí k znakom vedy v druhej polovici 20. storočia. Nie všetky zistenia sa však stávajú súčasťou platných teórií. Ako sme už spomenuli, teóriou rozumieme to poznanie, ktoré poskytuje opis a vysvetlenie príčin určitej reality. Aby boli takto usporiadané informácie pokladané za teóriu, musia byť tiež akceptované vedeckou obcou.

Sociálna práca (podobne ako iné vedy) sa opiera o svoju metodológiu a o systematicky budovaný súbor poznatkov, ktoré sú založené na dôkazoch získaných prostredníctvom výskumov. Poznatky, ktoré výskumníci získali sú overované praxou.

Ako môže byť teória užitočná sociálnym pracovníkom?

Sociálna práca podobne ako iné profesie využíva teóriu ako návod k praxi. Z teórie sa dozvedáme čo by si mal sociálny pracovník všimnúť, čomu venovať pozornosť pri stretnutí s klientom. Zároveň nám teória ponúka možnosť spoznať a osvojiť si spoločne zdieľaný odborný jazyk, v ktorom sú zaznamenávané a organizované poznatky. Teória nám ponúka objasnenia príčin a následkov (kauzalitu) vzájomne na seba pôsobiacich prvkov, ako aj návrhy riešení, ktoré by sme mohli použiť. Ponúka nám teda predstavu o tom, ako je možné dosiahnuť zmenu v konkrétnej situácii. Teória nám ponúka aj kvalifikovaný odhad budúceho možného vývoja riešenej situácie.

Obr. 2 Teória ako časová spojka

Zdroj: Vlastný

Množstvo a rozdielnosť problémových situácií, na ktoré profesia reaguje, prirodzene vyvoláva potrebu adekvátneho teoretického poznania. *Malcolm Payne* v svojej publikácii z roku 1997 *Modern social work theory: a critical introduction*. uvádza, že v sociálnej práci sa stretáme so 104 teóriami, pričom upozorňuje, že tento počet on sám nepokladá za konečný. Levická (2002, 2005) objasňuje, že množstvo teórií, s ktorými sa v rámci profesie stretáme, je zapríčinené predovšetkým tromi faktormi a to:

- 1) Že predmetom záujmu sociálnej práce je každodenný život ľudí
- 2) Že sociálna práca je realizovaná na rôznych úrovniach
- 3) Že sociálna práca je realizovaná v štyroch základných formách

Ku každému z nich sa vzťahuje aktuálne teoretické poznanie, ich množstvo nás napokon privedie k otázke: **Ktoré teórie sú relevantné pre sociálnu prácu ?** Podľa dvoch veľkých profesijných organizácií, ktoré reprezentujú sociálnu prácu (IASW/IFSW) profesia sociálnej práce vychádza z **teórií ľudského rozvoja, správania, sociálnych systémov**, aby mohla analyzovať komplex situácií a napomáhať individuálnym, organizačným, sociálnym a kultúrnym zmenám.

Po znovuotvorení vysokoškolského štúdia sociálnej práce u nás sme sa prirodzene snažili objaviť vo svete akceptované teórie sociálnej práce v snahe ich aplikovať do domácich podmienok. Viac ako prvé desaťročie sme sa odvolávali na poznanie našich zahraničných kolegov v presvedčení, že práve oni disponujú tými správnymi poznatkami. Postupne sme dospeli k záveru, že mnohé z tohto poznania je pre nás použiteľné v praxi. Ale tiež k tomu, že v sociálnej práci, viac ako v iných oblastiach vedeckého poznania, je dôležité usilovať o poznanie domácej reality, pretože táto je priestorom, v ktorom sa odohráva nielen slovenská sociálna práca, ale predovšetkým tam prebieha život našich klientov.

S podobným trendom (hľadaním vedeckej pravdy v cudzine) sa môžeme stretnúť aj v iných krajinách. Hartman (1992, In: Trevithick, 2012) v tejto súvislosti hovorí o *potlačených poznatkoch*, teda o poznatkoch pochádzajúcich od obyčajných ľudí, ktoré sú odrazom každodenného života. Nositelia potlačených poznatkov sú pokladaní za neprofesionálov v oblasti vedy a preto poznanie, ktoré pochádza od nich je častokrát pokladané za nevedecké – teda neoverené, niekedy až za pochybné.

Preto je potrebné pred aplikáciou do domácej praxe overiť vhodnosť a kompatibilitu zahraničných skúseností s domácou realitou.

V tejto súvislosti sa nám javí užitočné poukázať na delenie teoretických poznatkov použiteľných v sociálnej práci z hľadiska ich organizovanosti. Podľa Rengasamy (??) termín teória sociálnej práce v sebe obsahuje tri rôzne možnosti.

- 1) **Vysvetľujúca teória** (explanatory theory), ktoré podávajú vysvetlenia pohybujúce sa od popisu sledovaného javu až po identifikáciu príčin, prečo sa konkrétny jav deje (príčiny vzniku problému). V tomto duchu potom môžeme na teórie pozerat' ako na komplex všeobecných tvrdení o svete, ktoré sú podporené dôkazmi získanými vedeckými metódami. Teória preukázateľným spôsobom vysvetľuje prečo sa niečo deje. Napr. teória učenia vysvetľuje správanie na základe toho, čo sa jedinci naučili z prostredia.
- 2) **Modely** – ide o špecificky organizované poznatky, ktoré nám ponúkajú organizovaný popis činnosti v štruktúrovanej forme. Predstavujú tak určitý „plán pre akciu,“ ktorý všeobecným spôsobom popisuje čo sa deje v praxi. Ak bude základom modelu teória učenia, model poskytuje konkrétne pokyny pre dosiahnutie naplánovanej zmeny, popisuje teda proces, ktorým klient spolu so sociálnym pracovníkom prechádza.
- 3) **Perspektívu** – teda uhol pohľadu, z ktorého pristupujeme k sledovaniu aj k objasňovaniu mechanizmov utvárania sveta, sociálnych javov ap. Pri voľbe perspektívy sa ako významný ukazuje práve hodnotový systém sociálneho pracovníka, ktorý ovplyvňuje výber konkrétnej teórie, či modelu.

Podľa Payna (2005), úspech konkrétnej teórie v sociálnej práci je možné očakávať len vtedy, ak obsahuje všetky tri prvky – perspektívu model aj teóriu.

Bližšie sa objasneniu teórií v sociálnej práci venujeme v nasledovných kapitolách.

1.2 Model

Malcom Payne (1997) vo svojej práci *The Modern Theory Social Work* vysvetľuje vzťah medzi teóriami (theory) a modelmi (models) sociálnej práce, pričom pojem „**teória sociálnej práce**“ charakterizuje ako veľké, ucelené komplexy, snahou ktorých je podať zosumarizované a prehľadne usporiadané vedecké poznatky používané v sociálnej práci.

Pojem *model* Payne používa na označenie platného teoretického poznania, viažúceho sa k určitej oblasti praxe sociálnej práce.

Podobne tento pojem vysvetľuje Levická (2002, 2007), podľa ktorej modely sociálnej práce v prvej polovici 20. storočia vznikali ako prirodzený dôsledok autorovej orientácie na tú oblasť svojho vzdelania (respektíve praxe), z ktorej vstupoval do praxe sociálnej práce. Poznatkami zo svojej pôvodnej oblasti sa snažili vysvetliť jednotlivé problémy, s ktorými boli v sociálnej práci konfrontovaní. Neskôr, keď teoretické základy sociálnej práce začali budovať akademicky pripravení sociálni pracovníci, sa podľa Levickej (2002) pojem model začal používať na označenie teoretických konceptov, ktorých snahou bolo využiť dostupné teoretické poznanie na objasnenie jednotlivých polí sociálnej práce. Modely sociálnej práce tak reprezentujú teoretické poznanie sociálnej práce, pričom jednotlivé modely vznikli ako dôsledok orientácie jednotlivých autorov na predmet sociálnej práce.

Podobne aj Skidmore, R, a Thackeray, M.G (1997) píšú, že v druhej polovici 20. storočia termín „**model**“ začali niektorí autori používať na označenie kombinácie viacerých teoretických prúdov spojených do jedného špecifického prístupu, prostredníctvom ktorého sa pokúšali zodpovedať významné otázky sociálnej práce, ale neašpirovali na vytvorenie komplexnej teórie, ktorá by priniesla vedecké poznatky o sociálnej práci ako celku. Lüssiv tejto súvislosti poukazuje na fakt, že *orientáciu v množstve teórií sociálnej práce* sťažuje aj skutočnosť, že autori používajú ako synonymá termíny „teória“, „model“, „koncept“ a podobne. Jednotlivé vedecké koncepcie sú výrazne ovplyvnené orientáciou na „základnú, alebo východziu vedu“ sociálnej práce. V praxi ide o orientáciu na pôvodnú vednú oblasť, o ktorú sa samotná sociálna práca ako novšia vedná disciplína opiera. Toto zdôrazňovanie jednej hlavnej vedy, ktorá by mala tvoriť teoretický základ pre rozvoj vlastnej sociálnej práce v jej teoretickej i praktickej rovine, je charakteristické práve pre medzivojnové obdobie, kedy vyústilo napokon do vytvorenia tzv. **modelov sociálnej práce**. Neskôr označenie „model“ začali niektorí autori používať skôr na označenie kombinácie viacerých teoretických prúdov do jedného špecifického prístupu k teoretickým otázkam sociálnej práce.

K základným modelom sociálnej práce v súčasnosti je možné zaradiť:

1. ekonomický model
2. právny model
3. medicínsky model
4. psychologický model

5. pedagogický model
6. sociologický model.

K najstarším modelom v oblasti teórie sociálnej práce patrí *medicínsky alebo tiež strategický* model, ktorý začala formovať už Mary Richmondová.

Jednotlivé modely, aj napriek tomu, že vznikali v rôznych obdobiach, nie je možné chápať ako etapy vývoja sociálnej práce. Vznikli ako dôsledok prístupu k chápaniu predmetu sociálnej práce. Orientáciu na „model“ u prevažnej väčšiny autorov môžeme chápať ako východiskový moment, určujúci špecifickú oblasť sociálnej práce, ovplyvňujúci voľbu metód, či stratégií v oblasti vedeckého poznávania, pričom jednotliví autori svoju teoretickú pozornosť orientujú na konkrétny úsek poľa sociálnej práce. Je prirodzené, že táto modelová orientácia nás zároveň informuje o tzv. všeobecných východiskových teoretických koncepciách, ktoré sa autori spočiatku snažili aplikovať na oblasť sociálnej práce a neskôr na ich základe vytvárali nové teórie, vlastné teórie sociálnej práce. Vo všeobecnosti by sme mohli konštatovať, že existujúce teórie sociálnej práce sú výsledkom kombinácií modelového prístupu k určitej oblasti a individuálneho príklonu k niektorej z oficiálnych vedeckých teórií ako napríklad štrukturalizmu, pragmatizmu, funkcionalizmu, neoklasicizmu, behavioralizmu.

Okrem prítomnosti tzv. všeobecných, veľkých vedeckých teórií orientácia na model zachytáva a nesie výrazné črty tej profesionálnej oblasti, o ktorej teoretickú základňu sa autor prioritne opiera. Každý model, ktorý je vytvorený na princípoch naznačených v úvode, môže byť zároveň súčasťou iného modelu, vzniknutého v rámci odlišného prístupu konkrétneho autora, resp. iného konceptu, či teórie.

1.3 Perspektíva

Ako sme už napísali, perspektíva je uhol pohľadu, z ktorého autor pristupuje k budovaniu svojej teórie. Tiež sme spomenuli, že voľbu perspektívy významne ovplyvňuje autorov hodnotový systém: Podobne je to aj pri aplikácii teoretických poznatkov do praxe s klientom. Aj v tomto prípade sa pri výbere teoretického rámca pre vlastnú prax u sociálneho pracovníka, stretne s väzbou medzi teóriou a hodnotovým systémom jej realizátora v praxi – teda sociálneho pracovníka.

Z viacerých perspektív ojavujúcich sa v súčasnej sociálnej práci chceme poukázať len na niekoľko (podľa nás) najvýznamnejších.

Perspektíva praxe

Autori, ktorí pristupujú k budovaniu teórií z tejto perspektívy, volia za hlavné kritérium reálnu prax. V ich teóriách teda môžeme nájsť napr. informácie o sociálnom fungovaní (alebo poruchách v tejto oblasti), so špecifickým dôrazom na prezentáciu ponuky možných spôsobov intervencie, s poukázaním na ktoré aspekty je potrebné sa zamerať. Perspektíva praxe v sebe obsahuje dve línie, Jedna vychádza zo všeobecnej systémovej teória a druhá z ekociálnej orientovanej teórie, pričom obe línie sa zameriavajú na objasnenie vzťahu medzi človekom/ľuďmi a prostredím.

Perspektíva moci/sily

Ústrednou témou je moc. Autori stavajú svoje teórie na predpoklade, že každý jednotlivec, rodina, skupina alebo komunita disponuje mocou/silou, ktorú môže využívať pre svoj ďalší rast ako aj pre prekonávanie ťažkostí. Klienti sú potom chápaní ako najlepší odborníci na voľbu a realizáciu účinných stratégií vedúcich k dosiahnutiu plánovanej zmeny.

Časť autorov sa zaoberá aj otázkami nesprávneho zaobchádzania s mocou a s tým spojeným dôsledkom pre život jedinca/klienta. Prirodzenou súčasťou teórií, ktoré sú budované z perspektívy nerovnomerne rozdelenej moci v spoločnosti sú otázky na zmenu tejto situácie, na posilňovanie klienta zacielené na prevzatie moci nad vlastným životom.

Perspektíva kultúrneho kontextu

Táto perspektíva vyrastá z predpokladu, že je potrebné aby sociálni pracovníci poznali, rozumeli a akceptovali kultúrne rozdiely, ktoré ovplyvňujú životy ich klientov. Teórie budované z tejto perspektívy objasňujú aký význam môžu mať presvedčenia, hodnoty, činnosti a zvyky, tradície a pod. ukotvené v inom kultúrnom kontexte pre efektívnu intervenciu sociálneho pracovníka. Takto budované teórie nás učia prijať a reflektovať skutočnosť, že mnohé kultúry majú vlastné spôsoby nazerania na jedinca, rodinu, interpersonálne vzťahy, sociálnu štruktúru, zdravotné postihnutie, ale tiež na vzdelanie, zdravie, ľudské telo atď. Práve tieto faktory ovplyvňujú reakcie našich klientov, ich rešpektovanie či odmietanie ponuky spolupráce, sociálnych, ale aj zdravotných služieb. Základným východiskom perspektívy kultúrneho kontextu je rešpektovanie odlišnosti v súlade s hlavnými hodnotami sociálnej práce.

Systémová perspektíva

Kľúčovým prvkom tejto perspektívy je systém – teda celok, ktorý špecifickým spôsobom prepája všetky svoje časti. Štruktúra aj vnútorná hierarchia systému sleduje jeho optimálnu funkčnosť. Ľudské systémy sú teda tvorené vzájomným prepojením všetkých členov systému. Každá časť (prvok) systému ovplyvňuje všetky jeho časti a tiež systém jako celok. Základné systémy sú zároveň subsystémami iných, väčších systémov. K udržaniu identity a autonómie si systémy budujú hranice, ktorými sa chránia a zároveň aj vymedzujú voči ďalším systémom. Prirodzenou tendenciou systému je jeho snaha o udržanie vlastnej rovnováhy, teda homeostázy. Kľúčovým pojmom v systémovej perspektíve je **úloha**, ktorá je popísaná ako správanie, ktoré osoba prevezme ako súčasť určitého spoločenského postavenia.

Ekosystémová perspektíva

Teórie budované z tejto perspektívy rešpektujú význam, ktorý pre jedinca má jeho prostredie. Jediniec je ovplyvňovaný nielen humánnym prostredím, sociálnym prostredím, ale aj životným prostredím. Teórie vychádzajúce z tejto perspektívy sa primárne orientujú na objasnenie vzťahu medzi klientom a jeho prostredím. Ako základ pre porozumenie fungovania klientov požadujú, aby sa sociálni pracovníci zamerali nielen na porozumenie klientovi, ale aby sa usilovali porozumieť ako sociálne fungovanie ovplyvňuje **klientov životný kontext**, ktorý v sebe zahŕňa nasledovné fakty.:

- ❖ Jedinici žijú v rodinách.
- ❖ Rodiny existujú v rámci komunít a susedstiev.
- ❖ Jedinici, rodiny a komunity existujú v určitom politickom, ekonomickom a kultúrnom prostredí.
- ❖ Prostredie vplýva na činnosť, presvedčenia a rozhodnutia jedincov.

Kľúčovým pojmom v pohľade systému je **úloha**, ktorá je popísaná ako správanie, ktoré osoba prevezme ako súčasť určitého spoločenského postavenia.

Konfliktualistická perspektíva

Perspektíva vychádza z predpokladu, že jednotlivci a skupiny sa permanentne dostávajú do konfliktných situácií preto, lebo sa všetci snažia presadzovať svoje vlastné záujmy oproti záujmom ostatných. Konfliktualistická perspektíva reflektuje skutočnosť, že moc je nerovnomerne rozdelená, čo umožňuje, aby niektoré sociálnej skupiny mohli ovládať

iné. Sociálny poriadok, ktorý má za úlohu sfunkčňovať spoločnosť, je založený na manipulácii a na ovládaní minoritných skupín. Ak aj v spoločnosti nie je evidentný otvorený konflikt, nie je to znakom jeho neexistencie, ale potvrdením vysokej miery opresie členov minoritných skupín. Napriek negatívnemu náboju predchádzajúcich tvrdení, nie je možné na sociálny konflikt nazerať iba negatívne. Konflikt je totiž aj príčinou sociálnych zmien, teda príčinou sociálneho vývoja. V živote spoločnosti sa striedajú obdobia konfliktov s obdobiami sociálnych zmien a s obdobiami sociálnej stability.

Perspektiva racionálnej volby

Teórie budované z tejto perspektívy vychádzajú z presvedčenia, že ľudia sú racionálne bytosti a disponujú schopnosťou svoje konanie zamerať na konkrétny cieľ (ich konanie je teda cieleňé). Vo vnútri spoločnosti prebiehajú neustále výmeny. Reciprocita výmeny je pre spoločenský život nevyhnutná. Zdrojom moci je nerovný prístup k zdrojom a tak do procesu sociálnych výmien nevstupujú všetci s rovnakými zdrojmi. Pričom sociálne výmeny, ktorých sú účastníkmi, sú založené na vlastných záujmoch, každý človek sa usiluje maximalizovať svoje odmeny a minimalizovať náklady.

Ako sme už napísali, nami uvedené perspektívy tvoria len časť perspektív, z ktorých sú budované jednotlivé teórie, s ktorými sa stretáme v rámci sociálnej práce. Sociálni pracovníci pri rozhodovaní o voľbe vhodného teoretického rámca pre svoju intervenciu musia byť spôsobilí rozpoznávať práve perspektívy jednotlivých teórií a tieto porovnávať s vlastnou perspektívou a tiež s perspektívou klienta, s ktorou on sám pristupuje k riešeniu svojej situácie.

1.4 Koncept

Galuske poukazuje na význam vzťahu medzi tromi elementmi metodického konania: konceptom, metódou a technikou, ktorých vzájomný vzťah vyjadril nasledovne: „*Koncept predstavuje prvý plán, určitú sumu vhodných intervenčných zásahov, ktoré sú vo všeobecnosti používané pri riešení obdobných sociálnych problémov*“ (Galuske 2001, s. 25). Geissler-Hege (2001, s. 23) pod konceptom chápu „*nejaký model konania, ktorého ciele, obsahy a metódy a samotné konanie sa udržiujú v jednej myšlienkovvej rovine, pričom toto myslenie vychádza z určitých spoločných súvislostí, ktoré dávajú legitimitu nášmu konaniu*

a odôvodňujú ho.“ Koncept, ktorý môžeme chápať ako stabilný nárys profesionálneho konania sociálneho pracovníka, má základ v jeho orientácii na konkrétnu oblasť teórie sociálnej práce, z ktorej v praxi vychádza.

Ak napr. Johannes Schilling reprezentuje názor, že sociálna pedagogika je teoretickou základňou sociálnej práce, opierajúcou sa o teorém konvergence, teda postupného zblížovania sa oboch disciplín, je samozrejmé, že jeho metodický koncept bude vychádzať z pedagogického myslenia, alebo ešte presnejšie z didaktiky. „Nemôžeme obmedziť sociálno-pedagogické konanie len na metodické postupy, ale musí byť postavené na didakticko-metodickom základe. Konkrétne to znamená, že otázka metodického konania môže byť zodpovedaná len v súvislosti s cieľovými otázkami predchádzajúcej analýzy podmienok. Medzi cieľmi a metódami vzniká vzťah implikácie, teda každá metóda na jednej strane získa predbežné rozhodnutie o cieľi, na druhej strane nemôžeme chápať ciele bez ohľadu na možné metodické presadenie“ (Schilling, J.: 1999, s. 209).

Ako iný príklad konceptu môžeme uviesť napr. teóriu sociálnej práce orientovanú na každodenný život, reprezentovanú najmä Hansom Thierschom, či Niklasom Luhmannom. Sociálna práca podľa Thierscha (In Schilling, 1999) hľadá spoločné prvky, ktoré sú medzi životným okolím a všedným dňom adresátov. Na tejto „pre-orientácii“ rezultuje myšlienka, že sociálny vývoj je určujúci nielen pre sociálne vzťahy a správanie, ale že samotné vzťahy sú tvorené, reprodukované a menené v dôsledku ineterpersonálnych kontaktov. Pre konštrukciu inštitucionálneho prostredia a foriem konania, má tak rovnaký význam spoločnosť, jej štruktúra, organizácia ap., ako aj samotní aktéri – ľudia. V súvislosti s tým sa objavuje otázka optimálneho spojenia subjektívnych javov a objektívnych podmienok.

Kapitola 2

Deľba teórií

- ✚ V tejto kapitole sa bližšie oboznámime so základnými deleniami teórií, s ktorými pracujú sociálni pracovníci
- ✚ Naučíme sa reflektovať rozdielne pohľady
- ✚ Študenti si budú rozvíjať schopnosti kritického posudzovania jednotlivých prístupov k deľbe teórií.

Študenti, ale aj samotní sociálni pracovníci, majú často problém s uplatňovaním teórií v praxi sociálnej práce. Táto skutočnosť často zapríčiňuje, že na teórie býva nazerané ako na nepotrebné, zbytočné a v praxi nevyužiteľné. K tomuto názoru prispieva skutočnosť, že v odbornej literatúre sa nachádza množstvo teórií, čo pri nedostatočnej orientácii sa v problematike môže pôsobiť máúco. K zmätku môže prispievať aj nejednoznačné používanie pojmu teória, pretože ako teória sú často nazývané aj rôzne koncepty, či modely praxe. Ako bolo však vyššie načrtnuté, pod pojmom teória môžeme rozumieť súbor myšlienok, ktoré pomáhajú vysvetliť prečo sa niečo stane, alebo prečo sa niečo stalo, a predpovedať následky do budúcnosti. Thompson (2000) uvádza, že *teória predstavuje dôležitý rámec*, ktorý nám pomáha utvoriť si obraz o probléme a tak dosiahnuť jeho lepšie porozumenie. Teóriu ako spojenie vedy s praxou chápe aj Beckett (In Levická, J., 2002) keď tvrdí, že teória predstavuje *súbor myšlienok a zásad, ktoré slúžia ako sprievodca pre orientáciu v praxi*.

V nasledujúcej časti, pre lepší prehľad prinášame členenie jednotlivých teórií s poukazaním na ich základné charakteristické prvky.

Sibeon(1991) rozlišuje formálne a neformálne teórie, pričom ešte rozlišuje teórie podľa predmetu, ktorým sa zaoberajú. **Formálne teórie** sú tie, ktoré boli publikované a ku ktorým prebehla aj vedecká diskusia v rámci profesie. Neformálne teórie sú nepublikované, ich validita nebola vedecky overená a ich základné tézy neprešli ani kritickým diskurzom v rámci profesie. Ide o skúsenosti praktikov, ktorí na základe svojich subjektívnych skúseností a hodnotových noriem formulujú teoretické objasnenia, viažuce sa ku konkrétnej oblasti

praxe. **Neformálne teórie** pokladáme za možný zdroj budúcich poznatkov, ktoré sa po ich vedeckom overení môžu stať súčasťou formálnych teórií. Sibeon tiež roztriedil teórie objavujúce sa v sociálnej práci podľa toho, na aký predmet daná teória reaguje. Ak skombinujeme tieto dve triediace hľadiská, získame šesť skupín teórií.

Tab. 1 Sibeonove delenie teórií

Zameranie teórie	Formálne teórie	Neformálne teórie
Teórie vysvetľujúce sociálnu prácu	Formálne popisy, definujúce povahu a účel sociálneho zabezpečenia (marxizmus, feminizmus, liberalizmus)	Morálno-politické a kultúrne hodnoty vychádzajúce od praktikov na definovanie úloh sociálnej práce v spoločnosti
Teórie o tom, ako vykonávať sociálnu prácu	Formálne popísané teórie jednotlivých intervencií (casework, rodinná terapia, skupinová práca). Ide o všeobecné myšlienky, ktoré sú aplikované na konkrétne situácie.	Ide zvyčajne o nepísané, neformálne praktické teórie vytvárané z praktických skúseností výkonu sociálnej práce.
Teórie klientovho sveta	Formálne popisujú realitu, s ktorou sa sociálni pracovníci denne stretávajú. Napr. osobnosť, manželstvo, rodina, rasa, gender)	Praktici využívajú skúsenosťou nadobudnuté všeobecné významy a definície ako napr. o povahe sociálneho správania, rase, rodine ako inštitúcie,...

Upravené podľa: Sibeon, 1991

S podobným delením sa stretávame aj u Malcolma **Payna** (1997), ktorý odvolávajúci sa na Sibeona, predstavuje **4 typy teórií**, s ktorými sa stretávajú sociálni pracovníci.:

- ❖ **Teórie o sociálnej práci** – ide o teórie, ktoré vysvetľujú charakter a úlohu sociálnej práce v spoločnosti.
- ❖ **Teórie sociálnej práce**, ktoré opisujú činnosti utvárajúce sociálnu prácu, ustanovujú ciele pre aktivity sociálnej práce a vysvetľujú, prečo sú tieto aktivity dôležité a efektívne pre splnenie cieľov profesie.
- ❖ **Teórie prispievajúce do sociálnej práce** - ide o psychologické, sociologické a iné teórie, ktoré vysvetľujú, alebo opisujú osobné aj skupinové správanie atď. a sú do oblasti sociálnej práce aplikované s cieľom vytvoriť takú teoretickú bázu, ktorá bude vo všeobecnej rovine vhodná na vytvorenie takých teórií, ktoré poskytnú sociálnym pracovníkom potrebný teoretický

rámec, ktorý nie je v rozpore so všeobecnými vysvetleniami sociálnych vied, sledujúcimi rovnaké problémové okruhy a ktoré zároveň poskytujú sociálnym pracovníkom návrhy riešení jednotlivých problémových situácií, ktoré sa opierajú o dostatok podporných tvrdení (dôkazov), aby mohli byť akceptovateľne pre sociálnych pracovníkov v priamej praxi s klientom. Súčasťou tejto skupiny teórií je aj vysvetlenie toho, akým spôsobom môžu byť teórie použité v interakcii medzi sociálnym pracovníkom a klientom. Preto ich Payne niekedy nazýva aj *teórie aplikované do sociálnej práce*.

- ❖ *Teórie klientovho sveta* – ide o snahu vysvetliť realitu, v ktorej sa odohrávajú životy klientov sociálnej práce. Sem by sme mohli zaradiť Hollisovej teóriu o dvoch svetoch klienta (vonkajší a vnútorný svet)².

Tab. 2 Praktické premietnutie del'by teórií M. Payna

Teorie o sociálnej práci	Teorie sociálnej práce	Teorie aplikované v sociálnej práci	Teórie klientovho sveta
Misia SP	Metódy	Filozofické a etické teórie	Teória prirodzeného sveta
Ciele SP	Prístupy	Psychologické teórie	Teória sociálneho poľa
Úlohy SP	Princípy	Sociologické teórie	Vzťah osoba-prostredie
Hodnoty SP	Perspektívy	Politologické teórie	Teória motivácie
Význam SP		Iné teórie	Teória životných dráh ap.
Dejiny SP			

Zdroj: Vlastný

Na rozsah teórií, ktoré tvoria poznatkovú bázu sociálnej práce, poukazuje aj J. Fook, ktorá rozdelila teórie do troch skupín.

1 Všeobecné teórie: ich úlohou je podávať komplexný obraz spoločnosti. Tento obraz obsahuje navzájom prepojené fakty o princípoch, spôsoboch regulácie, hodnotách atď. Medzi tieto teórie zaradíme napr. liberaizmus, marxizmus, pragmatizmus, humanizmus ap.

2 Praktické teórie: teda teórie, ktoré poskytujú sociálnej práci vysvetlenia a usmernenia využiteľné v praxi. Tieto teórie nemajú v úmysle vysvetľovať svet, jednotlivcov, dynamiku komunit, či skupín. Teórie sociálnej práce sa zaoberajú pochopením osoby v jej kontexte a s presadzovaním zmeny

² Vonkajší svet klienta je vytváraný realitou, ktorá klienta obklopuje, ktorý zdieľa s inými ľuďmi. Vnútorný svet klienta je jedinečným, neopakovateľným, jeho subjektívnym vnútorným (psychickým) svetom (Levická, J., Levická, K., 2015).

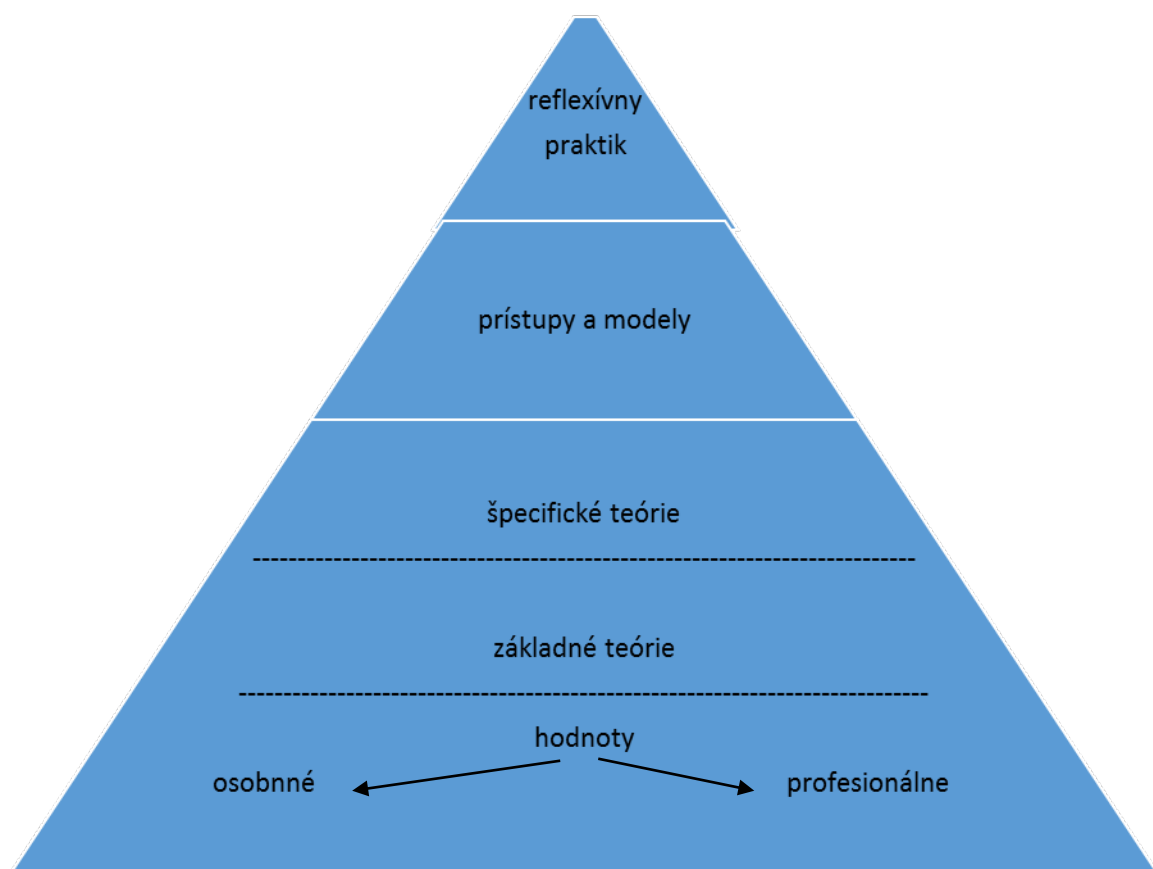
jednotlivca, a/alebo kontextu. Praktické teórie poskytujú sociálnej práci informácie o nasledovných oblastiach.:

- Cieľ – kam by mali sociálni pracovníci smerovať
- Metódy praxe sociálnej práce –čo a ako by mali sociálni pracovníci robiť,
- Princípy praxe sociálnej práce - na ktorých by mala stáť priama prax s klientom.

3 Špecifické teórie popisujú konkrétne spôsoby práce s klientom. Fook používa na ich označenie aj termín „techniky“ a podľa jej slov ide v podstate o konkrétne návody na uplatnenie špecifických skúseností a znalostí v praxi.

Maureen Ross (2007) usporiadala teórie používané sociálnymi pracovníkmi v praxi do tzv. **Praktickej pyramídy**, ktorá na jednej strane znázorňuje vývoj sociálnej práce (a teda aj jej teórií) a na druhej strane špecifickým spôsobom reflektuje teórie, ktorých znalosť je pre výkon profesie požadovaná. Ona sama sa vyjadrila o konštrukte Praktickej pyramídy, že ide o *model pre integráciu hodnôt, teórie a praxe sociálnej práce*.

Obr. 3 Integrovaný model sociálnej práce

Zdroj: upravené podľa Maureen Ross (2007)

Na vrchole Praktickej pyramídy je umiestnený „reflexívny praktik“, teda odborník , ktorý vie všetko, čo je bežné vedieť v praxi. Otázkou je, čo musí preto urobiť – vedieť, aby mohol túto pozíciu zastávať. Integrujúcim prvkom Rossovej modeli sú **hodnoty** (u Sibeona aj u Payneho sú zaradené do prvej skupiny teórií). Hodnoty sú potom činiteľom, ktorí ovplyvňuje výber jednotlivých teórií, ktoré sociálni pracovníci pokladajú za relevantné z hľadiska ich praxe. Tento výber smeruje nielen k tomu, aby získal požadované vedomosti o tom aké hodnoty, teórie a modely intervencie podporujú správanie druhých, o tom, prečo sa klienti správajú tak, ako sa správajú a čo by malo byť vykonané za akýchkoľvek okolností, aby sa dosiahla potrebná zmena, ako toto všetko ovplyvňuje profesionálne hranice sociálneho pracovníka.

Rossová tak upozornila na iný uhol pohľadu pre deľbu teórií a to sú kritéria, ktoré si stanovuje sám klient. Prirodzene existujú aj ďalší autori, ktorí sa k deľbe teórií vyjadrujú z iných perspektív. Prevažná časť z nich konštatuje, že takéto triedenie vyhovuje akademickej praxi a hlavne potrebám edukačného procesu. Tiež poukazujú na to, že v reálnej praxi sa sociálni pracovníci pri voľbe vhodnej teórie správajú skôr eklekticky, teda využívajú prvky z viacerých modelov súčasne. Navrátil (2001) v tejto súvislosti konštatuje, že eklektizmus sa stal bežným spôsobom uplatňovania v praxi.

Kapitola 3

Modely sociálnej práce

- ✚ V tejto kapitole sa bližšie oboznámime s teoretickými modelmi sociálnej práce
- ✚ Naučíme sa reflektovať perspektívu praxe vo väzbe na konkrétny model sociálnej práce
- ✚ Študenti si budú rozvíjať schopnosti kritického posudzovania jednotlivých modelov vo vzťahu k ich využitiu v praxi.

V tejto práci sme už spomenuli, že pri zrode sociálnej práce stáli odborníci a odborníčky z rôznych oblastí praxe, ale aj s akademického prostredia. Ich záujem o rodiacu sa novú profesiu/disciplínu sa prejavil aj v publikačnej činnosti a predovšetkým v snahe vymedziť ju voči iným disciplinám. Je prirodzené, že v tomto úsilí využili svoje predchádzajúce teoretické znalosti a praktické zručnosti. Za spoločný menovateľ ich úsilia by sme mohli označiť snahu nájsť funkčné riešenia klientových problémov. Pri budovaní týchto špecifických teoretických východísk je zrejмый eklektický prístup, ktorý sa aj neskôr udržal v sociálnej práci. Tento prístup k budovaniu teórie sociálnej práce prešiel viacerými zmenami a za celé obdobie sa vytvoril rozsiahly študijný materiál viažuci sa k jednotlivým modelom. Pre lepšiu prehľadnosť sme sa rozhodli spracovať základné informácie do tabuliek, ktoré umožnia čitateľovi lepšiu orientáciu v problematike.

3.1 Medicínsky model sociálnej práce

Tab. 3 Medicínsky model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	Medicínsky model sociálnej práce reprezentuje praktickú i teoretickú orientáciu sociálnych pracovníkov na oblasť zdravia v kontexte sociálnej práce
Vývoj modelu	Medicínsky model sociálnej práce sa vyvíjal ako jeden z jej najstarších

modelov. Hoci viacerí autori poukazujú na spoločné riešenie zdravotných a sociálnych problémov v minulosti, hovoriť o rozvoji medicínskeho modelu sociálnej práce pokladáme za vhodné až od 20. storočia, teda až v období, keď sa sociálna práca etablovala ako samostatná profesia. Pre predchádzajúce obdobie je vhodnejšie chápať tento vzťah ako rozvoj sociálnych aspektov v medicínskej starostlivosti.

Teoretické základy môžeme hľadať v prácach *Mary Richmondovej* (1965), ktorá za hlavný cieľ sociálnej práce označila pomoc sociálnych pracovníkov jednotlivcom i skupinám v procese prispôsobovania sa daným podmienkam. Richmondovou rozpracovaná teória neskôr získala označenie *strategicko-medicínsky model*.

Vzťah medzi zdravotníctvom a sociálnou prácou vychádza zo vzájomného rešpektovania sa a založený je na úzkej spolupráci oboch disciplín. V počiatočnom období poskytla medicína sociálnej práci nielen teoretické základy (orientácia na zdravotno-sociálne vzdelávanie, vznik a rozvoj odbornej terminológie, v ktorej sa pojmy ako sociálna diagnóza, sociálna anamnéza, sociálna terapia atď. používajú dodnes), ale ovplyvnila aj prístup sociálnych pracovníkov pôsobiacich mimo zdravotníckeho zariadenia, kedy sociálni pracovníci pristupovali k riešeniu klientových problémov ako „k riešeniu sociálnej choroby“ (Robertis, 1998, s. 87).

Pre medicínsky model v počiatočnom období je charakteristické tiež úsilie o vytvorenie diagnostickej typológie prostredníctvom systematizácie výsledkov, na základe ktorých by bolo možné „uzdraviť“ a vyliečiť všetky sociálne choroby (Krakešová-Došková, 1946).

Medicínsky model bol neskôr modifikovaný prúdmi psychoanalytickými a psychoterapeutickými. Tieto prúdy, okrem zmeny v terminológii, keď sa termín „liečenie“ nahradil **termínom „terapia“**, nemali výraznejší vplyv na samotné chápanie vlastných profesionálnych aktivít sociálnych pracovníkov. Možno aj preto, lebo medicínsky model od začiatku zdôrazňoval význam **troch základných elementov sociálnej práce**, ktorými sú **liečba, prevencia a pomáhanie**, napriek tomu sa však klasický medicínsky model orientoval prevažne na dve zložky a to na liečbu

	<p>a pomáhanie.</p> <p>So zmeneným prístupom k otázke zdravia a to najmä po roku 1946, kedy WHO definovala zdravie ako stav telesného, psychického a sociálneho blahobytu a nielen chýbanie choroby alebo poruchy, sa mení aj obsahová orientácia medicínskeho modelu sociálnej práce a napokon prichádza aj k zmene názvu. Termín medicínska sociálna práca je v súčasnosti nahradený termínom biomedicínsky diskurz v sociálnej práci.</p>
Misia	<p>V súčasnosti je zdravie vnímané ako jedna z podmienok nevyhnutných pre dosiahnutie optimálnej kvality života. Zdravie je pritom vnímané ako želateľný stav jednoty psychosociálnych faktorov pôsobiacich na jedinca. Zdravie tak prestáva byť len medicínskou kategóriou a začína byť chápané ako jav zasahujúci do všetkých oblastí života spoločnosti. Poruchy v oblasti zdravia strácajú svoj individuálny rozmer a stávajú sa jednou z otázok tzv. verejného záujmu. Na začiatku nového tisícročia zdravie, viac ako kedykoľvek predtým, vystupuje aj ako ekonomicko-politická kategória. Zároveň stále narastá počet ľudí, ktorí nemajú prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti.</p> <p>Sociálna práca si preto stanovila misiu zlepšiť dostupnosť zdravotných služieb pre čo najväčší počet jedincov. V ekonomicky menej rozvinutých krajinách fokusuje sociálna práca svoje úsilie na dostupnosť nevyhnutnej, základnej starostlivosti pre všetkých. V tzv. vyspelých krajinách je táto misia modifikovaná smerom k dostupnosti kvalitných zdravotných služieb.</p>
Predmet	<p>Podľa Silvie Staub-Bernasconi (1995) predmet SP je možné vymedziť nasledovne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ zdravotné postihnutie, vrátane následnej pracovnej invalidizácie a sociálnych dôsledkov, ➤ všetky telesné poškodenia zapríčinené závislosťou, vrátane dôsledkov týchto závislostí, ktoré sa prejavujú nielen v psychosomatických poruchách, ale tiež v poruchách interakcie s prostredím, ➤ problémy spojené s bulímiou a anorexiou,

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ hlad, ➤ chudoba a iné materiálne núdzové stavy, ➤ bezdomovci, ➤ duševné a emocionálne poruchy (neurózy, depresie, fóbie ap.), ➤ suicidálne konanie, ➤ izolácia.
Paradigma	<p><u>V klasickom modeli:</u> je paradigmou medicínsky model.</p> <p>Táto paradigma objasňuje SP ako štvorkrokový proces: zber informácií, diagnóza, terapia, záver. Sociálny pracovník v medicínskom modeli má status kompetentného profesionála, ktorý rieši problémy nekompetentného laika.</p> <p><u>Biomedicínsky diskurz</u> zdôrazňuje, že na rozdiel od klasického medicínskeho prístupu, súčasnú sociálnu prácu je možné charakterizovať ako sociálnu prácu v službe zdraviu, pričom je pre ňu typické, že sa snaží reagovať nielen na problémy spojené s praxou v typicky medicínskych inštitúciách akými sú nemocnice, liečebne, či ozdravovne, ale usiluje tiež o porozumenie a vysvetlenie stále narastajúcich problémov spojených so <u>zhoršujúcou sa situáciou v oblasti zdravotného stavu obyvateľstva</u>. Nárast neuróz, stresov, depresí, rastúci počet samovrážd, HIV, AIDS, diabetes, civilizačných chorôb, alergií, drogovej závislosti a podobne a ich dopad na individuálne ľudské životy sa stali súčasťou sociálnej práce rozvíjanej v kontexte medicínskeho modelu. Sociálni pracovníci v spolupráci s inými odborníkmi sa spolupodieľajú na liečbe, následnej starostlivosti a predovšetkým na preventívnych aktivitách propagujúcich tzv. zdravý životný štýl.</p> <p>Za novú paradigmu v tomto modeli je pokladaná kvalita života.</p>
Úlohy	<p><i>V klasickom modeli SP k úlohám sociálneho pracovníka patrila najmä:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. spolupráca pri hľadaní slabých a silných stránok osobnosti pacienta, 2. spolupráca v rámci interdisciplinárneho tímu, s cieľom maximálneho využitia schopností, možností každého članku tímu v prospech pacienta, 3. pomoc rodine, zainteresovanie rodiny na spolupráci s lekármi počas

	<p>procesu liečenia,</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. umožniť pacientovi plne využívať služieb medicíny, 5. spolupráca v zlepšovaní služieb organizovaných nemocnicou, vrátane interdisciplinárnych konzultácií, 6. dosiahnutie potrebného súladu medzi potrebami pacienta a možnosťami spoločnosti a dostupnými zdrojmi, 7. podieľanie sa na výskume. <p>V biomedicínskom diskurze sa SP podieľa na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. na výchove k zdraviu, na propagácii zdravého životného štýlu, na aktivitách súvisiacich so starostlivosťou o psychické zdravie, na organizácii prenatálnej a postnatálnej starostlivosti, na pomoci a starostlivosti o ľudí s TBC, s pohlavnými chorobami, alkoholikmi a podobne, 2. na výskumných aktivitách spojených so sociálno-zdravotnými problémami, 3. na rehabilitácii, 4. na terapii.
Ciele	Ústredným cieľom sociálnej práce rozvíjanej v rámci tohto modelového prístupu je dosiahnutie optimálneho stupňa v oblasti psychofyziologického zdravia jednotlivca i spoločnosti.
Rola /Role SP	➤ terapeut
Sociálny pracovník	<p>Sociálny pracovník sám seba chápal ako toho, kto je povolaný vylúštiť (odhaliť), či nájsť odpovede na problémy vyplývajúce z nedostatku či dysfunkcie sociálneho systému. „Liečba“ sa tak stanovovala prostredníctvom sociálneho pracovníka, ktorý bol <i>kompetentným odhaliť príčiny tzv. sociálnej dysfunkcie a nájsť riešenie problémov</i> vyplývajúcich z „nedostatkov“ alebo z dysfunkcie v spoločenskom systéme.</p> <p>Sociálny pracovník pracoval predovšetkým s „<i>klientom - pacientom</i>“ a s jeho prostredím, pričom bol chápaný ako súčasť liečebného procesu. Zaoberal sa všetkými aspektmi pobytu pacientov v nemocniciach a tiež ich kontaktmi s rodinou i spoločnosťou.</p>
Klient	V klasickom modeli sme sa okrem termínu <i>sociálny prípad</i> , ktorý sa

	<p>používal na označenie jedinca, alebo rodiny, ktorá vyžadovala sociálnu intervenciu, bežne stretli s termínom <i>pacient</i>.</p> <p>V 70. rokoch minulého storočia sa začalo používať pomenovanie klient-pacient. Všetky tritermíny avizujú, že v tomto modeli je jedinec chápaný ako „poberateľ“ starostlivosti, závislý na SP, ktorý má vo vzťahu pozíciu experta.</p>
Predstavitelia	Mary Richmond, M. Jarret, Alice Masaryková, Silvie Staub-Bernasconi, Hurrelmann
Špecifikum modelu	<p>a) <i>podporovať a stimulovať deti a mládež čo najskôr v ich osobnom vývine tak, aby sme zabránili nežiaducim poškodeniam ich zdravia,</i></p> <p>b) <i>eliminovať možné riziká, ktoré sú identifikované ako dopady, alebo následky poškodenia zdravia na oblasť sociálneho fungovania</i></p> <p>Vychádzajúc z toho, potom podľa Hurrelmana (In Levická, 2002) by sa SP mala usilovať o presadzovanie programov podpory zdravia. Tieto programy by sa mali orientovať predovšetkým na oblasť prevencie zameranej na rozvoj zdravých životných podmienok. Hurrelmann popri klasicky chápanej primárnej, sekundárnej a terciárnej prevencii pracuje s pojmami akopreventívna, supratívna, kuratívna, kompenzačná a rehabilitačná intervencia.</p> <p>Preventívna intervencia pozostáva zo všetkých opatrení, ktoré nasadzujeme pred prvými udalosťami pri vytváraní psychosociálneho a psychofyziologického poškodenia vývoja osobnosti. Medzi základné typy preventívnej intervencie patrí starostlivosť o tehotné ženy, o novorodencov, poradenstvo a podporné služby, služby spojené so zabezpečením základných životných podmienok atď.</p> <p>Korektívna/supratívna/kuratívna intervencia. Touto intervenciou rozumieme podporné(supratívne), liečebné (kuratívne) intervencie, ktoré majú korigovať, odstrániť alebo vyliečiť negatívne hodnotené udalosti, vrátane eliminácie ich možných nežiaducich následkov v ďalšom rozvoji osobnosti. Patria sem intervencie orientované na posilnenie osobnosti, na vytvorenie a upevnenie náhradných foriem správania,</p>

	<p>pomoc a podpora pri zvládaní rôznych záťažových situácií a to vrátane ekonomickej podpory, terapeutickaj a poradenskej pomoci. V celom kuratívnom procese je potrebné rešpektovať životné zvyklosti a podmienky, v ktorých jedinec žije.</p> <p>Kompenzačná/rehabilitačná intervencia usiluje o odstránenie možného nežiaduceho upevňovania poškodenia, či narušenia. Tieto intervencie sú orientované na oblasť kompenzácie dôsledkov poškodenia či narušenia integrity osobnosti, ako aj na oblasť pomoci pri skvalitňovaní životných podmienok jednotlivcov tak, aby aj napriek narušeniu či poškodeniu viedli jednotlivci „znesiteľný“ život. Filozofia znesiteľného života bola na prelome tisícročí nahradená <i>filozofiou rovnosti príležitostí</i>.</p>
<p>Kritika modelu</p>	<p>Shulman (In Payne,1997) chápe medicínsky model ako paradigmu sociálnej práce, podľa ktorej je sociálna práca postavená na nasledovných krokoch: <i>zber informácií, diagnóza, terapia, záver</i>. Sociálny pracovník v medicínskom modeli má status <i>kompetentného profesionála</i>, ktorý rieši problémy <i>nekompetentného laika</i>. Podľa Shulmana medicínsky model sa spája s rizikom, že pomoc nebude komplexná, ale len fragmentovaná, v závislosti od špecializácie sociálneho pracovníka, pričom rozsah a forma pomoci je evidentne ovplyvnená organizačnými schémami, v ktorých sa sociálny pracovník pohybuje. Intervencia sociálneho pracovníka, najmä ak pracuje priamo v zdravotníckom zariadení, môže tak viac reagovať na potreby inštitúcie ako na potreby klienta</p> <p>K ďalším negatívam medicínskeho modelu podľa Shulmana patrí nízka úroveň komunikácie a malá miera zapájania sa klienta do riešenia jeho vlastného problému. Ako píše Shulman (Payne, 1997) medicínska paradigma sa javí ako nedostatočná práve preto, že sociálny pracovník stojí mimo proces, ktorý sa snaží ovplyvniť, čo môže byť dôvodom toho, že teoretici pracujúci v kontexte medicínskeho modelu predpokladajú, že v oblasti výkonu praxe sociálny pracovník funguje <i>len ako profesionál</i>. Prípadné ovplyvnenie sociálneho pracovníka problémami, ktoré na pracovisku rieši, sa pokladá za neprofesionálne.</p> <p>Payne (1997) Shulmanovo chápanie medicínskeho modelu zaradil medzi tzv. tradičné katalytické modely sociálnej práce, v ktorých sociálny</p>

	pracovník funguje ako katalyzátor, umožňujúci aby nastala reakcia, ktorá by bez jeho prítomnosti nenastala, ale on sám do nej nevstupuje a ani sa ňou nemení.
--	---

Zdroj: Vlastný

3.2 Ekonomický model sociálnej práce

Tab. 4 Ekonomický model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	<p>Ekonomicky orientovaná sociálna práca sa zaoberá otázkami uspokojovania materiálnych i nemateriálnych potrieb, otázkami straty, zisku apod. Sociálna práca sa v ekonomickom modeli orientuje na ekonomicko-sociálne a ekonomicko-politické teórie zaoberajúce sa bipolárnym vzťahom jednotliviec-spoločnosť. Ekonomický prúd v sociálnej práci sa vo vedeckej rovine zameriava predovšetkým na oblasť sociálnej stratifikácie ako dôsledku kapitálovej selekcie. Patria sem také teórie ako napríklad tacherizmus, klasické a neoklasické ekonomické teórie, socializmus a pod.</p> <p>Teória sociálnej práce sa pritom zameriava na otázky spojené priamo s možnosťou uspokojovania potrieb materiálnych i nemateriálnych, individuálnych, či skupinových.</p>
Vývoj modelu	<p>S orientáciou na ekonomické súvislosti sociálnych problémov sa stretávame už pri vzniku sociálnej práce. K prvým autorkám, ktoré objasňovali ekonomický kontext sociálnych problémov patrila Octavia Hill, Ilse von Arlt (podľa ktorej k hlavným úlohám SP patrí <i>sprístupňovanie zdrojov</i>) a Jane Addams.</p> <p>Alice Salomonová (1927) presadzovala potrebu vedeckého prístupu k realizácii sociálnej starostlivosti. Sociálnu starostlivosť Salomonová pokladá za elementárnu úlohu spoločnosti. Samotná sociálna starostlivosť je založená na výmenných vzťahoch. „Štát , aby mohol realizovať sociálnu starostlivosť, vyžaduje od jednotlivcov i skupín</p>

určité výkony – konkrétne, praktické prejavy občianskej solidarity, na základe ktorých je možná praktická realizácia sociálnej starostlivosti.

Sociálna starostlivosť, podľa Salomonovej, má viesť k dosiahnutiu maximálneho celospoločenského blaha, pričom jej praktická realizácia sa deje prostredníctvom pomoci jednotlivcom. Cieľom sociálnej starostlivosti je „prekonať chudobu a biedu a bojovať proti ich príčinám, to znamená, že sociálna starostlivosť sa zúčastňuje na riešení veľkých hospodárskych problémov (In Levická, 2002, s. 195)“. Podľa Salomonovej tak súčasťou sociálnej starostlivosti je:

- a) bytová starostlivosť,
- b) starostlivosť o zdravie,
- c) starostlivosť o mládež,
- d) starostlivosť o vzdelanie,
- e) ekonomická starostlivosť (sprostredkovanie práce, poistenie, nezamestnaní...)

Salomonová, ktorá je najznámejšou nemeckou bojovníčkou proti chudobe, žiada aby *príčiny každého jednotlivého stavu biedy boli preskúmané a aby sa prostriedky na prekonanie biedy prideliť v závislosti od toho, či dôvod biedy je individuálny (teda vyvolaný subjektívnymi faktormi zapríčinenými samotným jednotlivcom), alebo sociálny (teda objektívny, zapríčinený spoločnosťou).*

Hans Scherpner označuje boj s biedou za základnú formu sociálnej pomoci. Bieda je dôsledkom ekonomického zlyhania dospelých členov spoločnosti. Jej príčiny môžu byť podľa Scherpnera *objektívne* (nárast nezamestnanosti ako následok vojny, epidémie, alebo živelnej pohromy) i *subjektívne*, zapríčinené subjektívnymi faktormi, ku ktorým podľa Orientácia na maximalizáciu zisku (homo economicus) je podľa **Wagnera** (1998) dôsledkom racionálneho správania sa jednotlivca, ktorý sa stáva súčasťou skupiny preto, že prostredníctvom účasti v skupine očakáva možnosť „exkluzívneho“ zisku. Z možnosti zisku zostávajú vylúčení tí jednotlivci, ktorí nie sú pripravení na získanie a prevzatie prvkov poskytujúcich výhody či už organizačné (statusové), alebo finančné. Niektorí neoklasickí, ekonomicko-sociálne orientovaní teoretici zdôrazňujú popri exkluzivite očakávaného zisku, že dôvodom pre zotrvanie jednotlivca v skupine, respektíve pre vytvorenie pocitu

	<p>spolupatričnosti ku skupine, sú dve skutočnosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> jednotlivci zotrávajú v skupinách (ak z nich nemajú zisk) len z donútenia, dobrovoľne existujúce kolektívy sú trvalé tiež vtedy, keď ich finančné mechanizmy síce neposkytujú priamy finančný zisk jednotlivým členom skupiny, ale garantujú, že vstup do skupiny nie je možný komukoľvek, alebo ešte výstižnejšie, že vstup do skupiny majú len „vyvolení“. <p>Podľa Wagnera ekonomické správanie jedinca je závislé rovnako od jeho schopností, ako aj od možností, ktoré mu ponúka prostredie.</p> <p>Koncom 20. storočia sa aj v sociálnej práci presadzuje vplyv neoliberalov, ktorý sa premieta do snahy chápať sociálnu prácu a sociálne služby ako segmenty trhu.</p>
Misia	<p>Podľa <i>J. Addams</i> je hlavným poslaním SP starostlivosť o uspokojovanie základných potrieb. Pričom za hlavný cieľ je pokladané úsilie o zlepšenie postavenia jednotlivcov, rodín, skupínako aj komunít prostredníctvom poskytnutých zdrojov.</p>
Predmet	<p>Wagner upozorňuje, že vedecká paradigma v sociálnej práci orientovanej na konanie vo svojej podstate vychádza z ekonomického chápania predmetu sociálnej práce, ktorým je podľa Wagnera predovšetkým „homo disoeconomicus“, teda človek ocitajúci sa v ekonomických ťažkostiach. Podobne ako Wagner, aj J. Tillmann vo svojej práci vychádza z obdobne chápaného predmetu sociálnej práce, pričom k jeho definovaniu pristupuje zo všeobecno-antropologického hľadiska. Podľa Tillmanna je predmetom sociálnej práce „homo absusus“, ktorým označuje človeka mýliaceho sa, neúspešného, pričom rozoznáva štyri kategórie, pomocou ktorých chce stanoviť formálny predmet sociálnej práce ako vednej disciplíny:</p> <ol style="list-style-type: none"> človek vykorisťovaný, ale tiež vykorisťujúci ako aj vykorisťujúci sám seba, človek preťažený, preťažujúci iných a preťažujúci sám seba, človek nechránený, ničiaci ochranu iných a človek nechrániaci sa, človek bez opory, ničiaci oporu iných, ničiaci vlastnú oporu.

	<p>Sociálna práca sa v teoretickej rovine zaoberá človekom, ktorého Wagner označuje ako homo disoeconomicus“, teda jedincom, ktorého problémy vznikajú v dôsledku neuspokojivých ekonomických výmien. Orientácia na maximalizáciu zisku (homo economicus) je podľa Wagnera dôsledkom racionálneho správania sa jednotlivca, ktorý sa stáva súčasťou skupiny preto, že prostredníctvom účasti v skupine očakáva možnosť „exkluzívneho“ zisku.</p>
Paradigma	<p>Problémy vznikajú v dôsledku neuspokojivých ekonomických výmien Wagner (1998).</p>
Úlohy SP	<p>Podľa Ilse von Arlt (In Levická, J. 2013) k hlavným úlohám SP patrí <i>sprístupňovanie zdrojov</i>.</p> <p>Staub-Bernasconi(1995) za hlavné úlohy v tomto kontexte stanovila.</p> <ul style="list-style-type: none"> a) ekonomickú pomoc, b) pomoc pri zabezpečovaní do práce, c) rekvalifikáciu, d) pomoc pri zabezpečovaní bytu/bývania, e) prístup k sociálnym službám, f) sociálno-právne poradenstvo, g) vzdelávanie apod. <p>Úlohou sociálnej práce je tak eliminovať správanie spoločnosti orientovanej výlučne na materiálny zisk. Pomoc musí byť orientovaná cielene, s prihliadnutím na špecifické potreby niektorých klientských skupín, ako sú jedinci so zdravotným postihnutím, seniori, či migranti atď. a efektívna pomoc je organizovaná a realizovaná naprieč celou spoločnosťou.</p>
Ciele SP	<p>Úsilie o minimalizáciu správania vedúceho k sociálnemu vylúčeniu v konkrétnej spoločnosti, ale tiež aj na zmenu konania výlučne orientovaného na zisk</p> <p>Cieľom sociálnej práce je predovšetkým prispieť k zmierneniu sociálnych poškodení klientov, ktoré sú zapríčinené nerovnomerným prístupom k zdrojom. Táto situácia môže byť zapríčinená aj subjektívnymi problémami klienta ako sú napr. neschopnosť dobre zaobchádzať s finančnými zdrojmi, ktoré má klient k dispozícii,</p>

	nezodpovedným narábaním s finančnými prostriedkami (napr. patologické hráčstvo) apod.
Rola/Role SP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Brooker, ➤ Mediátor, ➤ Učiteľ, ➤ Poradca
Sociálny pracovník	Pozícia sociálneho pracovníka a jeho vzťah ku klientovi v tomto modeli je ovplyvnený typom problémov a ich príčinami. V jeho prístupe je možné nájsť <i>chápaní, podporujúci prístup</i> (ak je klientom človek so zníženou mentálnou schopnosťou porozumieť finančným otázkam), tiež <i>partnerský prístup</i> (napr. ak sa jedinec prechodne ocitol vo finančných problémoch, alebo ak klient nemá dostatok prostriedkov na zaplatenie sociálnych či zdravotných služieb), ale aj <i>direktívny prístup</i> (v situáciách, keď sú sociálne problémy následkom nezodpovedného správania sa klienta).
Klient	<p>V prvej polovici 20. storočia prevažoval názor, že klient je prijímateľom pomoci. Bol tak prezentovaný jako konzument, či spotrebiteľ ekonomickej pomoci hradenej prevažne z charitatívnych zdrojov. S nástupom sociálneho štátu sa takéto chápanie posilnilo a klient sa tak stáva odberateľom pomoci krytej z ekonomických zdrojov štátu. Koncom 20. storočia sa postupne presúva do role platiaceho klienta a na rozlíšenie jeho nového postavenia v spoločnosti odporúčajú niektorí autori (Van der Laan, Salamon, E.) používať skôr termín <i>kupujúci (purchaser)</i> ako klient a sociálny pracovník v takomto chápaní potom vystupuje ako predávajúci (provider).</p> <p>V oblasti sociálnych služieb sa najskôr objavuje termín <i>zákazník</i>, ktorý sa postupne mení na termíny <i>odberateľ sociálnej služby</i> apod. Momentálne v domácej praxi je preferovaný termín <i>užívateľ sociálnej služby</i>.</p> <p>Ernst Salamon (2001) patrí k autorom, ktorí poukazujú aj na edukačný význam zmeny termínu „klient“ na termín „zákazník“, čiže kupujúci. Skutočnosť, že si klient aspoň časť služby hradí, posilňuje jeho autonómiu a oprávňuje ho očakávať, že poskytnutá služba bude</p>

	<p>kvalitná.</p> <p>Mení prirodzene aj prístup pracovníkov v sociálnych službách k tým jedincom, ktorí si ich služby kupujú.</p>
Predstavitelia	<p>Octavia Hill, Ilse von Arlt, Jane Addams, Alice Salomon, Ernst Salmon</p> <p>Wagner, Tillman</p>
Špecifiká modelu	<p>Za najvýraznejšiu zmenu môžeme označiť silnejúcu tendenciu o zavedenie „ekonomického správania“ do sociálnej práce.</p> <p>Ekonomické správanie nevyžaduje len zodpovedné nakladanie so štátnymi finančnými prostriedkami poskytovanými na realizáciu sociálnej politiky štátu, ale postupne vnáša do sociálnej práce otázky voľného trhu, konkurenčného správania, seba financovania resp. sebazálohovania atď.</p> <p>Sociálna práca sa zameriava na tú oblasť pomoci, ktorá sa spája s ekonomickými nedostatkami. Zameriava sa na všetky typy klientov, v závislosti od formy práce potom volí vhodné intervenčné metódy.</p> <p>Napr. ak je subjektom jej pomoci jedinec môže ísť o dlhové poradenstvo, či potravinovú pomoc. Ak je subjektom komunita, cieľom intervencie je inkluzívna podpora členov komunity, komunitný rozvoj apod.</p>
Kritika modelu	<p>Za najvýraznejšiu zmenu môžeme označiť silnejúcu tendenciu o zavedenie „ekonomického správania“ do sociálnej práce.</p> <p>Ekonomické správanie nevyžaduje len zodpovedné nakladanie so štátnymi finančnými prostriedkami poskytovanými na realizáciu sociálnej politiky štátu, ale postupne vnáša do sociálnej práce otázky voľného trhu, konkurenčného správania, seba financovania resp. sebazálohovania atď.</p> <p>V súvislosti s tým sa objavujú termíny ako Macdonaldizácia a robotizácia SP a sociálnych služieb. Termín „macdonaldizácia“ vyjadruje narastajúci trend na uniformované (štandardizované) spôsoby organizácie práce a aj jej výkonu. So štandardizáciou výkonov v oblasti SP a sociálnych služieb súvisí aj termín „robotizácia“, čím sa označuje snaha zavádzať do tejto oblasti výkonové štandardy, ktoré sa osvedčili vo výrobnnej sfére. Oba termíny sú v priamom rozpore s jedným zo</p>

	základných princípov sociálnej práce a tým je individuálny prístup ku klientovi.
--	--

Zdroj: Vlastný

3.3 Právny model sociálnej práce

Tab. 5 Právny model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	<p>SP v tomto modeli vychádza z historického poznania postupne sa rozširujúcich individuálnych i skupinových práv, ktoré v súčasnosti dosiahli úroveň štátom garantovaných práv.</p> <p><i>Právny model sociálnej práce je vo svojej podstate profesionálnym konaním sociálnych pracovníkov, ktoré je úzko spojené so zabezpečovaním a realizáciou ekonomickej, psychosociálnej a opatrovateľskej pomoci na legislatívnom základe a s využitím legislatívy pri presadzovaní záujmov svojich klientov.</i></p>
Vývoj modelu	<p>Vývoj, akceptácia a garantovanie individuálnych a kolektívnych práv tvoria zaujímavú oblasť, poskytujúcu sociálnej práci informácie o vlastných historických koreňoch.</p> <p>Právny model patrí k najstarším teoretickým prístupom v sociálnej práci. Spolu s medicínskym modelom stál prakticky pri zrode sociálnej práce najskôr ako samostatnej profesie a neskôr aj ako samostatnej teoretickej disciplíny. Mimoriadny význam nadobudol právny model na konci 20. storočia. Pre toto obdobie je charakteristické najmä narastanie priepasti medzi bohatými a chudobnými a to ako regionálne, národne i globálne, odmietavý prístup k sociálnym pravidlám (solidarita, subsidiarita...), odmietanie akceptácie potreby pomoci pri uspokojovaní základných ľudských potrieb atď.</p> <p>Tento odklon od tradičných hodnôt, na ktorých sociálna práca vyrastala, viedol k vypracovaniu spoločnej charty „O ľudských právach</p>

	<p>a sociálnej práci“, pri tvorbe ktorej spolupracovali s OSN rovnako IFSW a IASSW V preambule tejto charty je o. i. napísané:</p> <p><i>„...základná podstata týchto potrieb vyžaduje, aby neboli spojené s voľbou, ale s imperatívnym základom starostlivosti. Takto sa sociálna práca rozširuje o zreteľ ľudských práv, ktoré sa stávajú jej ďalším princípom v jej profesionálnej praxi. Presun z orientácie potrieb na potvrdenie práv musí byť nevyhnutne vykonaný kvôli konkrétnym substantívnym potrebám. Substantívnu potrebu môžeme chápať ako ekvivalent pozitívneho práva a z neho plynúceho nároku na úžitok z práva.“</i></p> <p>Niektorí odborníci ako <i>Wagner, E. Salamon, G. van der Laan</i> a iní poukazujú na narastajúcu ekonomizáciu sociálnej práce, ktorú s rastúcou neochotou participovať na sociálnych službách vlastným ekonomickým vkladom (prostredníctvom daňových systémov) dávajú do protikladu k narastajúcej skupine jednotlivcov odkázaných na pomoc.</p>
Misia	<p>Budovanie sociálne spravodlivej spoločnosti, odstránenie diskriminácie, opresie a ich nežiaducich prejavov . Sociálna práca je tak chápaná ako oblasť vymedzujúca preventívne opatrenia, v jej modernom chápaní je ju možné označiť aj ako „autonómny podsystém, ktorého špecifickou funkciou je „sociálna integrácia“. Za misiu profesie potom označujeme <i>cielené a systematické ovplyvňovanie nespravodlivého alebo nereagujúceho systému.</i></p>
Predmet	<p>Predmetom pomoci je <i>oblasť individuálnych aj kolektívnych práva právom chránených záujmov, ich naplňanie, či porušovanie.</i></p> <p>Sociálna práca sa sústreďuje na zisťovanie podmienok, ktoré napomáhajú presadzovaniu a rešpektovaniu ľudských práv v spoločnosti, ako aj odhaľovanie faktorov, ktoré zapríčiňujú ich neakceptovanie, porušovanie, obchádzanie či ignorovanie jednak v súvislosti s výkonom SP a realizáciou sociálnych služieb ale aj mimo túto oblasť v bežnom živote.</p>
Paradigma	<p>V právnom modeli sa stretávame s viacerými paradigmami, z ktorých najčastejšie sa v literatúre stretávame s dvomi a to:</p>

	<p>a) paradigma ľudských práv,</p> <p>b) paradigma spravodlivosti.</p>
<p>Úlohy SP</p>	<p>Profesionálne konanie sociálnych pracovníkov je zamerané na realizáciu týchto práv a predpokladá úzku spoluprácu s rôznymi právnymi inštitúciami (prokuratúra, súdnictvo), s profesionálmi, pôsobiacimi v oblasti práva (advokát,obhajca, notár, súdny znalec...). Profesionálne aktivity sociálnych pracovníkov sa zameriavajú napr. na organizovanie a zabezpečovanie náhradnej rodinnej starostlivosti, organizovanie a zabezpečovanie opatrovateľskej starostlivosti, pomoci pri vymáhaní výživného na dieťa, resp. pri realizácii náhradnej formy jeho plnenia, pri zastupovaní občana atď.,</p> <p>Zameriavajú sa tiež na vytváranie vhodných životných podmienok. Pomoc sociálnych pracovníkov pri vytváraní vhodných životných podmienok je veľmi širokou oblasťou, do ktorej spadá napr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pomoc pri vybavovaní rôznych foriem dôchodkov (sirotský, vdovský, invalidný, starobný), finančná pomoc v prípade hmotnej a sociálnej núdze, príspevky v nezamestnanosti atď., ✓ pomoc poskytovaná prostredníctvom sociálnych služieb: opatrovateľská, asistentská a prepravná služba, ✓ zriaďovanie a prevádzkovanie zariadení sociálnych služieb pre deti, starých a zdravotne postihnutých občanov, ubytovní pre sociálne odkázaných, sociálnych bytov, krízových a resocializačných centier apod.
<p>Ciele</p>	<p><u>Z perspektívy aktuálne realizovanej sociálnej práce</u> je jej cieľom rýchla a účinná pomoc klientovi pri riešení nežiadúcej sociálnej situácie, ktorú nedokáže zvládnuť klient vlastnými silami. Pri výbere adekvátnych foriem pomoci sa sociálny pracovník okrem iného orientuje práve prostredníctvom súboru platných právnych noriem, ktoré obsahujú aj výpočet štátom garantovaných foriem pomoci a poznatky z tejto oblasti.</p> <p><u>Z dlhodobej perspektívy</u> je to participácia na tvorbe legislatívnych noriem, ktorých cieľom je posilňovanie a ochrana ľudských práv.</p>

Rola/Role SP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Advokát, ➤ Hodnotiteľ, ➤ Poradca, ➤ Sociálny kurátor.
Sociálny pracovník	<p>Sociálni pracovníci v tomto modeli budú disponovať nasledovnými kompetenciami.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Poznajú a rozumejú hlavným hospodárskym, politickým a sociálnym silám, ktoré formovali vývoj sociálnej politiky v celom svete. ➤ Chápu prepojenie a fungovanie politiky na miestnej, lokálnej a národnej úrovni. ➤ Sú schopní identifikovať kľúčové prvky, ktoré ovplyvňujú nastavenie ich vlastnej praxe. ➤ Dokážu identifikovať, analyzovať a posúdiť mieru vplyvu politiky na jednotlivcov, rodiny, skupiny a komunity. ➤ Spolupracujú pri získavaní zdrojov potrebných pri presadzovaní sociálnej spravodlivosti. ➤ Sú schopní posilňovať svojich klientov a komunity, s ktorými spolupracujú, vystupovať ako členovia tímu, nezastávať nadradené pozície. ➤ Dokážu získať pre klientov podporu od ľudí pôsobiacich v mocenských pozíciách . ➤ Disponujú celým radom záujmových stratégií, ktoré sú potrebné na dosiahnutie individuálnej a kolektívnej sociálnej a ekonomickej spravodlivosti.
Klient	<p><i>Je zraniteľný jedinec</i>, ktorý v dôsledku vlastnej (bez)mocnosti potrebuje, aby jeho zástupca súhlasil s tým, že vyvinie primeraný tlak na vplyvné osobnosti v spoločnosti s cieľom, aby sa oboznámili so skutočnosťami, ktoré priamo negatívne ovplyvňujú jeho život so zámerom dosiahnuť nápravu situácie. Klient je spôsobilý za primeranej intervencie postupne prebrať moc nad vlastným životom.</p>
Predstavitelia	Dominelli, Wagner, E. Salamon, G. van der Laan

Špecifiká modelu	Úsilie profesionálnych organizácií, najmä IFSW a IASSW sa v posledných rokoch sústredilo o.i. na cieľ upozorňovať na negatívne dôsledky dehumanizácie súčasnej spoločnosti. Súčasná spoločnosť je charakteristická vysokou mierou individualizácie, stratou záujmu o sociálne problémy a neochotou participovať akoukoľvek formou na ich riešení. Niektorí odborníci ako Wagner, E. Salamon, G. van der Laan, R. Merten a iní poukazujú na narastajúcu ekonomizáciu sociálnej práce, ktorú s rastúcou neochotou participovať na sociálnych službách vlastným ekonomickým vkladom (prostredníctvom daňových systémov) dávajú do protikladu k narastajúcej skupine jednotlivcov odkázaných na pomoc
Kritika modelu	Za nedostatok právneho modelu sa označuje, že je prioritne orientovaný na „slabšiu“ časť populácie, pričom od majoritnej časti očakáva maximálnu mieru podpory svojich cieľov a to aj v situáciach, keď dosiahnutie týchto cieľov je spojené s niektorými negatívnymi dopadmi na ich osobný, či pracovný život (napr. zvýšenie daňového zaťaženia, zavádzanie prvkov pozitívnej diskriminácie do fungovania spoločnosti, povinnosť zamestnávať osoby so zdravotným postihnutím atď.)

Zdroj: Vlastný

3.4 Psychologický model sociálnej práce

Tab. 6 Psychologický model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	Psychologický model predpokladá, že určujúcou vednou disciplínou pre vznik a rozvoj sociálnej práce je psychológia a jej teórie osobnosti. Teórie osobnosti napomáhajú pochopeniu klienta ako jedinečnej, neopakovateľnej individuality a ich poznanie skvalitňuje prácu sociálnych pracovníkov. Psychológia pracuje viac s klientovým vnútorným svetom, rešpektuje jeho individualitu, pričom hľadá možnosti riešenia predovšetkým v osobnosti

	<p>klienta. LaPiere a Fransworth zdôrazňujú, že psychológia sa historicky zaoberá viac vlastnosťami jednotlivca, pričom sa usiluje odhaliť procesy prebiehajúce pri jeho prispôsobovaní sa prostrediu, mechanizmus práce a učenia sa a pod. Podľa Silvermanaje psychológia vedou, ktorej cieľom je meranie, objasňovanie a sledovanie zmien správania sa v čase u človeka i u zvierat. Oproti tomu sociálna práca sa zaoberá predovšetkým oblasťou spoločenského fungovania svojich klientov. V prípade poruchy sociálneho fungovania klienta, sociálny pracovník hľadá možnosti riešenia vzniknutého problému ako v samotnom klientovi, tak aj v jeho bezprostrednom okolí.</p> <p>S týmto modelom sa najužšie spája <i>prípadová sociálna práca</i>. Prípadová sociálna práca je často označovaná ako základná metóda sociálnej práce, ktorá sa zaoberá nápravou a rozvojom jedinca, s cieľom umožniť mu prístup k uspokojovaniu väčšej miery jeho potrieb. Je to profesionalizovaná činnosť zameraná na riešenie širokej škály psychosociálnych problémov klienta.</p> <p>Medzi osobnosti, ktorých práce ovplyvnili rozvoj sociálnej práce patria Freud, Adler, Mayer, Rank, Eysenack, Sullivanová, Horneyová, Rogers, Frankl a ďalší.</p>
<p>Vývoj modelu</p>	<p>Začiatky modelu je možné datovať do 20. rokov 20. storočia a súvisia najmä s vplyvom Freudovej psychoanalytickej teórie na SP. Bola to práve Freudova psychoanalýza, ktorá posilnila záujem sociálnych pracovníkov o psychologické poznatky a orientovala ich študijný záujem do tejto oblasti. Pod jej vplyvom sa začína postupne meniť diagnostická škola M. Richmondovej, ktorá sa v 40. rokoch 20. storočia rozdelila na dva samostatné smery prípadovej sociálnej práce a to na diagnostickú školu (niekedy nazývanú aj psychosociálna škola) a funkčnú školu. Medzi predstaviteľov <i>diagnostickej školy</i> nazývanej tiež <i>psychoanalytická sociálna práca prípadová</i>, patrili <i>A.G. Hamilton, F. Hollis, A. Garrett, L. Austin, F. Lowery, M. Kenworthy, B. Libbey, B. Reynolds, Ch. Towle</i> a ďalší. Hamilton a Hollis sa usilovali o prekonanie diagnostického prístupu, výsledkom ich snahy bolo vytvorenie psychosociálneho prístupu, ktorý spája sociálne a psychické prostredie klienta do jedného</p>

	<p>celku, v snahe o najhlbšie porozumenie človeku. Funkčná škola sociálnej práce je reprezentovaná osobnosťami ako boli <i>Helen Perlman, Virginia Robinson, Karl de Schweinitz, Kenneth Pray, Fredirick H. Allen, Jassica Tafft.</i></p> <p>Od druhej polovice 20. storočia prišlo k ďalšej vnútornej diferenciacii prípadovej sociálnej práce, pričom za jej najvýznamnejšie prúdy v súčasnosti sa pokladajú napr. klinická sociálna práca, či case managment.</p>
Misia	Sociálna práca chce prispieť k optimálnemu psychosociálnemu fungovaniu svojich klientov
Predmet	Osoba v prostredí
Paradigma	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sociálne fungovanie (Bartlet, 1970) – viď kapitola 4 ➤ Procesuálno-systémová paradigma (Staub-Bernasconi, 1995)
Úlohy SP	<p>K hlavným úlohám je možné zaradiť tieto požiadavky:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ aby sociálny pracovník vedel terapeuticky ovplyvňovať klienta, ➤ podporovať rozvoj klienta, ➤ pracovať s vnútornými konfliktmi klienta, ➤ pomoc pri adaptačných procesoch. <p>Krakešová za hlavnú úlohu označila výchovno-sociálnu starostlivosť, súčasťou ktorej je</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ pomoc klientovi porozumieť sebe samému, ➤ naučiť ho rozpoznať príčiny svojich problémov, ➤ priviesť klienta k poznaniu, že život je možné a potrebné riadiť a ovládať, ➤ prostredníctvom tohto prispieť ku klientovmu „oslobodeniu“ jeho schopností a sebestačnosti pri riešení problémov.
Ciele	Cieľom psychosociálnej pomoci sa tak stáva snaha o vyvážený prístup k osobnosti klienta, ktorý v rovnakej miere zahŕňa štruktúru osobnosti a konkrétnu situáciu, v ktorej sa klient nachádza. Cieľom profesionálnej intervencie je <i>posilnenie jeho sociálneho fungovania prostredníctvom terapeutickje práce s klientom.</i>
Rola/Role SP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Terapeut, ➤ Poradca.

Sociálny pracovník	Sociálny pracovník by teda mal disponovať dobrými znalosťami psychológie, zvládnutie ktorých sa stáva základnou požiadavkou pri profesionálnej príprave sociálnych pracovníkov. Krakešová požaduje , aby sociálny pracovník venoval dostatočnú pozornosť vzájomnému vzťahu všetkých zložiek (prvkov), ktoré sa podieľali na vzniku sociálneho prípadu .
Klient	Vnímanie klienta sa mení v závislosti od teoretických východísk aplikovaných konkrétnym SP v priamej praxi s klientom. Dominuje však chápanie klienta ako autonómneho jedinca, schopného vytvárať s terepeutom rovnocenný vzťah a preberať zodpovednosť za seba.
Predstavitelia	A.G.Hamilton, F. Hollisová, H. Perlman, Marie Krakešová-Došková, F. Tuner, Reid, Epstein
Špecifiká modelu	Orientácia na vnútorný a vonkajší svet klienta a na možné konflikty, ktoré vznikajú pri interakcii týchto dvoch svetov.
Kritika	Radikálna sociálna práca kritizuje psychologický model za prílišné zdôrazňovanie významu subjektívnych faktorov (ukotvených v osobnosti klienta) pre vznik sociálnych problémov a porúch v oblasti sociálneho fungovania.

Zdroj: Vlastný

3. 5 Pedagogický model sociálnej práce

Tab. 7 Pedagogický model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	Pedagogický model sociálnej práce je založený na dominantnom postavení pedagogických vied vo vzťahu k rozvoju sociálnej práce. Zdôrazňovanie významu pedagogických informácií pre vývoj sociálnej práce je z časti zapríčinené skutočnosťou, že pri týchto dvoch vedných disciplínach prichádza síce k čiastočnému, ale o to výraznejšiemu, prekryvaniu cieľov. Ako pedagogika, tak i sociálna práca chápu svoj hlavný cieľ ako pomoc jednotlivým členom spoločnosti pri úspešnom

	<p>zvládnutí procesu socializácie, resp. resocializácie.</p> <p>Proces socializácie primárne prebieha prostredníctvom výchovy, pričom podľa Schillinga(1999, s. 125) „Pod výchovou rozumieme sociálne konanie, ktorým sa ľudia snažia dlhodobo zlepšovať štruktúru psychických dispozícií iných ľudí alebo udržať ich komponenty považované za hodnotné psychickými a socio-kultúrálnymi prostriedkami“</p>
Vývoj modelu	<p>Pedagogický model sociálnej práce sa opiera o skutočnosť, že na jej začiatku (niekedy okolo 12. storočia) pedagogika a sociálna práca vychádzali zo spoločných základov, tvorených starostlivosťou o dospelých a starostlivosťou o deti. <i>„Verejná starostlivosť a poskytovanie pomoci vznikli, keď rodina, príbuzenstvo, dedina, rod alebo iné tradičné zoskupenia v stredoveku nevládali odstraňovať chudobu. U dospelých sa jednalo o hmotnú pomoc, ale morálno-duchovná núdza (úpadok) mladistvých (lepšie: detí) si vyžadovala iný druh pomoci.“</i> (Schillinga1999, s. 125). Müller (In Schillinga1999, s. 54) sa o tomto vzťahu vyslovuje nasledovne: <i>„Dejiny sociálnej starostlivosti sa dajú porovnať so starým stromom s nespočítanými letokruhmi. Spoločné korene ležia v stredoveku a v priebehu dejín sa rozvíjali ako dva samostatné kmene, starostlivosť o dospelých a starostlivosť o mládež sa dnes čoraz viac približujú do spoločného odboru (sociálne služby).</i> Pedagogický model v sociálnej práci v súčasnosti vychádza z tzv. totalitného prístupu vo vzdelávaní, ktorý znamená, že:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) pedagogika sa orientuje cez jednotlivcov na spoločnosť ako celok, 2) cieľom pedagogického úsilia je vzdelat' celý národ, teda každému jedincovi poskytnúť všeobecné vzdelanie, pod ktorým dnes viac vnímame orientáciu na získanie určitej sumy kompetencií, predovšetkým kompetencie kreatívneho riešenia problémov, občianskej zaangažovanosti či kompetencie kriticky a solidárne myslieť a konať, 3) tzv. totalitný prístup vyžaduje od vzdelávania aby poskytovalo nielen vedomosti, ale čoraz viacej sa orientuje aj na osvojenie

	<p>sociálnych zručností a rozvoj všetkých individuálnych schopností, „nie adaptívne a nepreviazane na seba ale tak, aby tvorili integrovanú verziu „celej osobnosti“, ktorá zodpovedá „identite“ (Schilling, 1999, s. 126).</p> <p>Globalizácia okrem iného prináša so sebou aj potrebu pružnejších reakcií na závažné sociálno-ekonomické zmeny. Schopnosť flexibilne reagovať na tieto zmeny sa javí ako jeden zo základných predpokladov uplatnenia jednotlivca na rozširujúcom sa trhu práce. Príprava pracovnej sily na nové podmienky globálneho trhu sa vyznačuje určitými špecifikami, v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami, medzi ktorými dominuje popri bežných kvalifikačných požiadavkách tiež požiadavka komunikačných zručností, jazykových kompetencií, práca s novými technologickými médiami, kooperatívneho konania a v neposlednom rade aj pozitívny prístup k selfmanagementu</p>
Misia	<p>Na mikroúrovni je to proces premeny jedinca z biologického tvora na sociálneho tvora, čiže človeka v plnom zmysle tohto slova.</p> <p>Na makroúrovni humanizácia spoločnosti.</p>
Predmet	<p>Norma- normalita, teda úprava klientovho správania. V súlade s tým aj porozumenie príčinám vzniku problémového správania a možnostiam jeho nápravy.</p>
Paradigma	<p>Agogická paradigma je založená na požiadavke permanentnej obnovy a rozširovania vedomostí a schopností jednotlivca, tak aby si udržal ako jedinec svoju plnú sociálnu funkčnosť.</p> <p>Táto paradigma sa vzťahuje k sociálnej práci zameranej na dospelú populáciu. Pri práci s deťmi a mládežou sa stretáme s paradigmatom „<i>sociálno-výchovné pôsobenie</i>“.</p> <p>Výchovno-sociálne pôsobenie tvorí podľa Krakešovej (1946) základ <i>výchovnej sociálnej terapie</i>, ktorá vychádza zo skúsenosti, že za predpokladu, že klienti nie sú psychiatrickými pacientami je možné im pomôcť prostredníctvom psychologicko-výchovného pôsobenia.</p> <p>V kontexte ekosociálneho prístupu sa v literatúre stretávame s paradigmatom <i>adaptácie na zložité životné situácie</i>.</p>
Úlohy SP	<p>Úlohou sociálneho pracovníka je:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Podpora sociálneho fungovania klienta. Táto podpora môže byť primárne orientovaná do prípravy klienta na získanie skúseností potrebných pre správne sociálne fungovanie (najmä pri práci s deťmi a mládežou), alebo sekundárne na pomoc pri obnove sociálnych zručností, prípadne pomoc v procese resocializácie. V súvislosti s problematikou sociálneho fungovania prichádza opätovne k prekrytiu parciálnych cieľov pedagogiky a sociálnej práce. ➤ Brezinka (1996) ako jednu z úloh uvádza <i>výchovu k sociálnej cnosti</i>, pod ktorou rozumie schopnosť podieľať sa na spoločensťve. Sociálna činnosť je ideálom vzťahujúcim sa k ľuďom vo svojom bezprostrednom okolí a tiež k spoločnosti ako celku. U nás sa v tomto zmysle stretávame skôr s výchovou k <i>sociálnemu cíteniu</i>, reprezentovanému predovšetkým princípom solidarity, výchovou k tolerancii a sociálnemu porozumeniu a s prosociálnym správaním. Optimálne fungovanie spoločnosti ako celku si vyžaduje, aby v individuálnom ľudskom konaní boli prítomné spomínané princípy. Ich prítomnosť v ľudskom správaní je však výsledkom pochopenia nutnosti spolupráce jedinca s celkom. Ide teda o správanie naučené, zámerne precvičované a odovzdávané v procese ➤ Pomoc pri tvorbe realistických názorov na vlastnú sociálno – problémovú situáciu, ➤ Rozvoj schopnosti reálne analyzovať a objektívne hodnotiť všetky dôležité skutočnosti a adekvátne na ne reagovať.
Ciele	<p>Socializácia alebo resocializácia klienta, ak sa sociálna práca zameriava na jedincov, rodiny, alebo skupiny.</p> <p>Náprava spoločnosti ako celkou (v zmysle požiadavky Brezinku homo sapiens humanicus), teda spoločnosť, v ktorej by prevažovali jedinci, ktorých charakteristickou črtou je humanizmus.</p>
Rola/Role SP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Edukátor, ➤ Tréner.
Sociálny pracovník	pomôcť jednotlivcovi pripraviť sa zaujať adekvátne miestov spoločnosti

	(orientácia na socializáciu), pomôcť zvládať a vyrovnávať sa so závažnými zmenami v živote jednotlivca
Klient	Jedinec je chápaný ako ľudská bytosť existujúca v konkrétnom sociálnom prostredí. Toto prostredie kladie na človeka určitú sumu nárokov a očakáva, že jedinec bude tieto nároky bez problémov schopný naplňať. Klientom sa tak stáva jedinec, ktorého fungovanie nezodpovedá očakávaniam spoločnosti, príčinou toho môže byť nedostatočná mentálna výbava (problémy s učením), narušený zdravotný stav (napr. problémy podať požadovaný pracovný výkon), problematické správanie (od porúch správania až po kriminalitu).
Predstavitelia	Schilling, Lüssi, van der Laan, Levická, Tokárová
Špecifiká modelu	<p>Každé konanie v sociálnej práci má svoj sociálno-pedagogický rámec, ako upozorňujú Schilling, Staub-Bernasconi, ale tiež Van der Laan, či Ewa Marinowicz-Hetke, Jacek Piekarski, ale tiež Tokárová, Perhác, Žilová, Hroncová, Havrdová a ďalší. V sociálnej práci neexistuje nepedagogické konanie, pretože každé zámerné pôsobenie na klienta v sociálnej práci sa spája s nasledovným cieľom:</p> <ol style="list-style-type: none"> aby klient pochopil vlastnú situáciu aby sa adaptoval na zmenené podmienky aby získal nové kompetencie <p>aby sa aktívne zapojil do života spoločnosti, atď..</p> <p>Táto špecializácia je zároveň odpoveďou na vytvorenie vhodných pedagogických podmienok, foriem a prístupov pre ľudí so špecifickými potrebami. Ako hovorí Schilling (1999, s. 127) vzdelávanie je špecifickou formou pomoci pre všetky vekové kategórie. Ukazuje sa, že ako jednotlivec tak i spoločnosť sa cieľavedome musia zameriavať o. i. na výchovu komunikačných zručností, na oblasť ľudských, občianskych a politických práv, na oblasť tolerancie, na oblasť asertívneho správania a podobne. Brezinka (1996, s. 13) zdôrazňuje, že cieľom pedagogiky je pomôcť jedincovi získať osobnostné vlastnosti, ktoré ho uschopnia k samostatnému a sociálne zodpovednému životu.</p>
Kritika modelu	Výchova namiesto kontroly, poradenstvo namiesto zásahu, ponuka namiesto násilia, mobilizácia vlastných síl namiesto dozoru. Toto sú

	<p>hlavné body pedagogickej preorientácie od šesťdesiatych rokov, ktorá sa pokúša kvalifikovať intervenčný aspekt sociálnej práce pedagogicky.</p> <p>Predmetom kritiky sa stalo úsilie o zabezpečenie čo najlepšieho vzdelania pre čo najširšie masy (právo na vzdelanie). Sociálni pracovníci sú obviňovaní s kolaborácie so systémom a vyčíta sa im, že za falošnou ponukou dostupnosti vzdelania pre všetkých sa skrýva skutočnosť, že aj naďalej zotrvávajú sociálne nerovnosti v oblasti vzdelania. Ekonomicky slabším členom spoločnosti sú dostupné školy, na ktorých nie je vysoké školné. Ide o školy, ktoré buďto ponúkajú menej atraktívne programy, alebo o ich absolventov neprejavujú záujem tie najprosperujúcejšie firmy.</p>
--	--

Zdroj: Vlastný

3.6 Sociologický model sociálnej práce

Tab. 8 Sociologický model

Ukazovateľ	Vysvetlenie
Charakteristika	Sociologický model sociálnej práce za základný operačný rámec pokladá sociologické teórie, ktoré mu ponúkajú informácie o spoločnosti – jej štruktúrach, fungovaní, o sociálnych problémoch apod. V kontexte tohoto modelu sa sociálna práca snaží o porozumenie ľuďom a ich vzťahom (správaní) k iným, s dôrazom na poskytovanie pomoci ľuďom v závažných problémoch, na zlepšenie ich spoločenského fungovania. Bazálnym znakom sociálnej práce v sociologickom modeli je orientácia na skúmanie interpersonálnych ineterakcií a porozumeniu vzťahom vyrastajúcich z týchto intervencií.
Vývoj modelu	Vývoj sociálnej práce v tomto modeli bol ovplyvnený takými sociologickými teóriami ako je funkcionalizmus, štrukturalizmus, kulturalizmus, symblický interakcionalizmus, teória systémov, marxistická teória. Významné miesto medzi nimi zastáva teória rolí,

	<p>ktorá je postavená na predpoklade, že v sociálnej štruktúre konkrétnej spoločnosti jednotlivci zaujímajú rozdielne pozície. Tieto teórie umožnili sociálnym pracovníkom, aby sa zaoberali nasledovnými otázkami:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) chudoby, b) etnickej a kultúrnej diverzity a jej vplyvu na sociálne fungovanie, c) marginalizáciou, d) sociálnou exklúziou, e) sociálnou patológiou. <p>Na všetky tieto javy je pritom nazerané ako výsledky interakcie klienta a jeho prostredia.</p> <p>Z praktickej sociálnej práce do tohoto modelu je možné zaradiť také aktivity ako:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ pomoc pri riešení bytových problémov a nezamestnanosti (Octavia Hill), ➤ snaha o riešenie problémov žien v súvislosti s ich výkonom trestu odňatia slobody (E. Fry), ➤ pomoc pri začleňovaní migrantov do iného kultúrneho a sociálneho prostredia (J. Adamms), ➤ boj za mier (Jane Adams). <p>V teoretickej rovine sa vyššie spomínané oblasti pretavili do budovaní jednotlivých polí sociálnej práce. Od polovice 20. storočia sa tento okruh rozšíril o boj proti všetkým formám opresie .</p>
Misia	Prispieť k budovaniu sociálne spravodlivej a tolerantnej spoločnosti
Predmet	<p>Podľa Mertena (In Levická, J., 2002) predmet sociálnej práce je možné vymedziť nasledovne:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) ako makro-sociologický prístup, vo vnútri ktorého sú „sociálne problémy“, b) ako mikro-sociologický prístup zameriavajúci sa na také individuálne problémy ako „životné problémy“, „neúspešný život“, ktoré sú pokladané za krátkodobý stav, c) antropologický prístup, ktorý reprezentuje nerovnomerné životné potreby a podmienky jednotlivcov.

	Všetky tri uvedené prístupy sú charakteristické orientáciou na „nedostatok“ alebo „deficit“. Sociálna práca je tak chápaná ako oblasť vymedzujúca preventívne opatrenia, v jej modernom chápaní je ju možné označiť aj ako „autonómny podsystém, ktorého špecifickou funkciou je „sociálna integrácia“.
Paradigma	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Paradigma sociálnej zmeny ➤ Paradigma chaosu
Úlohy SP	<p>K úlohám sociálnej práce v sociologickom modeli patrí:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ definovať sociálny problém, identifikovať príčiny vzniku sociálnych problémov, ➤ nachádzať možnosti eliminácie následkov sociálnych problémov, ➤ pomoc pri nastolovaní a udržiavaní homeostázy, ➤ presadzovať sociálne zmeny, ktoré vyžadujú reformy politických, hospodárskych a sociálnych štruktúr, ➤ podporovať sociálnu spravodlivosť prostredníctvom rozvoja sociálnej politiky.
Ciele	<p>Odstraňovanie sociálnych nerovností</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Sociálna nerovnosť je stále prítomnou črtou spoločnosti, ktorá má tendenciu v určitých situáciách vystupovať ako indikátor spoločenského hnutia, ktorého cieľom je spoločenská zmena. Zadelenie do vrstiev pritom nie je javom definitívnym, nemenným. Táto skutočnosť je dôležitou informáciou pre tú časť klientov, ktorá túži po zmene. 2) Sprievodným znakom sociálnych nerovností je prítomnosť veľkých spoločenských rozdielov v jej vnútri, to znamená, že rozdelenie <i>spoločnosti do vrstiev je potenciálnym zdrojom napätia</i>. Napätie v súčasnej spoločenskej realite viedlo k vytvoreniu nového druhu spoločenskej zmluvy. Jej cieľom je zabezpečenie rovnakých príležitostí, rovnakých životných šancí pre všetkých občanov.
Rola/Role SP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mediátor - medzi klientskymi systémami a ich sociálnym prostredím ➤ Agent sociálnej zmeny.

Sociálny pracovník	Sociálny pracovník pomáha riešiť konkrétne sociálne problémy svojich klientov v sociálnej realite daného spoločensko-politického či ekonomického systému. Mal by preto poznať aj fakty, ktoré pôsobia na spoločnosť a jej vplyv ako zvonku tak i zvnútra.
Klient	Klientom sociálnej práce v tomto modeli sú jedinci zasiahnutí nejakou formou opresie, ohrození sociálnou exklúziou ap., ktorá je dôsledkom nerovnomerného prístupu k zdrojom.
Predstavitelia	Dominelli, Thomson, Merten, Jane Adams
Špecifiká modelu	<p>Sociálna práca ako nástroj socializácie spoločnosti zdôrazňuje význam sociálnych noriem a sociálnej kontroly. Sociálna práca na mikroúrovni sa usiluje, aby klient porozumel očakávaniam spoločnosti (sociálnym normám), naučil sa ich akceptovať a správať sa podľa sociálnych rolí, ktoré zastáva. Na strane druhej sa zameriava na identifikovanie prejavov opresie – na všetkých úrovniach sociálnej práce – na odhaľovanie príčin jej vzniku a možnosti eliminácie.</p> <p>Na makrorovine sa sociálni pracovníci angažujú v oblasti prípravy programov orientovaných na vybrané klientske skupiny ako napr. národný program integrácie osôb so špecifickými potrebami, program na integráciu migrantov do spoločnosti, národný program boja proti drogám ap. Takisto sa však v kontexte tohto modelu sociálni pracovníci angažujú v boji za presadenie dôstojných životných podmienok, za presadenie princípov spravodlivosti, rovnosti v živote spoločnosti, za tvorbu dobrej sociálnej politiky atď.</p>
Kritika modelu	<p>Sociologicky orientovaná sociálna práca na mikrorovine má opresívny charakter, t.j. sociálni pracovníci fungujú ako agenti normalizácie, nútia klientov, aby prispôbili svoje správanie požiadavkám spoločnosti, čo je spojené s nedostatočným rešpektom ich subjektívnych potrieb.</p> <p>Na makrorovine kolaboruje s oficiálnou štátnou mocou, pretože sa s ňou spája v snahe vytvárať národné programy, ktoré sa stávajú nástrojom „normalizácie“ celých skupín, či minorít.</p>

Zdroj: Vlastný

Tieto modely sa zriedkavejšie nachádzajú v „čistej forme“, častejšie sa s nimi stretáme v rôznych kombináciách ako napr. ekonomicko-právny model, alebo medicínsko-právny, či pedagogicko-psychologický atď.

Zaobchádzanie s modelmi sa veľmi blíži zaobchádzaniu s teóriami. Aj tu sa prejavuje eklektický prístup, ktorý je prítomný naprieč celou praxou sociálnej práce.

Kapitola 4

Sociálne fungovanie

- ✚ V tejto kapitole sa oboznámime s pojmom sociálne fungovanie a s jeho významom pre sociálnu prácu
- ✚ Študent spozná jednotlivé zložky tohto teoretického konštruktú
- ✚ Študent dokáže identifikovať prvky významné pre sociálne fungovanie prítomné, respektíve chýbajúce v konkrétnej kazuistike
- ✚ Študent dokáže využiť poznatky z psychológie a sociológie v koncepte sociálneho fungovania

Termín sociálne fungovanie sociálna práca prevzala zo sociologických teórií, konkrétne z teórie rolí (Blakely, Dziadosz, 2007). V tomto kontexte je rola chápaná ako všeobecne očakávaný spôsob správania sa, ktorý je viazaný na určitý sociálny status (Linton, 1936). Rola tak môže byť vnímaná ako kolektívna schéma vhodná na výklad jednania, ktorá umožňuje anticipáciu a recipocitu ľudského jednania. Predpokladom je, že v spoločnosti existuje konsenzus všetkých zúčastnených na definovaní každej sociálnej role. V tomto zmysle je sociálna rola zároveň aj vzorom správania sa, ktorý určujú očakávania spoločnosti, že jedinci sa budú v konkrétnej role správať zaužívaným spôsobom, ktorý sa viaže na ich sociálny status. Správanie sa podľa role umožňuje, aby spoločnosť fungovala ako celok. Vybočenie z role je potom chápané ako porucha v sociálnom fungovaní. Aj keď koncept sociálneho fungovania je v sociálnej práci spájaný hlavne s menom H. Bartlett, s jeho základmi sa stretávame už u M. Richmond. Bol to však **Boehm** (1959) kto navrhol, aby **sociálne fungovanie bolo pokladané za hlavný cieľ sociálnej práce**. Presnejšie navrhoval, aby sa sociálna práca v teoretickej aj praktickej rovine zamerala na sociálne interakcie prebiehajúce medzi ľuďmi a ich prostredím. V 70. rokoch 20. storočia **H. Bartlett** (1970) podporila tento koncept s poukázaním na skutočnosť, že *na sociálne fungovanie je možné nazerať ako na stav rovnováhy alebo stav sociálnej dysfunkcie, teda ako stav nerovnováhy* a odporúčala aby sa sociálne fungovanie stalo koncepčným rámcom sociálnej práce. **Alexander** (1977), ktorý sa tiež zapojil do diskusie o význame tohto konceptu pre sociálnu prácu odporúča budovať koncept **psychosociálneho fungovania**, ktorý obsahoval 5 zložiek a to: *účel, poslanie, prax, ciele a zameranie profesie*. V súčasnosti je sociálne fungovanie v sociálnej práci chápané ako teoretický koncept, ktorý umožňuje meranie

a vyhodnocovanie silných stránok a tiež problémov ľudí, ktorí zastávajú konkrétne sociálne role. Zároveň sociálna práca reflektuje akú podporu a pomoc im poskytuje spoločnosť, ktorej členmi sú, a či je táto pomoc a podpora dostatočná pre plnenie ich úloh, vyplývajúcich im z konkrétnej sociálnej role. Informácia o sociálnom fungovaní jedinca je tak zároveň aj informáciou o stave ich sociálnej pohody a o vplyve sociálnej štruktúry a sociálnych inštitúcií na ich život. Sociálne fungovanie je chápané ako schopnosť jedinca fungovať v rozličných sociálnych rolách (rodič, partner, zamestnanec). V. Satir (2007) za významnú súčasť sociálneho fungovania pokladá schopnosť jedinca orientovať sa vo všetkých svojich sociálnych rolách a identifikovať pre neho aktuálne najvýznamnejšiu sociálnu rolu. **Koncept sociálneho fungovania posilnený o systémový prístup** potom zvyrazňuje rolu sociálneho pracovníka ako **agenta sociálnej zmeny**, ktorú sa v rámci celej šírky sociálnej práce podľa **Pincusa a Minahana** (1973) môžeme identifikovať v troch základných oblastiach. A to: 1) *v priamej praxi s klientmi, ktorá je realizovaná prostredníctvom vzťahu*, 2) *v zameraní na prostredie a jeho prispôsobenie potrebám klientov (napr. s využitím advokácie)*, 3) *prostredníctvom existujúcich sietí sociálnych služieb, čo sociálnej práci umožňuje klientom priamu účasť na sociálnych službách, ale tiež zisk z priamej aj nepriamej podpory sociálneho pracovníka*. Koncept sociálneho fungovania je potrebné chápať ako teoretický rámec, ktorý reaguje na dynamické zmeny v spoločnosti vrátane diania v profesii a v tomto kontexte je jeho súčasťou aj istá miera premenlivosti

Vychádzajúc z Lüssiho za jeden zo základných cieľov sociálnej práce je možné označiť odbornú pomoc jednotlivcom i skupinám pri dosahovaní ich **optimálneho sociálneho fungovania a vytvárania** podmienok vo vnútri spoločnosti, ktoré by jednotlivcom i sociálnym systémom umožňovali ich maximálnu sociálnu funkčnosť.

Termín sociálne fungovanie obsahuje nasledovné náplne:

- stav určitej pripravenosti správne, v súlade s očakávaniami väčšiny spoločnosti reagovať na vzniknuté situácie,
- odpoveď jednotlivca na požiadavky spoločnosti,
- úsilie zamerané na udržanie homestázy medzi požiadavkami celku a možnosťami jednotlivca,
- oblasť možných zlyhaní klienta,
- predmet sociálnej intervencie .

V 70. rokoch minulého storočia sa popri termíne sociálne fungovanie objavil znova termín *pomoc k svojpomoci*, ktorý bol pomerne dlho pokladaný za jeden z cieľov modernej sociálnej práce. Pojem sa používal na označenie procesu uschopňovania klienta, založenom na pochopení a správnom zhodnotení situácie, v ktorej sa klient nachádza. Jeho súčasťou je aj hľadanie a odhaľovanie individuálnych rezerv a spoločenských zdrojov, na základe ktorých je možné dospieť k požadovaným cieľom. *Pomoc k svojpomoci* je založená na procese učenia sa, prostredníctvom ktorého si jedinec osvojuje potrebné sociálne zručnosti. Zároveň sa poukazuje na požiadavku, aby sa práca zaoberala v tejto súvislosti aj *minimalizáciou rizika*. Minimalizácia rizika je úloha, na ktorú sa majú pripraviť rovnako klienti aj sociálni pracovníci. Súčasťou sociálneho fungovania je totiž aj schopnosť včas správne vyhodnotiť možné riziká, ktoré sú spojené s konkrétnou problémovou situáciou a následne vedieť zvoliť riešenia, ktoré potenciálne riziko čo najviac zminimalizujú. Táto úloha sa javí rovnako významná pri problémových klientoch aj pri bežnej populácii. Böhmisch, Schilling, Lüssi, van der Laan, Levická, Tokárová, Žilová a ďalší sa stotožňujú v názore, že cieľovou skupinou sociálnej práce v súčasnosti už nie je len tzv. abnormálna resp. dysfunkčná časť populácie. Schilling (1999, s. 115), vychádzajúci z Böhmischa, v súvislosti s tým hovorí: „*Riziková priemyselná spoločnosť a ňou vytvorené ohrozenie vyžaduje vznik opatrení a zariadení cielene odstraňujúcich, minimalizujúcich alebo kompenzujúcich zistené pedagogické a sociálne deficity. Neplatí to len pre určitú skupinu mladistvých, ale pre profylaktickú, podporujúcu a korigujúcu pomoc celej mládeže. Aj „normálni“ mladiství potrebujú sociálnopedagogickú podporu... V priemyselnej spoločnosti plnej konfliktov, vyžadujú sociálno-pedagogickú pomoc aj dospelí...*“

Vo vzťahu k minimalizácii rizika sa potom sociálna práca orientuje predovšetkým na oblasť sociálnej prevencie, pričom prioritou zostáva orientácia na udržanie, zlepšenie alebo *obnovenie celkovej kvality života*. Sociálna prevencia sa orientuje tiež na *oblasť podpory klienta*. Cieľom podpory klienta v sociálnej práci podľa Buchkeho (In Schilling, 1999, s. 210) je „*ochrániť adresátov pred ujmom alebo poškodením pri realizácii individuálneho a /alebo sociálno-kultúrneho života pomocou preventívnych, kompenzačných, rehabilitačných a korektívnych opatrení. Podpora teda nie je samoučelová, ale je doplňujúcou časťou komplexnej výchovy adresátov ako externe plánované podporovanie výchovného diania.*“

Vo vzťahu k sociálnemu pracovníkovi sa úloha minimalizovať riziko viaže s rozhodnutiami, ktoré sociálni pracovníci musia denne vykonať. V kontexte profesijnej etiky je to jedna zo zásadných požiadaviek na výkon sociálneho pracovníka – minimalizovať riziko, ktoré klientovi môže priniesť rozhodnutie sociálneho pracovníka.

Kapitola 5

Paradigmy sociálnej práce³

- ✚ V tejto kapitole sa oboznámime s pojmom paradigma a s jej aplikáciou do sociálnej práce.
- ✚ Študent bude vedieť objasniť pojem paradigma a jeho význam pre profesiu.
- ✚ Študent dokáže charakterizovať jednotlivé paradigmy a objasniť chápanie klienta, sociálneho problému a voľby intervencie vo väzbe na paradigmu.
- ✚ Študent dokáže obhájiť jeho individuálnu preferenciu zvolenej paradigmy.

Druhú polovicu 20. storočia z pohľadu sociálnej práce je možné charakterizovať ako obdobie zápasu o premenu tejto profesie na vedu. Takým life motívom celého obdobia je snaha o „nájdanie“ jedinej, všeobecne platnej teórie, ktorá by sociálnym pracovníkom⁴ dokázala priniesť relevantné odpovede na všetky dôležité otázky. Napriek úsiliu, ktoré bolo v tejto oblasti vynaložené, sociálna práca doteraz nenašla svoj jednotiaci vedecký základ. Zdá sa, že je tomu skôr opačne. Malcom Payne⁵ (1997) vo svojej knihe *Modern Social Work Theory* uvádza, že sociálna práca v súčasnosti disponuje až 104 teóriami. Takisto aj E. Engelke (1992) v práci *„Soziale Arbeit als Wissenschaft“* upozorňuje na veľký počet vedeckých východísk, teoretických koncepcií, či vedeckých modelov používaných v sociálnej práci, čím sa stáva teoretická základňa sociálnej práce príliš širokou na to, aby sa na jej základoch dala vybudovať jedna teória sociálnej práce. Veľký počet teórií aplikovaných v sociálnej práci nielenže nenapomáha budovaniu vedy o sociálnej práci, ale ako píše Engelke, je tiež príčinou fragmentácie teoretického poznania sociálnej práce. Súhlasíme s tvrdením Göppnera a Hämäläinen (2008), ktorí ako problém v tejto súvislosti označili skutočnosť, že u viacerých autorov sa môžeme stretnúť s totalizujúcim myslením, t.j.s predpokladom, že práve ich teoretický koncept je jediný správny.

³ Tento text bol publikovaný v časopise *Revue sociálnych služieb*, 3, 2011, č. 1, s. 42-55. Autorky (Levická J. a Levická K.) pôvodný text len mierne upravili, aby text zodpovedal potrebám vysokoškolských skrípt.

⁴ V našom texte nebudeme dôsledne dodržiavať označenie vzťahujúce sa k obojm pohlaviam. Časté používanie dvojitého označenia „sociálna pracovníčka/sociálny pracovník“ podľa nás prispieva k tomu, že text sa stáva čitateľsky ťažkopádny. Preto budeme používať oba tvary ako aj ich ekvivalenty v množnom čísle, pričom ich používame na označenie oboch pohlaví.

⁵ Táto informácia sa vzťahuje k 3. vydaniu práce *Modern Social Work Theory*, ktoré bolo vydané v roku 1997. V tomto kalendárnom roku (2011) vyšlo nové, doplnené a rozšírené vydanie tejto práce a je preto možné, že niektoré nami uvádzané tvrdenia už nebudú v súlade s najnovšou verziou tejto práce.

Je preto prirodzené, že tento stav nachádzame aj v prebiehajúcom dizkurze o paradigmách sociálnej práci, keďže až po prijatí paradigmy vedeckou obcou sa podľa Kuhna (1964) dokončuje premena danej oblasti na vedu, ktorá má pre sociálnu prácu mimoriadny význam, pretože dynamizuje proces budovania vedného odboru sociálna práca, alebo ako to pomenávajú Göppner a Hämäläinen (2008) *vedy o sociálnej práci*.

Podobne, ako Füssenhäser a Thiersch (2001), aj my sme sa pýtali, čo majú tieto diskusie spoločné a čím sa líšia, a či existuje niečo čo ich spája, teda okrem snahy presadiť určitý teoretický koncept ako paradigmu sociálnej práce.

5.1 Paradigma

Sme si vedomí toho, že na tomto mieste by sa žiadalo pracovať so samotným pojmom paradigma a objasniť proces diskusie, ktorý okolo neho prebiehal a prebieha. Týmto krokom by sa však text stal príliš rozsiahlym. Zameriame sa preto len na niektoré fakty, aby bolo možné sledovať proces nášho myslenia.

Pri snahe objasniť pojem paradigma vychádzame z Kuhnovej revízie pôvodnej práce, ktorú publikoval v roku 1977 pod názvom „*The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change*“ kde ho vysvetľuje ako „model“, či „vzor“ v rámci zrelého odboru, pričom následne dodáva, že aj „*nezrelé odbory*“ sú vždy paradigmatické, len sa mení charakter paradigmy (s. 295). V tomto kontexte chápeme potom pojem paradigma **ako základný myšlienkový konštrukt danej vedy, okolo ktorého sa buduje korešpondujúce poznanie**. Pre konštrukt/paradigmu bude potom platiť, že:

- v sebe obsahuje aj predchádzajúce poznanie, pretože práve to umožní vedeckej komunite identifikovať problémové miesta paradigmy a prostredníctvom vedeckého skúmania hľadať ich vysvetlenie, čo v podstate pripúšťa aj Kuhn⁶, čím paradigma vytvára premostenie medzi starým a novým,
- vytvára možnosť pre tvorbu ucelených teórií, ktoré prinášajú nový pohľad založený na vedeckých faktoch, ako aj podnety k ďalšiemu skúmaniu,
- vytvára reláciu „problém a riešenie“

⁶ Kuhn v svojich teoretických úvahách predpokladá, že prijatím novej paradigmy zaniká akceptovanie „starej“, prichádza k jej odmietnutiu

- kumuluje na seba pozornosť vedeckej obce, pričom výsledky vedeckej práce v tom istom čase si môžu odporovať.

Takéto chápanie problematiky paradigmy je u nás ovplyvnené aj Lakatosovým (1970) tvrdením, že *súčasná existencia viacerých výskumných programov je normálna* a ako ďalej poukazuje, pri ich paralelnej existencii existuje možnosť, že si *navzájom môžu niečím prispievať*. Tiež je nám blízky jeho názor, že aj „*degenerované*“ *teórie*, teda tie, ktoré stratili svoju vedeckú platnosť a boli prekonané, *môžu sa ešte v budúcnosti obnoviť*.

Pre naše chápanie pojmu paradigma je pritom významná práve relácia „problém a riešenie“, ktorú ale preberáme od Kuhna (1977), ktorý zdôrazňuje, že paradigma v sebe obsahuje otázku **čo je problém a čo je riešenie a tiež ktorý problém je potrebné riešiť skôr**.

Radi by sme upozornili aj na Weinbergov (1998) prínos do tejto diskusie, ktorý vidíme v tvrdení, že vedu je v zásade možné rozdeliť na dve časti a to na tzv. **tvrdú časť** vedy, ktorá sa nemení a **mäkkú časť** vedy, ktorá odzrkadľuje našu vízia reality, ktorú používame preto, aby sme vysvetlili, prečo platia argumenty obsiahnuté v tvrdej časti vedy. Podľa Weinberga tvrdá časť vedy reprezentuje permanentný vedecký výsledok a nebude spochybnená.

Ak sa dohodneme na tvrdení, že paradigma je v svojej podstate konštruktom, potom si nutne potrebujeme položiť otázku *Akým mechanizmom je paradigma vytváraná?* Paradigma sa v podstate usiluje stručne, ale zároveň precízne pomenovať to, čo má tvoriť podstatu bádania v konkrétnej oblasti vedy. Kuhn o paradigme hovorí aj ako o vedeckej hypotéze, ktorá má byť potvrdená prostredníctvom ďalšieho vývoja vo vede. Ak je paradigma hypotézou, potom s ňou budú súvisieť výskumné otázky, ktoré je nevyhnutné si položiť pre jej overenie.

Vychádzajúc z vyššie objasneného chápania pojmu paradigma (aj s prihliadnutím na tvrdú a mäkkú časť vedy) za jednotiaci prvok dizkurzu o paradigme sociálnej práce je možné označiť **ťažkú životnú situáciu klienta**, na označenie ktorej sa v literatúre používa tiež termín **sociálny problém**.

Paradigma v sociálnej práci sa tak konštruuje okolo **životnej situácie klienta, ktorá vyvoláva potrebu intervencie sociálneho pracovníka**.

V našej obsahovej analýze sme sa tak zamerali na nasledovné okruhy:

- ako je chápaná a pomenovávaná túto situácia,
- ako sú vysvetľované príčiny vzniku spomínanej situácie,

- aké sú jej riešenia,
- ako je v dôsledku tohto chápaná sociálna práca, respektíve sociálny pracovník,
- aké sú úlohy sociálnej práce vo vzťahu k životnej situácii klienta a to rovnako vedy a praxe.

Za paradigmu sociálnej práce potom budeme pokladať ten teoretický konštrukt, ktorý poskytuje odpovede na všetky uvedené otázky.

Konštatujeme, že na základe výsledkov realizovanej analýzy sme dospeli k názoru, že v relevantnej literatúre sociálnej práce je v zásade možné identifikovať **dve paradigmy** a to **paradigmu starostlivosti** a **paradigmu pomoci**. A to aj napriek tomu, že „paradigiem“ sa v spomínanej literatúre objavuje oveľa viac. Napríklad len Malcom Payne (1997) uvádza existenciu troch *malých paradigiem*, pričom zdôrazňuje prívlastok malá paradigma. Prv, ako objasníme naše tvrdenie (existencia dvoch paradigiem), aspoň vymenujeme, aké paradigmy sú v literatúre popísané:

- opatrovateľská,
- segregatívno –kuratívna,
- agogická,
- reformná,
- komunikačná,
- poradenská,
- terapeutická,
- štrukturálno- procesuálna,
- resilienčná,
- systémová,
- paradigma chaosu,
- kolaboratívna.

Všetky vyššie vymenované paradigmy prinášajú odpovede len na časť nami položených otázok, preto ich z pracovných dôvodov označujeme za *kváziparadigmy*, čím chceme vyjadriť ich potenciál z hľadiska perspektívy rozvoja. Aj napriek tomuto tvrdeniu ich pokladáme z hľadiska odboru sociálna práca za významné, a negatívne hodnotíme mieru odborného dizkurzu zameraného na jednotlivé kváziparadigmy. Väčšia miera diskusie a vedeckého bádania môže prispieť k tomu, že sa niektorá kváziparadigma premení na riadnu paradigmu.

V nasledovnej časti štúdie predkladáme argumenty pre naše tvrdenie, že v sociálnej práci je možné identifikovať **dve paradigmy** a to **paradigmum starostlivosti** a **paradigmum pomoci**, pričom paradigmatu starostlivosti chápeme ako ukončenú.

Pri konštrukcii našich dvoch paradigiem sme sa opierali o analýzu „paradigiem“⁷ obsiahnutých v relevantnej literatúre a následne o obsahovú analýzu vybraných prác, v ktorých sme hľadali podporné, či protirečivé stanoviská k jednotlivým „paradigmám“. Nami predstavené paradigmy tak chápeme ako *súbor jednotlivých teórií, odôvodňujúcich prečo a ako má sociálny pracovník poskytovať starostlivosť alebo pomoc*. V rámci každej z nich sú obsiahnuté viaceré kváziparadigmy.

5.2 Paradigma starostlivosti

Životné situácie klientov sociálnej práce sú natoľko závažné, že spôsobujú dlhodobé a opakované zlyhávanie klientov v oblasti zvládania ich sociálnych rolí, čo je zapríčinené „poruchou“ klienta, okolo ktorého sa vytvára sociálny problém. Sociálna práca je potom chápaná ako teória a prax usilujúca o odstránenie, respektíve elimináciu sociálnych problémov v spoločnosti prostredníctvom starostlivosti o konkrétnych klientov. Úlohy sociálnej práce sú v tomto kontexte vždy smerované ku klientovi.

Levická, J. (2002) popisuje „**opatrovateľskú paradigmatu**“ nasledovne: keďže začiatkom 20. storočia bola sociálna práca budovaná na premise, že klient je slabý, zlyhávajúci jedinec, ktorý potrebuje pomoc a starostlivosť sociálneho pracovníka, pre toto obdobie je charakteristické chápanie sociálnej práce ako *dlhodobého úsilia o nápravu problémového jedinca*. *Sociálny pracovník bol chápaný ako expert na plánovanú a odbornú starostlivosť o deficientného klienta*.

S podobným názorom sa môžeme stretnúť aj u Krakeša a Krakešovej-Doškovej (1934, s. 48), podľa ktorých podstatou sociálnej práce bola *starostlivosť o klientov*. *„Sociální práce individuální ve své dokonalé formě má pečovatí o změnu lidí společensky vadných, avšak mnohdy nemůže dosáhnout tohto konečného cíle a musí se spokojiti tím, že odstraňuje*

⁷ Pretože pri objasňovaní našej teórie môže prísť buďto k nepresnostiam spôsobeným premenovaním doteraz vnímaných paradigiem na kvázi paradigmaty, alebo k výraznému zhoršeniu porozumenia textu, tie „paradigmaty“, ktoré my pokladáme za kváziparadigmaty, budeme v texte pomenovávať tak, ako je to používané v literatúre, z ktorej sme vychádzali, s tým, že našu pochybnosť o komplexnosti paradigmaty vyjadríme úvodzovkami. Ak teda použijeme termín v nasledovnom vizuálnom tvare „paradigma“, označujeme ho za kváziparadigmatu .

bezprostřední závady, které sice jsou velmi naléhavé, avšak jejich odstráněním se trvalé nápravy nedocílí.“

Sociálne problémy sú chápané ako dôsledok individuálneho zlyhania jednotlivca. „*Sociální případ vzniká, jakmile člověk nestačí svými schopnostmi a silami překonati překážky, jež se v jeho životě vyskytli*“ (Krakeš, Krakešová-Došková, 1934, s. 11).

Sociální pracovníci síce brali do úvahy vplyv prostredia na možné zlyhanie klienta, pričom ale vychádzali z predpokladu, že sociálne problémy klientov sú zapríčinené ako určitým individuálnym deficitom klientov, tak aj vonkajšími príčinami. Krakeš a Marie Krakešová-Došková (1934,s.9) k tomu píše:„*Nedovedli se přispůsobiti novému životu, nenalezli v sobě rovnováhu mezi možnostmi, které jim život otevřel a schopnostmi aby jich použili*“. S podobným názorom sa môžeme stretnúť aj v práci M. Richmond, ktorá takisto používa na označenie klienta termín *sociální případ (social case)*⁸, ktorého ale vymedzuje v sociologickom kontexte ako jedinca vrátane jeho vzťahu k jeho okoliu a okolia k nemu (In: Levická, J., 2002) Napriek tomu, že Richmod rozšírila chápanie sociálneho prípadu, príčiny zlyhania neumiestňuje mimo klienta. Richmond síce od sociálneho pracovníka požaduje, aby pri diagnostikovaní sociálneho prípadu venoval zvýšenú pozornosť novej závislosti klienta na jeho okolí a na sociálnych zariadeniach (In Levická, K., 2008), ale príčiny tejto nežiaducej závislosti zase hľadá v klientovi .

Ako píše Josef Krakeš a Marie Krakešová-Došková (1934) *důvodmi, pre ktoré sa člověk stáva klientom, sú vonkajšie překážky, které sa v jeho živote vyskytli a nedostatky vnitřního charakteru, které nedovol'ují člověku, aby překážky překonal.*

S podobnými názormi sa môžeme stretnúť aj u M. Richmond (1965) či Helen Perlman (1957).

Sociální pracovník je v rámci tejto paradigmy chápaný ako *expert* na situáciu a problémy klienta. Napr. Mary Richmond diagnózu chápala ako základnú *zodpovednosť sociálnehopracovníka*. Zodpovednosť v tom zmysle, že pomoc, ktorú sociálny pracovník ponúka a sprostredkúva, nemôže stáť na náhodnom, nekvalifikovanom posúdení klientovej situácie. Diagnóza podľa nej má byť výsledkom „*štruktúrovaného procesu, počas ktorého sociální pracovník nazbiera velké množství údajov o klientovej osobnosti, historii a sociálníj*

⁸ Správne by sme mali tvrdiť opačne, že manželka Krakešová používala takisto na pomenovanie klienta termín sociální případ ako M. Richmondová, ktorá ho preukázateľne použila skôr.

situácii a až na ich základe môže prísť k záveru o podstate problému a plánovanej štruktúre procesu intervencie“ (Levická, K. 2008, s.14).

V tomto kontexte je možné chápať tiež „**katalitickú paradigmu**“, ktorá podľa Shulmana (In Payne, 1997) chápe sociálneho pracovníka ako katalyzátor, ktorý umožňuje aby nastala reakcia, ktorá by bez jeho prítomnosti nenastala, ale on sám do tejto reakcie nevstupuje a ani sa ňou nemení. Sociálny pracovník je v kontexte katalitickej paradigmy chápaný ako **kompetentný profesionál, ktorý rieši problémy nekompetentného laika**. Shulman upozorňuje na nebezpečenstvo takto budovanej sociálnej práce, ktoré môže zapríčiniť, že pomoc nebude komplexná, ale len fragmentovaná, v závislosti od špecializácie sociálneho pracovníka. Zároveň v tomto prístupe je evidentný vplyv organizačných schém, v rámci ktorých sociálny pracovník pracuje, čo v niektorom prostredí môže byť príčinou nežiaduco nízkej úrovne komunikačného procesu. Pre tento prístup, ktorý zdôrazňuje klientovu nekompetentnosť, je charakteristická nízka miera zapojenia klienta do riešenia vlastnej problémovej situácie.

Ďalšou kváziparadigmou, z ktorej je možné čerpať, je Hohmeierova (1998) „**segregatívno- kuratívna paradigma**, ktorá podľa neho dominovala sociálnej práci v 60. rokoch minulého storočia a bola charakteristická autoritatívnym a disciplinárnym prístupom, silnými autoritami, orientáciou na jednotlivca a pod. Metódy používané v sociálnej práci v tomto období boli orientované na dosiahnutie zmeny správania, teoreticky boli ukotvené prevažne v behaviorálnych teóriách. Za základné metódy boli označené ako terapeuticko-liečebné programy, preto túto kváziparadigmu niektorí autori nazývajú aj terapeuticko-liečebná paradigma. Je to obdobie, kedy sociálna práca maximalizovala svoje úsilie o dosiahnutie profesionálneho prístupu v riešení sociálnych problémov.

Levická J. (2002) objasňuje túto paradigmu ako dôsledok predpokladu, že klienti sa v podstate dajú rozdeliť na dve kategórie. Tou prvou sú klienti, ktorí sú charakterizovaní ako nenapraviteľní a preto je potrebné ich oddeliť, segregovať od ostatnej časti spoločnosti. Druhú kategóriu tvoria klienti, u ktorých je predpoklad pozitívnej zmeny. V tejto kváziparadigme je badateľný posun vo vývoji sociálnej práce, ale nie je ho možné označiť za *revolučný obrat v sociálnej práci*, v zmysle Kuhnom definovaného revolučného obratu vo vede. Aj naďalej je klient vnímaný ako **príčina a nositeľ sociálneho problému**. Niektorí autori uvádzajú, že táto „paradigma“ prispela k vybudovaniu služieb umožňujúcich klientom zostať vo svojom prirodzenom prostredí, čo je nepochybniteľným faktom, pretože vďaka čiastočnej zmene vnímania klienta sa začali budovať denné služby. Rovnako však práve „segregatívno-

kuratívna paradigma“ posilnila aj vnímanie, že existuje skupina klientov, u ktorej nie je možné dosiahnuť očakávanú zmenu a preto je potrebné ju oddeliť od zvyšku spoločnosti, čo paradoxne prispelo k posilneniu nazeranie na klientov sociálnej práce a sociálnych služieb ako na *nekompetentných jedincov vyžadujúcich vysokú mieru starostlivosti*.

Medzi reprezentantov tejto kváziparadigmy zaraďujeme aj Alice Salomonovú, ktorá presadzovala potrebu vedeckého prístupu k realizácii sociálnej starostlivosti. Sociálnu starostlivosť Salomonová pokladá za elementárnu úlohu spoločnosti. Hlavnou úlohou sociálnej práce je podľa nej boj s biedou, ktorá je dôsledkom ekonomického zlyhania dospelých členov spoločnosti. Salomonová, ktorá je najznámejšou nemeckou bojovníčkou proti chudobe, žiada aby „príčiny každého jednotlivého stavu biedy boli preskúmané a aby sa prostriedky na prekonanie biedy pridelovali v závislosti od toho, či dôvod biedy je individuálny (teda vyvolaný subjektívnymi faktormi zapríčinenými samotným jednotlivcom), alebo sociálny (teda objektívny, zapríčinený spoločnosťou).“ (In Engelke, 1998, s. 191)

Obdobný názor zastával aj Scherpner (In: Engelke, 1998), podľa ktorého môžeme hovoriť o objektívnych príčinách (nárast nezamestnanosti ako následok vojny, epidémie, alebo živeľnej pohromy) i subjektívnych príčinách biedy. Podľa Salomonovej medzi najčastejšie subjektívne faktory vedúce k biede patria predovšetkým ťažké dôsledky duchovných alebo telesných defektov. Obaja sa zhodujú v tom, že bieda vzniká aj ako dôsledok asociálnych prejavov správania. Nedostatky v individuálnej morálke vedú k záhaľčivému spôsobu života, lenivosti, nezájmu o prácu atď.

Ako písala A. Salomon: „Cieľom sociálnej starostlivosti je prekonať chudobu a biedu a bojovať proti ich príčinám, to znamená, že sociálna starostlivosť sa zúčastňuje na riešení veľkých hospodárskych problémov“. (In: Engelke, 1998, s. 195). Podľa Salomonovej tak súčasťou sociálnej starostlivosti je:

- *bytová starostlivosť,*
- *starostlivosť o zdravie,*
- *starostlivosť o mládež,*
- *starostlivosť o vzdelanie,*
- *ekonomická starostlivosť (sprostredkovanie práce, poistenie, nezamestnaní...).*

Podľa nášho názoru **paradigmou starostlivosti** najlepšie charakterizuje vzťah sociálneho pracovníka a klienta, postavený na predpoklade, že sociálny pracovník je profesionál a morálne zodpovedný jedinec a klient je nekompetentný jedinec s problémovou

morálkou. Samotná intervencia sociálneho pracovníka má silný *normalizačný kontext*, ktorý ako poukazuje Schilling (1999) je výsledkom nerešpektovania individuálneho prístupu, napriek jeho teoretickej proklamácii.

5.3 Paradigma pomoci

Napriek častému spájaniu teoretického konceptu pomoci a pomáhania so systemickým prístupom v sociálnej práci je možné jeho prvky identifikovať ešte pred vznikom tohto teoretického konceptu.

Pojem pomoc sa nie celkom oprávnene používa ako opozitum práve k pojmu starostlivosť, pretože každá starostlivosť v sebe obsahuje aj pomoc a každá pomoc zase starostlivosť. To, čím sa v rámci sociálnej práce reálne líšia, je chápanie klienta a následne aj chápanie sociálneho pracovníka a jeho úloh vo vzťahu ku klientovi.

Paradigma pomoci vychádza z humanistických teórií, ktoré chápu klienta ako *autonómneho a kompetentného ľudského jedinca*, čo sa v prvom rade odzrkadľuje aj v terminológii, kde sa prestáva používať pojem *sociálny prípad*, ktorý je nahradený novým termínom a síce **klient sociálnej práce**. Tiež sa postupne ustávajú pojmy ako je *sociálne fungovanie a pomoc*.⁹ Klient ako celok už nie je nositeľom problému. Namiesto toho sa prijíma stanovisko, že klient *má problém s niečím*. Tým „niečím“ máme na mysli oblasť sociálneho fungovania. Inak povedané, klienta ako celok „nemusíme opravovať“ aby mohol efektívnejšie fungovať, ale pomáhamo mu získať a rozvinúť potenciál pre efektívne sociálne fungovanie.

Ďalšou veľkou zmenou je *normalizácia pomoci*. Ako uvádza Levická (2007), pomoc sa stala bežnou súčasťou ľudského života. Do tejto diskusie nepochybne patrí aj „**agogická paradigma**“, ktorá je spojená, ako v praxi tak i v teórii sociálnej práce, s otázkami každodenného života a orientuje sa na problémy spojené so „všednosťou“ bežného dňa, známa tiež ako teória každodennosti, alebo aj ako teória životného sveta (Lebenswelt). Sociálna práca sa v tomto období orientovala najmä na budovanie potenciálu svojpomoci. V teoretickej rovine sa objavuje nový spôsob skúmania problémov. Sociálny pracovník je

⁹ Túto problematiku pokladáme aj v domácej literatúre za dostatočne rozpracovanú a preto len chceme upozorniť na autorov, u ktorých je možné nájsť ďalšie informácie.: Levická, J. (2002 a, b., 2007) Matoušek (2001), Navrátil (2001) ai.

označovaný tiež aj ako „*politický činiteľ*“ (Hohmeier,1998, s.468), ktorý disponuje celou škálou kompetencií a podľa typu pracovného poľa, v ktorom sa pohybuje, je pripisovaný jeho práci rôzny význam.

Rétorika sa mení aj vo vzťahu k príčinám sociálnej intervencie, namiesto tohto spojenia sa objavuje slovné spojenie dôvody pre poskytovanie pomoci.

Ako píše Henriksen a Vetlesen (2000) pomoc je prirodzeným dôsledkom rozporu medzi prirodzenou obmedzenosťou človeka ako biologického druhu a neustále sa zvyšujúcimi nárokmi spoločnosti na strane druhej. Na túto skutočnosť poukazovala už A. Salamon (In: Levická, 2002), ktorá predpokladala, že s rozvíjajúcou sa vedou a kultúrou v spoločnosti, narastá počet jedincov ochotných a schopných držať krok s požiadavkami spoločnosti.

Čo sa týka samotného chápania problémovej situácie, v ktorej sa klient nachádza, neprevláda jej jednoznačné vnímanie ako dôsledku klientovej nespôsobilosti, či deficitnosti, ale ako píše Levická (2006) ***v konečnom dôsledku môžeme konštatovať, že problémy, ktoré označujeme ako sociálne vznikajú ako dôsledok požiadaviek na jednej strane a určitých deficitov na strane druhej.***

Práve zdôrazňovanie, že sociálne problémy môžu vznikáť ako dôsledok tlakov vychádzajúcich z prostredia, ktoré môžu mať podobu požiadaviek alebo očakávaní klientovho okolia, prispelo k postupnému presadzovaniu termínu ťažká životná situácia klienta. Takto chápaný sociálny problém stráca svoj stigmatizačný aspekt. Týmto sa síce nemení skutočnosť, že klienti sociálnej práce v skutočnosti majú v svojej individuálnej výbave rôzne deficity, ale ako upozorňuje Staub-Bernasconi (1995) poukazovanie na fakt, že sociálne problémy vznikajú z určitého deficitu v oblasti individuálnej výbavy sa v žiadnom prípade nesmie chápať ako stigmatizujúci prístup, zdôrazňujúci nedostatočnosť klienta v určitej oblasti. Profesionálne konanie sociálnych pracovníkov sa v tomto prípade orientuje na oblasť nenaplnených potrieb klienta, ktoré Staub-Bernasconi označuje ako mikroaspekty sociálnej práce, o objektívne poznanie ktorých má teória sociálnej práce usilovať.

5.4 Reflexia Payneho pohľadu na paradigmy sociálnej práce

Pokiaľ pri objasňovaní sociálneho problému v kontexte ťažkej životnej situácie klienta nachádzame zhodu, pri hľadaní odpovedí na otázku, čo zapríčiňuje ich vznik sa začína diverzifikácia názorov, ktorá zdanlivo môže vyvolávať nekonzistentnosť paradigmy. Pri

hlbšom štúdiu problematiky však nachádzame zhodu v tom, že príčinou sú vzťahy medzi spoločnosťou a klientom. Toto tvrdenie je aplikovateľné aj na tzv. tri malé Payneho „paradigmy“ reformnú, poradenskú a terapeutickú a to najmä v kontexte prežívania tohto vzťahu s klientom.

V stručnosti najskôr popíšeme jednotlivé kváziparadigmy.

5.4.1 Reformná paradigma

Autori, ktorých je možné zaradiť do tejto „paradigmy“, umiestňujú *príčinu vzniku sociálnych problémov do spoločnosti*, ktorej štruktúra spôsobuje, že niektorí jedinci sa v nej nedokážu uplatniť, čo je spôsobené najmä nerovnakým prístupom k zdrojom. Podľa Payneho (1997) *elity*, akumulujú moc a zdroje pre vlastný prospech, tým vytvárajú tlak, ktorý sa sociálna práca snaží odstrániť. Vytvára sa tlak na zmierňovanie rozdielov, ale záujem elít bráni naplneniu záujmu poškodených (klientov) až kým nenastane signál zmeny.

Úlohou sociálnej práce je tak eliminovať správanie spoločnosti orientovanej výlučne na materiálny zisk.

MacIntyre (1993) tvrdí, že tradičná sociálna práca redukuje komplex sociálnych problémov na problémy individuálne, prevažne psychologické. Za problémy, ktoré majú sociálny pôvod, sú podľa tradičnej sociálnej práce zodpovední klienti. Orientáciou sa na ich osobu sociálni pracovníci nerešpektujú sociálne súvislosti. Týmto konaním zároveň vyčleňujú „problémových klientov“ od „neproblémových občanov“, čo v konečnom dôsledku posilňuje opresiu vytváranú spoločnosťou.

Podobné tvrdenie je možné nájsť aj vo vyššie spomínanej práci manželov Krakešových (1934, s.11) *„Stejně stávají se sociálními případy i lidé, kteří sice za normálních okolností jsou schopni žítí nezávislí život, avšak osud zahrnul je tak velikými překážkami, že nejsou schopni s to je zdati. Potkalo je více neštěstí nežli mohou unést.“*

Otázka riešiteľnosti sociálnych problémov sa tak spája práve s otázkami štruktúr spoločnosti, sociálnej politiky, najmä sociálnej spravodlivosti, solidarity a participácie, ktoré tvoria súčasť vedeckého skúmania v sociálnej práci.

Sociálnu starostlivosť Salomonová (In: Engelke, 1998, s. 191) pokladá za elementárnu úlohu spoločnosti, pričom zdôrazňuje, že samotná sociálna starostlivosť je založená na výmenných

vzťahoch. „Štát, aby mohol realizovať sociálnu starostlivosť, vyžaduje od jednotlivcov i skupín určité výkony – konkrétne, praktické prejavy občianskej solidarity, na základe ktorých je možná praktická realizácia sociálnej starostlivosti“. Korene sociálnej starostlivosti sú obsiahnuté v myšlienkach rovnoprávnosti všetkých ľudí, v náboženských myšlienkach všeľudského bratstva.

Scherpner (In: Engelke, 1998) upozorňuje, že na odstránenie chudoby v konečnom dôsledku nestačí len vyčleniť finančné zdroje, prostredníctvom ktorých sa realizuje ekonomická forma sociálnej pomoci, ale sociálni pracovníci musia v boji proti chudobe bojovať aj s ľudským faktorom. Vychádzajúc z toho, sociálna práca tak musí plniť najmä nasledovné úlohy:

- odhaľovať zdroje a tieto následne spravodlivo rozdeľovať,
- opätovne definovať a usporiadať úlohy sociálnej práce,
- sledovať, zachytávať a naprávať sociálno-ekonomické alebo kultúrne poškodenia ľudí.

J. Addams (In: Engelke, 1998), S. Staub- Bernasconi (1995) a iní poukazujú, že sociálnu prácu môžeme definovať ako starostlivosť o uspokojovanie základných potrieb. Pričom za hlavný cieľ sociálnej práce je pokladané úsilie o zlepšenie postavenia jednotlivcov, rodín, skupín ako aj komunit prostredníctvom poskytnutých zdrojov.

Podľa Staub-Bernasconi (1995) k základným zdrojom, ktoré má sociálna práca napomáhať sprístupňovať pre svojich klientov, patrí: ekonomická pomoc, zabezpečenie práce, bytu (respektíve bývania, vrátane núdzového ubytovania), možnosti rekvalifikácie, rekreácie, sociálne služby, sociálno-právne poradenstvo, vzdelávanie atď..

Na Slovensku sa reformnou paradigmou sociálnej práce ako prvý zaoberal Štefan Strieženec (2006), ktorý sociálnu prácu chápal ako sociálne agens, teda ako nositeľ'a sociálnej zmeny.

Navrátil (2001) poukazuje na to, že sociálna práca vychádzajúca z tejto „paradigmy“ je potom orientovaná na reformu spoločenského prostredia. Otázkou zostáva, ako túto zmenu dosiahnuť. Payne v tejto súvislosti uvádza dva možné pohľady na reformu spoločenského prostredia. Prvým je **sociálno-kolektívny pohľad**, v ktorom sa spoločnosť orientuje na podporu tých členov spoločnosti (klientov), ktorých je z rôznych dôvodov možné označiť za poškodených s cieľom, aby prebrali zodpovednosť za svoje životy. Druhým je **individuálno-reflexívny pohľad**, ktorý vychádza z predpokladu, že sociálny štát:

- vytvára komplex sociálnych služieb, ktoré sú určené jednotlivcom v spoločnosti,

- naplňajú sa potreby jednotlivca, čo predpokladá stále zlepšovanie služieb,
- úlohou sociálnej práce v tomto kontexte je prispievať k snahe o takú zmenu spoločnosti, ktorej výsledkom by boli „rovnejšie“ podmienky pre všetkých.

„Reformná paradigma“ je pomerne často spájaná s tzv. radikálnou sociálnou prácou, ktorú je možné označiť ako takú sociálnu prácu, ktorej základom je porozumenie sociálnej pozície v kontexte záťaže, ktorú klientom spôsobujú ekonomické a sociálne štruktúry, v ktorých žijú. Jej predstavitelia upozorňujú, že nie je možné riešiť sociálne problémy klientov bez riešenia štruktúry a fungovania spoločnosti.

Podobný názor má aj S. Staub-Bernasconi (1995), podľa ktorej sociálna práca je vo svojej podstate spoločenskou odpoveďou na sociálne problémy v spoločnosti. Ako autorka tvrdí, sociálne problémy sú, a v budúcnosti pravdepodobne aj zostanú, *hlavnou témou teórie sociálnej práce*, ktorá však k ich skúmaniu nemôže pristupovať len z pozície morálky, či ideí humanizmu. Fixovať sa na „problém“ ako dôsledok neplnenia si morálnych povinností v sebe nesie riziko opomenutia dvoch oblastí dôležitých pre pochopenie podstaty a riešenia sociálnych problémov a to:

- 1./ oblasť orientácie na kognitívne porozumenie vzniku a tvorby sociálnych problémov,
- 2./ oblasť orientácie na teoretické skúmanie ekonomických a mocenských zdrojov.

Zlá sociálna štruktúra tak produkuje vzťahy založené na moci a opresii, ťažké životné situácie sú potom dôsledkom štruktúry spoločnosti. *Vzťah medzi spoločnosťou a klientmi sociálnej práce je možné charakterizovať ako problematický a hostilný. Vzájomný vzťah spoločnosť – ja* klienti vnímajú ako nerovnocenný, poškodzujúci, spoločnosť je podľa nich ľahostajná voči ich potrebám.

Súčasná reformne orientovaná sociálna práca hľadá odpovede na otázku ako napraviť tento stav, pričom konštatujeme, že neexistuje zhoda, pretože časť autorov sa prikláňa k tomu, aby sa sociálni pracovníci výraznejšie a dôraznejšie zasadzovali za zmenu spoločenskej štruktúry iní sa prikláňajú skôr k riešeniu situácie prostredníctvom individuálneho zmocňovania klientov, teda empowermentu.

5.4.2 Terapeutická paradigma

V kontexte tejto „paradigmy“ sociálne problémy vznikajú v dôsledku individuálnych nedostatkov jednotlivca. Nositeľom problému sa tak stáva jedinec, klient. Jeho vnímanie sa

ale nemôže stotožňovať so sociálnym prípadom a vychádza zo základov humanizmu. Aj keď sa v literatúre v tejto súvislosti spomína predovšetkým prínos C. Rogersa do sociálnej práce, tieto princípy priniesla najmä H. Perlman. „Klienti sú vnímaní ako *ľudia, ktorí trpia určitými špecifickými problémami*. Takýto prístup mal pozitívny vplyv predovšetkým na samotných klientov, ktorí neboli hodnotení ako neurotici či psychopati, ale napr. ľudia s reaktívne emocionálnymi ťažkosťami, alebo ako ľudia, ktorí mali problémy v súvislosti s výkonom niektorej, či viacerých sociálnych rolí a pod.“ (Levická, K. 2011, s. 49) Podľa H. Perlman (1957) ***má každý človek schopnosť riešiť problémy, len v niektorých situáciách je potrebné tieto kompetencie rozvíjať, alebo ich obnovovať***. Sociálnu prácu prípadovú Perlman chápala ako proces riešiaci problémy, v ktorom dochádza k neustálej výmene transakcií medzi aktívnymi účastníkmi procesu. Ako píše K. Levická (2011), prínosom teórie H. Perlman je aj jej poukázanie, že nie každý klient sociálnej práce je vhodným účastníkom terapie a stanovenie podmienok, za ktorých môžeme očakávať úspešný výsledok terapeutického pôsobenia na klienta a na význam osobného prístupu sociálneho pracovníka v procese terapie pre klienta.

S podobným názorom sa môžeme stretnúť napr. u Biesteka (1977) alebo u Bangovej (1964), ktorí zdôrazňovali, že pomáhajúci vzťah je charakteristický ***hlavne absenciou kritiky zo strany sociálneho pracovníka, citovou zaangažovanosťou a maximálnym partnerstvom oboch účastníkov vzťahu***.

Základom pre chápanie klienta sa aj v sociálnej práci stala humanistická teória C. Rogersa (2000), ktorej najdôležitejšími prvkami pre prácu s klientom podľa Carkhuffa a Berensona (1997) sú:

- Rogersovo chápanie ***osobnosti človeka ako procesu, pričom zdôrazňuje, že osobnosť je spájaná s potenciálom pre rast***, teda pre pozitívnu zmenu k lepšiemu,
- kľúčové podmienky úspešnej práce s klientom.

Sociálnu prácu v tejto „paradigme“ charakterizujú princípy ako ***dobrovoľnosť, dôvera, spolupráca, súhlas a vzťah***. Carkhuff a Berenson (1997) poukazujú na fakt, že jedinci, ktorí majú skúsenosti s osobnou nedostatočnosťou (zlyhaním) majú potenciál zhoršovať vnímanie relácií medzi nimi a prostredím, čo môže prispieť k opakovanému zlyhaniu v oblasti sociálneho fungovania. Vychádzajúc z toho pokladajú za ***cieľ*** sociálnej práce obnovu klientovho osobnostného potenciálu, predovšetkým jeho sebadôvery v úspešné zvládanie úloh, ktoré sú mu kladené z prostredia.

5.4.3 Poradenská paradigma

Táto kváziparadigma ako keby bola odrazom želaného stavu, pretože vzťah medzi spoločnosťou a klientelou sociálnej práce zostáva nedotknutý. Spoločnosť je v poriadku, aj klient je v poriadku. Sociálne problémy klientov sú charakterizované ako poruchy vznikajúce na hraniciach systému (Lüssi, 1978), alebo ako dôsledok neefektívnej komunikácie (Habermasova komunikačná paradigma). Ich odstrániteľnosť je teda oveľa reálnejšia, ako v prípade sociálnych problémov v kontexte „reformnej paradigmy“, alebo „terapeutickej paradigmy“. Životná situácia, ktorej musia čeliť, je chápaná síce ako problémová, či ťažká, ale zároveň riešiteľná či už prostredníctvom získania potrebných informácií, alebo prostredníctvom spolupráce na rozvoji klientovho potenciálu. Takto orientovaná pomoc je u Ludewiga (2011, s. 99) spojená s očakávaním klienta, ktoré Ludewig za klienta formuluje ako žiadosť o pomoc, keď píše: „**Pomôž nám rozšíriť naše možnosti**“. , alebo vzťahujúc to k poradenstvu formuluje druhé očakávanie klienta nasledovne: „**Pomôž nám využiť naše možnosti**“. Ako zdôrazňuje napr. Schilling (1999), súčasný svet je natoľko komplikovaný, že jedinec niekedy nedokáže využiť vlastné možnosti, pretože ich nevie zosúladiť s ponukami z prostredia.

Sociálna práca realizovaná formou poradenstva má podľa Melzera (in Schilling, 1999) centrálnu sociálno-integračnú funkciu a je ju možné chápať ako ponuku dôstojného využívania sociálnych služieb.

Do tohto teoretického rámca môžeme zaradiť aj Morenovej **interaktívny model** sociálnej práce, ktorý ona pomenováva aj ako **model služby**. V takto chápanej sociálnej práci nevyhnutne prichádza k syntéze oboch stránok sociálneho pracovníka a to jeho profesionálnej prípravy a jeho osobnosti. Sociálny pracovník je zúčastneným pozorovateľom poradenského procesu, ktorý má potenciál vyvolať zmeny nielen u klienta, ale aj u sociálneho pracovníka, ako píše Morenová, **profesionálne JA má úžitok z privátneho JA** . Základným cieľom tohto modelu je vlastne adaptácia klienta na zmeny, ktoré sú prirodzenou súčasťou ľudského života.

Teoreticky je táto kváziparadigma z časti ukotvená v psychologických teóriách, ale tiež v pedagogických teóriách a niektorých právnych konceptoch. Podobne, ako „terapeutická paradigma“ aj táto sa zameriava na skúmanie významu profesionálneho vzťahu pre klienta. Na rozdiel od niektorých iných poradenských systémov, kde sa predpokladá že poradenstvo je charakteristické práve jeho krátkym trvaním, v sociálnej práci sa aj poradenstvo môže

realizovať ako **dlhodobá pomoc**. Niektorú zmenu totiž nie je možné dosiahnuť rýchle a pritom charakter pomoci nevyžaduje terapiu. V takto chápanom poradenstve sociálny pracovník ponúka klientovi sám seba ako spoločníka v procese dlhotrvajúcej zmeny a predpokladá, že klientovi tiež záleží na tom, aby prostredníctvom spoločnej interakcie mal k dispozícii nielen profesionálne, ale tiež ľudské kvality sociálneho pracovníka.

Takto chápaný kontext sociálnej práce umožňuje budovať profesionálny vzťah sociálneho pracovníka a klienta ako vzťah založený na partnerskom prístupe, rešpekte a dobrovoľnosti. Tým, že klient nie je ani chápaný ani prijímaný ako problémový, či deficitný a ani spoločnosť nie je označovaná za nositeľku a pôvodcu klientových problémov prežíva svoju problémovú situáciu ako **možno ťažkú, ale určite prekonateľnú epizódu** a vzťah spoločnosti vníma práve prostredníctvom sociálneho pracovníka, ktorý vystupuje ako jej reprezentant.

Paradigma pomoci spája všetky tri malé „paradigmy“ práve tým, že pomoc pokladajú za základnú úlohu sociálnej práce. Približne v 60. rokoch minulého storočia koncept **pomoci** definitívne nahradil koncept **starostlivosti**, jedinec v ťažkej životnej situácii prestáva byť vnímaný ako **sociálny prípad** a namiesto toho sa postupne presadzuje pojem **klient**. S týmto termínom sa do sociálnej práce dostáva **zákaznícky model** sociálnej práce, ktorý posilňuje autonómiu a zodpovednosť klienta. Pre súčasnosť je charakteristické, že jednotliví autori sa nie vždy zhodnú na tom, v čom spočíva **skutočná pomoc klientovi**, ale napriek tomu sa autori zaoberajú tiež tým, ako klienti v zložitých životných situáciách prežívajú/hodnotia svoj vzťah k spoločnosti a naopak. Diverzifikácia ich názorov podľa nás prispieva k rozvoju sociálnej práce ako vedy. Je možné, že z hľadiska vývoja sociálnej práce, bude toto obdobie prehodnotené ako **kríza paradigmy** v zmysle Kuhnovej teórie, alebo bude označené ako **multiparadigmatické obdobie**, čo zodpovedá viac súčasnému chápaniu paradigmy, ak sa teoreticky hlbšie rozpracujú v súčasnosti diskutované paradigmy.

Kapitola 6

Paradigmy a teórie sociálnej práce

- ✚ V tejto kapitole sa oboznámime so teoretickými východiskami troch vybraných paradigiem sociálnej práce
- ✚ Študent sa oboznámi s konkrétnymi teóriami viažucimi sa k jednotlivým paradigmám
- ✚ Študent dokáže aplikovať vplyv paradigmy v jednotlivých teóriách, ktoré sú s ňou spojené
- ✚ Študent bude vedieť vysvetliť vzťah medzi paradigmou a voľbou teórie
- ✚ Študent dokáže obhájiť ním preferovanú paradigmu

Teórie sociálnej práce sa zameriavajú nielen na osobnosť, či potreby klientov, na metódy práce s klientmi, ale tiež na ciele, ktoré si profesia vytyčuje. V tomto kontexte je potrebné, aby sociálni pracovníci vedeli premietat' hlavný cieľ profesie (ktorý je niekedy formulovaný príliš všeobecne a z toho dôvodu sa potom len obtiažne vyhodnocuje jeho realizácia), do parciálnych cieľov.

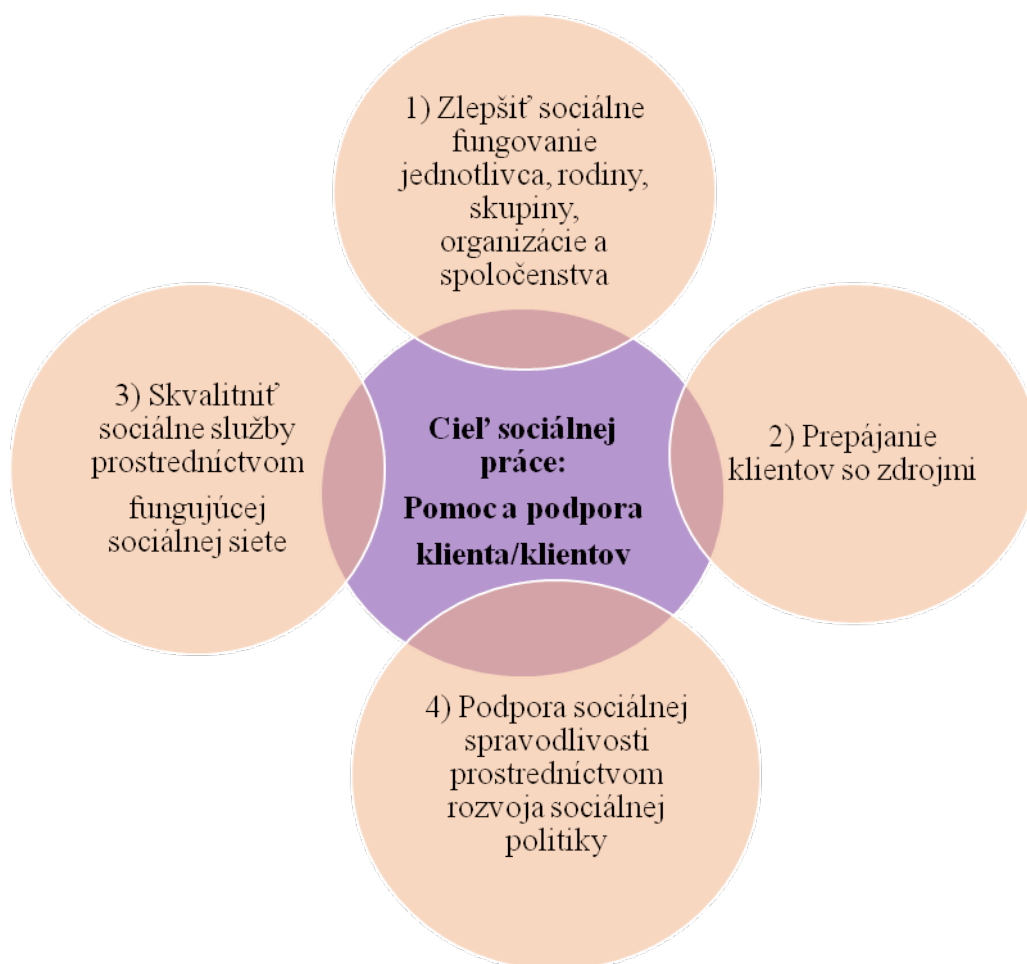
Na nasledovnom obrázku znázorňujeme jednu z možností, ako premietnuť hlavný cieľ profesie do konkrétnych oblastí, ktoré sú zároveň podmienkami pre realizáciu hlavného cieľa. Štyri navrhované čiastkové ciele je možné chápať aj ako konkrétne úlohy, ktoré sa dajú ďalej rozkladať na jednotlivé kroky, prostredníctvom ktorých sociálni pracovníci postupne vykonávajú reálne kroky spojené s parciálnym (a tým aj s hlavným) cieľom profesie.

Zároveň je potrebné, aby konkrétne úlohy sociálni pracovníci spájali nielen s cieľom profesie, ale aj s cieľmi a potrebami konkrétneho klienta.

Ak si za hlavný cieľ profesie zvolíme *pomoc a podporu klienta, či klientov*, potom si musíme položiť otázky:

- 1) Prečo chceme pomáhať a podporovať našich klientov?**
- 2) Čo je potrebné urobiť preto, aby sme tento cieľ naplnili?**
- 3) Na aké oblasti je potrebné smerovať našu intervenciu?**
- 4) Je možné spoločenské podmienky hodnotiť ako vhodný operačný rámec pre naše ciele, alebo budú fungovať ako prekážka?**

Obr. 4 Ciele sociálnej práce

Zdroj: Vlastný

Odpovede na tieto otázky nám formulujú úlohy, ktoré musia byť realizované, aby sme naplnili náš primárny cieľ.

1) Prečo chceme pomáhať a podporovať našich klientov? Aby dokázali samostatne zvládať náročné životné situácie, aby sa stali nezávislými na profesionálnych formách podpory, finančných dávkách, aby sme minimalizovali ich pocity nedostatočnosti, nepripravenosti atď. Naším cieľom je zlepšiť ich sociálne fungovanie, čiže budeme musieť

identifikovať silné a slabé stránky ich osobnosti a tiež odhadnúť riziká, ktoré by mohli byť prekážkou v tomto procese.

2) Čo je potrebné urobiť preto, aby sme tento cieľ naplnili? Pomôcť klientom uvedomiť si aké zdroje majú bezprostredne k dispozícii, ktoré iné zdroje by mohli použiť a ako sa spojiť s tými zdrojmi, ktoré sú potrebné pre riešenie vlastnej životnej situácie

3) Na aké oblasti je potrebné smerovať našu intervenciu? Medzi externé podmienky ovplyvňujúce úspešnosť našej intervencie patrí aj funkčná a komplexná sieť sociálnych a aj iných odborných služieb, pričom predpokladáme, že takto vytvorený systém bude primerane pružný.

4) Je možné spoločenské podmienky hodnotiť ako vhodný operačný rámec pre naše ciele, alebo budú fungovať ako prekážka? V demokratickej spoločnosti, ktorá rešpektuje základné princípy humanistickej filozofie je prirodzené, že princíp sociálnej spravodlivosti patrí medzi základné princípy budovania spoločnosti. Musíme preto zhodnotiť, či podmienky spoločnosti sú plne v súlade s touto predstavou a ak nie, potom je potrebné aby sa sociálni pracovníci angažovali pri tvorbe návrhov zameraných na oblasť sociálnej politiky, vrátane odporúčania, ktoré časti (a prečo) zo súčasnej sociálnej politiky je potrebné odstrániť, pretože už sú kontraproduktívne. Je tiež potrebné, aby sociálni pracovníci vedeli tieto návrhy, ktoré majú charakter všeobecných zásad do konkrétnych programov a služieb, ktoré účinne reagujú na individuálne potreby klientov.

Rýchlu a presnú analýzu hlavného cieľa a jeho premietnutie do parciálnych cieľov nám uľahčujú teoretické poznaky. Alebo inak: Nami vytýčené ciele sa premietajú aj do jednotlivých teórií, ktoré sú budované v rámci sociálnej práce. V prípade teórií preberaných a následne aplikovaných do sociálnej práce sa cieľ stáva hlavným kritériom výberu vhodnej teórie. Teória musí poskytovať dostatok príležitostí pre naplnenie zvoleného cieľa. Orientáciu v teóriách používaných v sociálnej práci nám uľahčuje práve orientácia sa na paradigmu, ktorá zodpovedá nášmu vedeckému názoru a tiež našej profesijnej etike.

Do tejto časti textu sme vybrali **tri malé paradigmy**, pričom podľa Malcolma Payneho a na ich príklade objasníme prepojenie cieľa profesie – paradigmy a teórií, ktoré na tieto dve skutočnosti reagujú.

6.1 Reformná paradigma

Tab. 9 Teórie viažuce sa s reformnou paradigmou

Paradigma – komponenty	REFORMNÁ
Príčiny vzniku sociálneho problému	Sociálne problémy vznikajú ako dôsledok nevhodného usporiadania spoločnosti. Štruktúra spoločnosti, jej organizácia a mechanizmy, ktoré riadia fungovanie spoločnosti nevytvárajú dostatok príležitostí pre napĺňanie akceptovaných potrieb jednotlivcov, skupín a komunit a ich subjektívnych aspirácií
Nositeľ problému	Spoločnosť
Klient	Klient je v tejto paradigme chápaný ako obeť zle fungujúceho systému
Odporúčané intervencie	Intervencie sa líšia od toho, z akého teoretického zdroja vychádzajú. Môžeme sa tu stretnúť <ul style="list-style-type: none"> a) so <i>sociálno-politickými intervenciami</i> zameranými na zmenu spoločenského usporiadania štátu, ktoré presadzujú radikálne riešenia, b) s miernejšími formami intervencie, ako sú napr. vyjednávanie, lobing, sociálna akcia ap. – intervencie takéhoto typu sú realizované s cieľom o dosiahnutie konsenzu medzi jednotlivými štruktúrami spoločnosti c) umiernené formy intervencie - zamerané na zmenu jedinca, ako je napr. <i>empowerment</i> – zlepšením klientovho osobného potenciálu je možné dosiahnuť riešenie nepriaznivej situácie
Zdroje (mimo sociálnej práce)	právo, ekonomika, politológia, filozofia, sociológia
Teórie	Marxistické teórie sociálnej práce Teórie spravodlivosti Antidiskriminačné teórie Antirasistické teórie Feministické teórie Teórie moci Pedagogika oslobodenia

Zdroj: Vlastný

6.1.1 Teórie spravodlivosti

Keďže hlavným cieľom sociálnej práce je tvorba optimálneho životného prostredia zvolili sme ako príklad **teórie spravodlivosti**. Ako naznačuje názov, tieto teórie sa zameriavajú na riešenie otázky spravodlivého usporiadania spoločnosti. Skutočnosť, že pojem „sociálna spravodlivosť“ prinieslo až 19. storočie neznamena, že predtým neexistovali koncepcie dobre usporiadanej spoločnosti. S takýmito predstavami sa stretávame už v antike u Sokrata, Platóna, Aristotela atď. V stredoveku sa touto otázkou zaoberali napr. sv. Tomáš Akvinský, Machiavelli apod¹⁰. Jednotlivé koncepcie prirodzene zodpovedajú jednému a jednak autorovmu prístupu k problému.

19. storočie bolo o.i. storočím veľkých sociálnych nepokojov zapríčinených extrémnym nárastom chudoby a následnou radikalizáciou sa časti spoločnosti. V tejto atmosfére sa objavil termín „sociálna spravodlivosť“. Význam slova sociálny (spoločenský) je v našom prostredí dostatočne známy, pretože je bežne používaný, pričom sa často používa aj v spojení s jeho slovenským ekvivalentom. Takisto pojem spravodlivosť je často prítomný v jazyku bežného človeka. Jeho pôvod už je známy len užšej skupine ľudí. Termín „spravodlivosť“ je odvodený z latinského slova „iustitia“, ktorého základ tvorí slovo „ius“. Toto slovo sa najčastejšie prekladá ako „**právo**“. Právo je v tomto zmysle chápané ako základný predpoklad poriadku každej ľudskej spoločnosti. Úlohou justície je tento poriadok obhajovať. Dohodnutý systém pravidiel správania (vyjadrený prostredníctvom právnych noriem) má zabezpečiť, aby súčasťou fungovania spoločnosti bola prirodzene aj obhajoba a zaistenie práv jej členov. Tento systém nie je postavený len na jednostrannej obhajobe práv, ale je úzko spojený aj s otázkami zodpovednosti.

Od 19. storočia sa objavujú viaceré teoretické koncepty, ktoré prinášajú nielen objasnenie obsahu slovného spojenia sociálna spravodlivosť, ale predstavujú aj regulatívy na jej dosiahnutie a udržanie. Súčasťou tohoto dizkurzu je aj odmietanie sociálnej spravodlivosti ako základnej úlohy štátu (napr. Hayek).

Samotný pojem „spravodlivosť“ v sebe obsahuje dva rozmery:

- 1) individuálna spravodlivosť – ktorá je priznávaná jedincovi na základe hodnotenia jeho vlastných kvalít a schopností, nezávisle na iných ľuďoch, či spoločnosti
- 2) požiadavka, aby boli braní do úvahy aj jedinci, ktorých výkon je obmedzený v dôsledku ich zdravotného, či sociálneho znevýhodnenia. Tento rozmer vedie spoločnosť k vnímaniu následkov spojených s týmito znevýhodneniami ako nespravodlivých. V reálnom živote sa

¹⁰ Bližšie o týchto otázkach sa dozvieme z predmetov sociálna politika a dejiny sociálnej práce.

prejavujú tieto následky ako chudoba, hlad, nedostupnosť zdravotných a sociálnych služieb atď.

Takéto chápanie spravodlivosti sa potom spája s **požiadavkou vyrovnania spoločenských podmienok pre všetkých členov spoločnosti**. Táto požiadavka je prítomná vo všetkých sociálne, prípadne sociálno-demokraticky orientovaných úvahách o sociálnej spravodlivosti. Sociálna spravodlivosť sa tak v teoretických prácach, aj v praktickej politike spája nielen so sociálnym postavením človeka, ale hlavne s podmienkami pre jeho život. Požiadavka sociálnej spravodlivosti tak v sebe obsahuje aj požiadavku na garantovanie aspoň minimálneho štandardu umožňujúceho niektorým členom spoločnosti viesť dôstojný život a mať podieľ na prosperite celku aj napriek subjektívne existujúcim deficitom v oblasti ich výkonnosti.

Na tomto pozadí prebiehajú diskusie o sociálnej spravodlivosti od 19. storočia až po súčasnosť. Názory jednotlivých autorov zodpovedajú ich osobnej perspektíve, s ktorou pristupujú k budovaniu svojej teórie.

Z pohľadu sociálnej práce, pokladáme sociálnu spravodlivosť za centrálnu hodnotu profesie, o čom svedčia aj definície a z nich vyplývajúce úlohy, ktoré potvrdzujú, že sociálna práca sa hlási k úlohe odstraňovať, alebo aspoň eliminovať rozličné tlaky prostredia, ktoré vedú k rôznym formám sociálne nespravodlivosti. Sociálna práca si je vedomá skutočnosti, že naplnenie tohto princípu nie je možné bez takého prerozdelenia zdrojov, na ktorom majú účasť všetci členovia spoločnosti, hoci v rozdielnej miere.

V nasledovnej časti budeme sledovať ako sa na otázky spojené so sociálnou spravodlivosťou pozerajú dvaja politický ekonómovia, obaja liberálne orientovaní.

Tab. 10 Komparácia východísk úvah o sociálnej spravodlivosti u Rawlsa a Hayeka.

indikátor	Rawls	Hayek
Objasnenie princípu	<p>Spravodlivosť ako najdôležitejšia mravná cnosť.</p> <p>Spravodlivosť je prvou cnosťou spol. inštitúcií práve tak, ako je pravda prvou cnosťou myšlienkových systémov.“ (Rawls, 2007, s. 27)</p> <p>Sociálna spravodlivosť – vyjadrená v pravidlách pre fungovanie spoločnosti</p> <p>Spravodlivosť ako výsledok konsenzu väčšiny v demokr. spoločnosti</p> <p>Spravodlivosť ako férovosť</p>	<p>Sociálna spravodlivosť je hodnotou z oblasti morálneho alebo náboženského myslenia a ako taká, nemôže byť základnou hodnotou spoločenského poriadku.</p> <p>Pojem sociálna spravodlivosť je podľa neho fikciou, ktorú využívajú politici za účelom získania hlasov</p>

Zabezpečenie spravodlivosti v spoločnosti	Vybudovanie inštitúcií, ktoré určia pravidlá a zásady naplňania tejto hodnoty a pod.	Napriek obhajobe soc. spr. sa v reále spoločnosť často odkláňa od jej dohodnutého obsahu, čím je vlastne permanentne znehodnocovaná
Následky akceptácie princípu soc. spr.	Pravidlá upravujúce fungovanie spol. Znižovanie rizík spojených s existenciou príliš veľkých rozdielov Vyvažuje fungovanie 3 soc. systémov: ekonomického, politického a sociálneho Rešpektovanie tohto princípu posilňuje v spoločnosti aj rešpektovanie iných princíпов.	Zničenie pravých hodnôt, pretože zavedením tohto princípu sa spoloč. deformuje – vyvoláva v ostatných závisť, nepriateľstvo, prináša obmedzenie skutočnej slobody
Spravodlivosť obsahuje aj férovosť, slobodu a rovnosť	1)Každá osoba má rovnaké právo na najrozsiahljší celkový systém rovnakých základných slobôd pre všetkých. 2) Sociálne a ekonomické nerovnosti majú byť usporiadané tak, aby boli: a) k najväčšiemu prospechu najmenej zvýhodnených jedincov, konzistentne s princípom spravodlivej úspornosti, b) spojené s úradmi a pozíciami, ktoré prístupné všetkým za podmienok slušnej rovnosti príležitosti pre všetkých	Soc. spravodlivosť popiera slobodu a férovosť, pretože obmedzuje práva časti spoločnosti.
Soc. zabezpečenie	Pokladá za správnu existenciu soc. zabezpečenia na ktorom sa spolupodieľajú občan a štát	Soc. zabezpečenie je individuálnou zodpovednosťou občana
Nástroj na riešenie Soc. problémov- hl. chudoby	Sociálna zmluva	Voľná ruka trhu
Možný dopad na SP a hlavne na soc. služby	Za presne stanovených pravidiel má štát z verejných zdrojov podporovať sociálne služby	Štát nenesie zodpovednosť za túto oblasť. Soc. služby by mali byť doménou charitatívnych org. a tie by nemali byť podporované z verejných zdrojov.

Zdroj: Vlastný

Ak existujú takéto rozdiely na otázku sociálnej spravodlivosti v rámci jedného ekonomicko-politického prúdu (liberalizmus), aké asi budú rozdiely v iných ekonomicko-politických kontextoch ?

6.2 Terapeutická paradigma

Tab. 11 Terapeutická paradigma

Paradigma – komponenty	TERAPEUTICKÁ
Príčiny vzniku sociálneho problému	Vznik sociálnych problémov súvisí s problémami v oblasti sociálneho fungovania. Tieto problémy sú spájané s poruchami v klientovej osobnosti.
Nositeľ problému	Za nositeľa problému je označovaný klient
Klient	Vnímanie klienta v tejto paradigme variuje od pasívneho príjemcu therapeutickej pomoci, cez partnera až po experta na svoju životnú situáciu, ktorá okrem problému obsahuje aj riešenie
Odporúčané intervencie	Terapia V rámci sociálnej práce sa využíva celá škála terapeutických prístupov – od činnostnej terapie, až po psychoterapiu.
Zdroje (mimo sociálnej práce)	Medicína, psychológia
Teórie	Psychoanalýza Behaviorálne teórie: KBT, REBT , Realitná terapia Humanistické teórie Existencialistické teórie Systemové a systemické teórie

Zdroj: Vlastný

Terapeutická paradigma sa najvýraznejšie odráža v prípadovej sociálnej práci, ktorej jednotlivé variácie sú výsledkom aplikácie konkrétnej teórie. Uvedené teórie sú využívané aj v poradenskej paradigme, keďže aj v jej kontexte sociálni pracovníci pracujú s osobnosťou klienta

6.2.1 Základné prvky sociálnej práce v kontexte terapeutickkej paradigmy

Tab. 12 Základné prvky niektorých terapeutických teórií

Prvok/teória	Psychoanalýza	Behaviorálne teórie	Humanistické teórie
Vznik problému	Emocionálne zranenia získané v rannom detstve	Naučené správanie	Nenaplnené potreby, inkongruencia ¹¹
Prúdy/smery	2 prúdy: ----- Psychosociálny prístup (PP) Hamilton, Hollis, Funkčný prístup (FP) Perlman	KBT – kognitívno behaviorálna terapia V sociálnej práci: Kognitívno Behaviorálny prístup Orientácia na činnosť, konanie	Na osobu (človeka) centrovateľný prístup,
Sociálny prac. a jeho rola	SP je expert (PP) Študovať, diagnostikovať a terapeuticky ovplyvňovať klienta	Učiteľ, kompetentný odborník Pomôcť klientovi pochopiť, že má kapacitu pre riešenie vlastných problémov a zodpovednosť za situácie, ktoré sa s nimi spájajú	Partner, nedirektívny prístup, terapeut ako mediátor, sprievodca Napomáhať rastu klienta, (rozvoju jeho potenciálu) odhaľovať vnútorné aj externé zdroje
klient	Hollis: Klientom SP je ten, kto zlyhal v svojej sociálnej adaptácii a chce, aby mu SP poskytol pomoc	Aktívny prvok terapie – úlohou je presne popísať problém – aj súvislosti (sila, frekvencia ap.), identif. čo je pre neho odmena a čo trest, plní domáce úlohy	Ako expert na svoj život -terapia je založená na klientovej kapacite a schopnosti rozhodovať sám za seba
diagnóza	Diagnóza tvorí vstup terapie <i>Hamilton: diagnóza ako hypotéza</i> V PP sa diagnostikuje – klasifikuje klient V FP sa diagnostikuje problém	Diagnostika min. zážitkov nie je významná – dg sa orientuje na identifikáciu príčin, kt. prispievajú k problému správaniu klienta	Obraz o probléme vytvára klient, ktorý je odborníkom nielen na problém, ale aj na jeho riešenie

¹¹ Inkongruencia je rozpor medzi podnetmi, ktoré prichádzajú z vnútra osobnosti a podnetmi prichádzajúcimi z prostredia. Príklad : dieťa chcelo rozveseliť svoju izbu (podnet z vnútra) a rodič ho potrestá, že pokreslilo stenu (podnet z prostredia).

predstavitelia	Hamilton, Hollis, Perlman, Krakešová-Došková	B. Sheldon (KBT) B.L. Hudson (KBT)	John Stretch, Robert Sinsheimer, David Weiss Marjory Frohbergová
-----------------------	--	---------------------------------------	--

Zdroj: Vlastný

6.3. Poradenská paradigma

Tab 13 Poradenská paradigma

Paradigma – komponenty	PORADENSKÁ / PORADENSKO PRÁVNA
Príčiny vzniku sociálneho problému	Za príčinu vzniku je pokladaná neefektívna komunikácia medzi klientom a spoločnosťou
Nositeľ problému	V tejto paradigme nie je ani jedna zúčastnená strana označovaná za nositeľa problému
Klient	Klient je chápaný ako kompetentný jedinec (prípadne skupina, či komunita)
Spoločnosť	Štruktúry spoločnosti nezapríčiňujú vznik sociálnych problémov svojich členov. Spoločnosť je pripravená podporovať človeka v problémovej situácii, ponúka mechanizmy pomoci a disponuje sieťou inštitúcií pripravených na rozličné formy podpory klienta
Odporúčané intervencie	Intervencie sú zamerané na porozumenie situácii a voľbu efektívnej stratégie. Najčastejšie sú využívané nasledovné intervencie: <ul style="list-style-type: none"> a) poradenstvo, b) vedenie, c) vzdelávanie, d) tréning.
Zdroje (mimo sociálnej práce)	Pedagogika, právo, psychológia
Teórie	Komunikačné teórie Systémové teórie Agogické teórie Teórie rolí Teória psychosociálneho fungovania – pozri kap. 4 Socializačné teórie

Zdroj: Vlastný

Poradenstvo je v súčasnej sociálnej práci označené za najvýznamnejšiu a najrozšírenejšiu metódu sociálnej práce. Toto tvrdenie vyplýva z toho, že poradenstvo je použiteľné nielen pri našich klientoch – jednotlivcoch, ale aj pri práci s ich rodinnými systémami, či širším prostredím. Zároveň bazálne poradenstvo vykonávané sociálnymi pracovníkmi je určené aj osobám, ktoré by sme nemuseli označiť za klientov sociálnej práce, ale skôr za „návštevníkov“, ktorí od sociálnych pracovníkov potrebujú len informačné poradenstvo, aby sa s ich príspevom mohli rýchlo rozhodnúť.

Ak sa na poradenstvo pozrieme v kontexte novej definície sociálnej práce, že je to profesia, ktorá podporuje sociálne zmeny, riešenie problémov v medziľudských vzťahoch a posilňovanie a oslobodenie ľudí, čo má zvýšiť ich životnú pohodu, potom tam nachádzame jasný priestor pre realizáciu poradenstva. Zároveň je potrebné si uvedomiť, že ak vnímame poradenstvo v zjednodušenej polohe – len ako funkciu sociálnej práce – potom nám uniká jeho podstata a volíme na jeho objasnenie tvrdenia podobné vyjadreniu C. Rogersa (2000), že medzi poradenstvom a terapiou je len veľmi krehká hranica. Alebo že poradenstvo je poskytovanie osobnej podpory a „počúvanie“ klientov s cieľom prispieť k riešeniu klientských problémov. Pričom ako keby sme zabúdali na skutočnosť, že aj v poradenstve realizovanom v sociálnej práci dnes existuje viacero škôl, ktoré sú rôzne a ich význam pre prax profesie je tiež rozdielny.

Niektoré z teórií, s ktorými sociálni pracovníci pracujú v poradenskom kontexte, sme spomenuli v súvislosti s terapeutickou paradigmou, informácie o iných teóriách budú predmetom štúdia v nasledovnom období. Vzhľadom na požiadavky predmetu v tejto práci len upozorníme, že ak sa poradenstvo realizuje v kontexte sociálnej práce, potom sa intervencia často rozširuje o prácu s prostredím klienta a tiež o ďalšie formy pomoci, ktoré sociálny pracovník v roly poradcu sprostredkováva klientovi.

ZÁVER

Vysokoškolské skriptá, vždy slúžili a aj v budúcnosti budú slúžiť ako základný študijný materiál, ktorý má študentom umožniť prvotnú orientáciu v určitom probléme. Nie je to inak ani v tomto prípade.

A rovnako aj v tomto prípade platí, že je to text, ktorý má umožniť vstup do poznávania oblasti, ktorá je oveľa širšia. Témy, ktoré sa v skriptách nachádzajú, sú vždy zostručnené a ich zoradenie funguje ako smerovka – čo treba naštudovať, čo máme poznať a tiež, ktoré zdroje sú pokladané za spoľahlivé. Toto je potrebné mať na pamäti, keď budete pracovať na svojom odbornom raste. Ak chcete mať kvalitné vedomosti o sociálnej práci, je potrebné študovať aj ďalšie domáce aj zahraničné zdroje.

Zoznam literatúry, ktorý je súčasťou vysokoškolských skript, tak môže fungovať ako informačná batéria, ktorá by mala byť inšpirujúca pre ďalšie štúdium študentov.

Zoznam literatúra:

- ALEXANDER, C. 1977. *Social work practice: A unitary conception*. In *Social Work*, 22,5, pp. 407-414, doi:10.1093/sw/22.5.407.
- BAKER, R. 2003. *The social work Dictionary*. Washington DC: NASW Press
- BANG, R. 1964. *Die helfende Beziehung als Grundlage für persönlichen Hilfen*. München, Reinhardt, 1964
- BARTLETT, H. 1970. *The Common Base of Social Work Practice*. New York: NASW ISBN0-871010542
- BLAKELY, T.J., DZIADOST, G.M. 2007. *Social Functioning: A Sociological Common Base for Social Work Practice*. In *The Journal of Sociology and Social Welfare*, 34, 4, pp. 151-168
Dostupné na:
<http://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3298&context=jssw>[2014-02-15].
- BOEHM, W. 1959. *Objectives of the social work curriculum of the future*. New York: Council of Social Work Education. OCLC 263415
- BREZINKA, W. 1996. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon 1996. 213 s. ISBN 80-7113-169-5,
- BIESTEK, F. 1977. *Wesen und Grundsätze der helfenden Beziehungen in der Sozialen Einzelhilfe*. Freiburg: Lambertus, 1977
- BIESTEK, F. 1957. *The Casework Relationship (1957 Chicago: Loyola University Press*
- BRADFORD, K. A. 1969. *Existentialism and Casework*. 1. vyd. Jericho, New York: Exposition Press,
- CARKHUFF, R.R., BERENSON, B.C. 1977. *Beyond Counseling and Therapy*. 2nd ed. New York: Rinehart & Winston, 1977
- COMPTON, B.R., GALAWAY, B. 1975. *Social Work Processes*. Homewood, IL: Dorsey Press.
- DOMINELLI, L. 2004. *Social work: Theory and practice for a changing profession*. Cambridge, England: Polity Press.
- ENGELKE, E. 1992. *Soziale Arbeit als Wissenschaft. Eine Orientierung*. Freiburg, Lambertus Verlag 1992.
- FOOK, J. 2002. *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: Sage Publications Ltd.
- FOUCAULT, M. 2003. *Užívání slasti*. Praha : Herrmann & synové,
- FÜSSENHÄSER, C., THIERSCH, H. 2001. „Theorien der Sozial Arbeit“ In OTTO, H.U., THIERSCH, H. (Hrsg.) *Handbuch Sozialarbeit/Sozialpädagogik*, 2. völlig neu bearbeitete Aufl. Neuwied: Ernst Reinhardt Verlag
- GALUSKE, M. 2001. *Methoden der Sozialen Arbeit. Eine Einführung*. 3. überar. Und erw. Aufl. Weinheim und München: Juventa Verlag
- GEISSLER, K. HEGE, M. 2001. *Konzepte sozialpädagogischen Handelns*. Landsberg: Beltz, ISBN-10: 3407558562
- GÖPPNER, H. J., HÄMÄLÄINEN, J. 2008. *Rozprava o vede o sociálnej práci. Hľadanie prvkov pre programatiku*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o.
- HAMILTON, G. 1951. *Theory and Practice of Social Case Work*. New York: Columbia University Press
- HAYEK, F. A. 1994. *Právo, zákonodárství a svoboda*. Praha : ACADEMIA, 415 s. ISBN 80-200-0241-3

- HENRIKSEN, Jan-Olav. VETLESEN, Arne Johan. *Blízke a vzdálené*. 1. vyd. Brno: Albert Boskovice, 2000. 215 s.
- HOHMEIER, J. 1998. Zmiana paradygmatu jako reflexyjná strategija modernizacyjna w pracy społecznej. In *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1998, s. 463-468
- HOWE, D. 1987. *An introduction to social work theory: making sense in practice*. Aldershot, Arena ISBN 1857421388
- Howe (1987) HOWE, D. 2008. *The Emotionally Intelligent Social Worker*. London: Palgrave Macmillan
- HURRELMANN, K. 1990. *Familienstress, Schulstress*. Weinheim: Beltz Verlag 1990
- KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, Marie. 1946. *Psychogenese sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti*. 1. vyd. Praha: Nová Osvěta. 343 s.
- KRAKEŠ, J., KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, M. 1934. *Sociální případ*. 1. vyd. Praha: Organizace sociálních pracovníků
- KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, Marie. 1946. *Psychogenese sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti*. 1. vyd. Praha: Nová Osvěta. 343 s.
- KRAKEŠ, J., KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, M. 1934. *Sociální případ*. 1. vyd. Praha: Organizace sociálních pracovníků
- KUHN, T.S. 1977. *Second thoughts on paradigms*. In Kuhn, Thomas S., *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change* (pp. 292-319). Chicago and London: University of Chicago Press
- LAAN, Gert van der. *Otázky legitimity sociální práce*. 1. vyd. Boskovice: Albert: 1998
- LEVICKÁ, J. 2002. *Teoretické aspekty sociální práce*. Trnava: ProSocio, 283 s
- LEVICKÁ, J. a kol. 2007. *Sociální práce I*. Trnava: Oľga Váryová, edícia ProSocio, 168 s.,
- LEVICKÁ, J. 2005. *Od konceptu k technice*. Trnava: Vydavateľstvo TŠ pre SPPVV na FZaSP TU, 222 s.
- LEVICKÁ, J. 2006. *Na ceste za klientom : Metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. Trnava: ProSocio, 2006
- LEVICKÁ, J. 2013. *Ilse von Arlt a jej prínos k rozvoju sociálnej práce*. In *Revue sociálnych služieb*, 5, 2013, 2. s. 47- 64
- LEVICKÁ J. LEVICKÁ K. 2015. *Prípadová sociálna práca - zdroj a rozvoj*. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-574-3
- LEVICKÁ, K. 2008. *Sociálna diagnóza – sociálna diagnostika*. Diplomová práca. Trnava: FZaSP TU 2008
- LEVICKÁ, K. 2011. *Toto sú tvoje prípady a prečítaj si túto knihu*. In: *Revue sociálnych služieb*, 3, 2011, č. 1 s. 42-55
- LINTON, R. 1936. *The Study of Man: An Introduction*. New York: D: Appleton-Century Company
- LUDEWIG, K. 2011. *Základy systemické terapie*. Praha: GRADA, 2011
- LÜSSI, P. 1998. *Systemische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung*. 4. Durchges. Aufl. Bern-Stuttgart-Wien: Verlag Paul Haupt
- MATOUŠEK, O. 2001. *Základy sociální práce*. Praha, Portál 2001
- MacINTRE, A. 1993. *Transformácia liberalizmu na tradíciu...* In: Gál, E., Novosad, F.: *O slobode a spravodlivosti*. Bratislava: Archa 1993, s. 173-199
- NAVRÁTIL, P. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001
- PAYNE, M. 1991. *Modern Social Work Theory. A critical introduction*. London: Macmillan Educatuion LTD. ISBN 978-0 -333-47478-5
- PAYNE, M. 1997. *Modern Social Work Theory*. 2nd Ed. London: Palgrave Macmillan; 1997, 354pp. ISBN-10: 0333676548

- PAYNE, M. 2005.. *Modern Social Work Theory*. 3rd Revised edition. Lyceum Books, Inc. U.S. ISBN-10: 0925065838
- PERLMAN, HELEN, H. 1957. *Social Casework : A Problem- Solving Process*. Chicago: University of Chicago Press
- PINCUS, A., MINAHAN, A. 1973. *Social Work Practice: Model and Method*. Itasca, ILL: FE Peacock.
- POPPER, K. 1970. *Normal science and it's dangers*. In I. Lakatos & A. Musgrave (Eds.), *Criticism and the growth of knowledge* (pp. 51-58). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- RAMSAY, R. (1984). Snapshots of practice in the twenty century. *The Social Worker*, 52(1), 11-15.
- RAWLS, J. 2007. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava:Kalligram, 334s.
- RICHMOND, M., E. 1965. *Social Diagnosis*. New York: The Free Press
- ROBERTIS, C. de. 1998. *Metodyka dzialania w pracy socjalnej*. 1.vyd.Katowice: Śląsk. 1998 , 300 s.
- ROGERS, C.R. 2000. *Klientom centrovaná terapia*. Modra, PERSONA 345 s. ISBN 80-967980-3-0
- SALOMON, A. 1927. *Soziale Diagnose*. C. Heymann
- SALAMON, E. 2001. Kdo je zákazníkem sociálních služeb? In: *Sociální politika*, 27, 2001, 2, s.6-9.
- SATIOVÁ, V. 2007. *Společná terapie rodiny*. Praha: Portál , ISBN 80-7367-303-7
- SCHILLING, J. 1999. *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Bratislava: FZaSP TU, 272s.
- SCHILLING, J., ZELLER, S. 2012. *.Soziale Arbeit. Geschichte. Theorie. Profession*. München: GmbH&Co KG Verlag, 2012, 300s.
- SIBEON, R. 1991. *Towards a New Sociology of Social Work*, Beaatty: Avebury, ISBN-10: 1856280284
- SKIDMORE, R., THACKERAY, M.G. 1997. *Introduction to social work*. Boston: Allyn and Bacon, ISBN 0205193412
- STAUB-BERNASCONI, Silvia. 1995. *Systemtheorie, soziale Probleme und Soziale Arbeit: Lokal, national, international. Oder: Vom Ende der Bescheidenheit*. Bern/ Stuttgart/ Wien: Verlag Paul Haupt
- STRIEŽENEC, Š. 2006. *Teória a metodológia sociálnej práce*. Trnava: Triptsoft, 2006
- TILLMAN, J. 1994. *Der gegenstand der Sozialarbeitswissenschaft* . In: *Anmähörung an einer Sozialarbeitswissenschaft*. Hannover
- THOMPSON, N. 2000. *Understanding Social Work: Preparing for Practice*. London: Palgrave Macmillan ISBN-10: 0230221807
- THOMPSON, M . 2007. *Teach Yourself Philosophy and Religion*. McGraw-Hill; McGraw-Hill;
- TOKÁROVÁ, A. a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 1. vyd. Prešov: FiF PU, 2002. 572 s.
- TREVITHICK, P. 2006. *Social Work Skills: A Practice Handbook*. Berkshire: Open University Press
- TREVITHICK, P. 2012. *Social Work Skills And Knowledge: A Practice Handbook*. Berkshire: Open University Press, ISBN-10: 0335238076
- WAGNER, A.1998. *Debata o pracy socialnej/ pedagogice społecznej – reprezentujemy homogeniczny czy heterogenyczny paradygmat naukowy?* In *pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 455-462
- WEINBERGER, O. 1995. *Norma a instituce*. Brno: Masarykova univerzita

